

**Fiktiiviset nimet Mauri Kunnaksen teoksessa *Viikingit tulevat!*
ja niiden englannin- ja ruotsinkieliset käännökset**

Kirsi Käpynen
Tampereen yliopisto
Kieli- käännös ja kirjallisuustieteiden laitos
Käännöstiede (englanti)
Pro-gradu -tutkielma
Lokakuu 2011

Tampereen yliopisto

Käännöstiede (englanti)

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

KÄPYNEN, KIRSI: Fiktiiviset nimet Mauri Kunnaksen teoksessa *Viikingit tulevat!* ja niiden englannin- ja ruotsinkieliset käännökset

Pro gradu -tutkielma, 61 sivua + liitteet, 2 kpl + englanninkielinen lyhennelmä, 9 sivua

Syksy 2011

Tutkielmani käsittelee fiktiivisten erisnimien kääntämistä lastenkirjallisuudessa. Tutkimusaineistona on Mauri Kunnaksen teos *Viikingit tulevat!* ja sen englannin- ja ruotsinkieliset käännökset. Teoksen on kääntänyt englanniksi William Moore ja ruotsiksi Lars Huldén. Tarkoituksena on selvittää, minkälaisia strategioita kääntäjät ovat erisnimiä kääntäessään käyttäneet ja miten esimerkiksi kuvallinen ilmaisu ja ääneen lukeminen ovat mahdollisesti käännöksiin vaikuttaneet. Lisäksi aineistoon liittyy vieras kulttuurinen konteksti sekä skandinaavinen nimistö.

Tarkastelen nimien kääntämisen teoriaa ja nimien funktioita muun muassa Yvonne Bertillsin ja Jan Van Coillien tutkimusten pohjalta. Fiktiiviset nimet toimivat osana tarinankerrontaa ja muodostavat osan henkilöhahmon karakterisaatiosta. Tarkastelen erisnimiä ja niiden käännöksiä sekä muodon että merkityksen kannalta. Nimen muotoon liittyviä seikkoja ovat esimerkiksi oikeinkirjoitus, äänteet ja mahdollinen allitteraatio, kun taas merkityksen muodostavat sekä denotatiivinen eli sanakirjamerkitys että konnotatiiviset eli sivumerkitykset. Lastenkirjallisuuden kääntämistä ja adaptaatiota käsitellen muun muassa Riitta Oittisen näkemysten kautta.

Analyysiosiossa käytän etunimien tarkastelussa viitekehyksenä Theo Hermansin ja Ritva Leppihalmeen laatimien käännösstrategiamallien pohjalta muodostettua luokittelua, jossa nimikäännösstrategioihin kuuluvat nimen säilyttäminen, kotouttaminen sekä nimen korvaaminen toisella joko kotouttavalla tai vieraannuttavalla tavalla. Lisänimien tarkastelussa keskityn nimien ominaisuuksiin ja siihen, mitä ominaisuuksia kääntäjät ovat näyttäneet pitävän tärkeimpinä nimiä käännettäessä.

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että aineiston kääntäjät ovat ottaneet huomioon kohdeyleisön nimien käännösratkaisuja tehdessään tavalla, joka on lähtötekstille uskollinen. Etunimistä suurin osa on säilytetty ja lisänimikäännöksissä kääntäjät ovat näyttäneet pyrkivän samankaltaiseen vaikutelmaan kuin lähtötekstissä. Tutkimus viittaa myös siihen, että kääntäjät ovat suurilta osin halunneet säilyttää käännöksissään lähtötekstin nimissä esiintyvän huumorin ja viittaukset viikinkinimistöön. Nimillä on kuitenkin useita ominaisuuksia, ja nimikäännösten onnistuneisuus ei näytä tutkimuksen perusteella riippuvan kaikkien näiden ominaisuuksien säilymisestä. Englannin- ja ruotsinkielisen käännöksen välisiä eroja ovat muun muassa se, että ruotsinkielisen käännöksen lisänimikäännökset ovat huomattavasti lyhyempiä, ja se, että englanninkielisessä käännöksessä nimissä on haluttu säilyttää allitteraatio enemmän kuin ruotsinkielisessä.

Avainsanat: kääntäminen, erisnimet, käännösstrategiat, lastenkirjallisuus

Sisällys

1. JOHDANTO.....	1
2. NIMET JA KÄÄNTÄMINEN.....	4
2.1 Nimien kääntäminen.....	4
2.2 Nimien funktiot kaunokirjallisuudessa.....	8
2.3 Strategiat.....	10
3. LASTENKIRJALLISUUS, KUVAKIRJAT JA KÄÄNTÄMINEN.....	15
3.1 Adaptaatio ja lapsille kääntäminen.....	15
3.2 Lastenkirjallisuuden erityispiirteistä.....	20
4. TUTKIMUSKYSYMYKSET, MENETELMÄT JA AINEISTON ESITTELY.....	24
5. AINEISTON ANALYYSI.....	28
5.1 Etunimet.....	28
5.1.1 Säilyttäminen.....	32
5.1.2 Kotouttaminen.....	33
5.1.3 Korvaaminen, vieraannuttava.....	35
5.1.4 Korvaaminen, kotouttava.....	36
5.2 Lisänimet.....	37
5.2.1 Kirjaimellinen merkitys.....	42
5.2.2 Kuvainnollinen merkitys.....	44
5.2.3 Allitteraatio tai alkukirjain.....	47
5.2.4 Äänteet.....	48
5.2.5 Yleiset muutokset.....	50
5.2.6 Lisänimettömät hahmot.....	52
5.3 Nimet ja visuaalinen ilme.....	53
5.4 Analyysin yhteenveto.....	54
6. PÄÄTELMÄT.....	56
LÄHTEET.....	59
LIITE 1.....	62
LIITE 2.....	63
ENGLISH ABSTRACT.....	64

1. JOHDANTO

Tarkastelen tässä pro gradu- tutkielmassa fiktiivisten nimien kääntämistä muun muassa kulttuurin ja kuvituksen näkökulmasta. Analyysiä varten käytän aineistonani Mauri Kunnaksen kuvakirjaa *Viikingit tulevat!* ja sen englannin- ja ruotsinkielistä käännöstä. Kolmen eri nykykulttuurin kohtaaminen lähtötekstissä ja sen käännöksissä sekä lähtötekstin sijoittuminen menneiden aikojen viikinkikulttuuriin tyypillisine nimistöineen on mielenkiintoinen yhdistelmä. Kun tähän lisätään vielä kuvituksen vaikutus käännösratkaisuihin sekä lastenkirjallisuuden kääntäjille asettamat vaatimukset, syntyy kuva siitä, minkälaisia haasteita kääntäjät nimiä kääntäessään joutuvat kohtaamaan. Tavoitteeni on tässä tutkielmassa tarkastella juuri näitä haasteita sekä kääntäjien ratkaisuja. Vertailen myös englannin- ja ruotsinkielisen käännöksen eroja ja pohdin kulttuuriseikkojen mahdollista vaikutusta käännösratkaisuihin.

Fiktiivisten nimien kääntämistä väitöskirjassaan *Beyond Identification* tarkastellut Yvonne Bertills toteaa, että fiktiiviset erisnimet ovat paljon muutakin kuin vain keinoja tunnistaa ja erottaa henkilöahmot toisistaan. Fiktiivisten nimien muodostus, funktiot ja käyttö tarinankerronnan kontekstissa ovat monimuotoisia ja kääntäjän on tämä otettava huomioon ratkaisuja tehdessään. (Bertills 2003: 1.)

Kokonaan uuden puolen mukaan tuo kuvallinen ilmaisu: paitsi että henkilöahmoilla on nimi, joka vaikuttaa lukijan saamaan vaikutelmaan hahmosta, on niillä kuvakirjoissa myös visuaalinen puoli, joka on lähtötekstin tekijän näkemys siitä, miltä hahmot näyttävät. Visuaalinen ilmaisu ja hahmojen nimet tuovat oman osansa henkilöahmon karakterisaatioon, joka muutoin muodostuu ja välittyy lukijalle siitä, miten kirjoittaja sanoin kuvailee hahmoa. Nimi ja kuvitus voivat tukea toisiaan viestimällä samaa asiaa: aineistossa esimerkiksi *Grettir Karvanaamalla*, sudeksi kuvatulla hahmolla, on myös kuvituksessa karvainen naama. Nimi myös luo viittauksia yleisesti viikinkikulttuuriin, jossa tyypillistä oli henkilöä kuvaileva lisänimi, joka muodostui esimerkiksi juuri henkilön ulkonäköön liittyvistä seikoista.

Kun yhdistetään lähtötekstissä esiintyvä vieras kulttuuri ja nimikäännökset sekä lastenkirjallisuus, on kääntäjän otettava huomioon myös kohdeyleisön mahdollisuudet ymmärtää vieraskielinen nimi.

Vaikeasti lausuttavat nimet usein kotoutetaan joko vaihtamalla ne kokonaan kohdekielisiksi nimiksi, tai kirjoitusasua saatetaan muokata tutumman oloiseksi. Lisäksi lastenkirjallisuudessa tärkeä aspekti on ääneen lukeminen, sillä lukutaidottomat lapset nauttivat kirjallisuudesta usein aikuisen ääneen lukemana. Vieraskielinen ja kohdekielelle tyypillisestä nimistöstä ja äännteistä poikkeava erisnimi voi olla aikuisellekin vaikea lausuttava, mikä saattaa vaikeuttaa kohdeyleisön samaistumista henkilöhaamoon sekä jättää pimentoon nimen hahmolle luovan, kirjoittajan tarkoittaman karakterisaation.

Riitta Oittinen toteaa, että lasten kulttuuri on aina heijastanut koko yhteiskuntaa ja aikuisten kuvaa lapsuudesta sekä sitä, miten lapset itse lapsuuden kokevat, ja miten aikuiset sen muistavat (2000: 41). Myös lastenkirjallisuus on siis tärkeä osa kulttuuria yleensä, ja lastenkirjallisuuden laadulla on merkitystä, sillä kohdeyleisö koostuu tulevaisuuden lukijoista. On siis tärkeää, että heille tarjotaan laadukasta luettavaa, jotta kiinnostus kirjallisuuteen heräisi ja säilyisi hyvien lukukokemusten myötä. Tästä syystä myös lastenkirjallisuuden käännosten tutkiminen on tarpeellista: vaikka varsinaisia sääntöjä ei voidakaan asettaa, on kääntäjille silti hyödyllistä tietää, minkälaiset ratkaisut ovat yleisiä ja mitä voidaan pitää toimivina, ja minkälaista kääntämistä pidetään lastenkirjallisuuden kääntämisessä normina. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on siksi keskittyä nimenomaan nimien käännösratkaisuihin ja etsiä niistä johdonmukaisuuksia sekä vertailla kahden eri kohdekielen välillä mahdollisesti esiintyviä eroja.

Fiktiivisten nimien muodostaminen ja niiden kääntäminen vaatii luovuutta. Luovuudelle ei voida asettaa tiukkoja ohjeita tai sääntöjä, ja luovuutta vaativien käännösten onnistumista voivat lopulta arvioida vain lukijat kukin oman lukukokemuksensa perusteella. Tästä huolimatta, tai juuri tämän vuoksi luovuutta vaativien nimikäännösten tutkiminen on sekä haastavaa että palkitsevaa. Käännösten analyysi tässä tutkielmassa painottuu lähtötekstin erisnimivalintojen kuvailuun ja kahden eri kohdetekstin nimikäännösten vertailuun. Pohdin myös sitä, minkälaisia strategioita englannin- ja ruotsinkielisen kohdetekstin kääntäjät ovat käyttäneet nimiä kääntäessään ja mitä syitä näille valinnoille voi olla.

Aluksi tarkastelen nimien kääntämisen teoriaa muun muassa Yvonne Bertillsin näkemysten pohjalta, ja erityisesti nimien funktioita kaunokirjallisuudessa. Käsittelen myös erilaisia strategioita, joita kääntäjät

voivat hyödyntää nimikäännöksiä tehdessään. Kolmannessa luvussa käyn läpi lastenkirjallisuuden erityispiirteitä, siihen liittyvää adaptaatiota sekä kuvakirjallisuuteen liittyviä käännoshaasteita, ja sivuan myös ääneen lukemista lastenkirjallisuuden tärkeänä osana. Tarkastelen myös kuvan ja sanan sekä visuaalisen tarinankerronnan vaikutusta kääntämiseen. Tämän jälkeen selvitän neljännessä luvussa menetelmäni sekä tarkennan tutkimuskysymykseni ja esittelen aineiston. Viidennessä luvussa käyn läpi aineistossa esiintyviä etu- ja lisänimiä sekä niiden käännoksiä ja analysoin kääntäjien tekemiä ratkaisuja aiemmin käsittelemäni teorian perusteella. Lopuksi teen vielä päätelmiä koko tutkielman pohjalta.

2. NIMET JA KÄÄNTÄMINEN

Ennen kuin voidaan pohtia tiettyyn aineistoon kuuluvien fiktiivisten erisnimien kääntämiseen liittyviä haasteita, strategioita ja aineiston tyyppiin liittyvien erityispiirteiden vaikutuksia nimien kääntämiseen, on tarpeellista selvittää, mitä nimet oikeastaan ovat, ja mitä funktioita niillä on kaunokirjallisuudessa, ja erityisesti lastenkirjallisuudessa ja lapsille suunnatuissa kuvakirjoissa. Lisäksi on syytä pohtia, miten fiktiivisiä nimiä käännetään, ja miksi niiden kääntäminen on tarpeellista.

2.1 Nimien kääntäminen

Nimet ovat kulttuuriin sidottuja elementtejä, jotka yksilöivät kantajansa. Kuten kaikkien kulttuuriviittausten kääntämisessä, myös nimien kääntämisessä on mahdotonta määritellä ”oikeita” tapoja kääntää. Ratkaisut riippuvat muun muassa lähde- ja kohdekulttuurista, nimien funktioista, tekstin funktiosta sekä teoksen kohdeyleisöstä. Todellisten henkilöiden ja paikkojen nimien kääntämisen normit ovat aikojen saatossa muuttuneet, ja vaikka perinteisesti esimerkiksi kuninkaallisten, kuten Kaarle Suuren, ja paikkojen, kuten Tukholman nimet on käännetty suomeksi tai kotoutettu, nykyään nimet pidetään enimmäkseen alkuperäisessä muodossaan.

Kaksi tärkeää tekijää, jotka kääntäjän tulee fiktiivisiä nimiä kääntäessään ottaa huomioon, ovat nimen muoto ja merkitys. Nimen muotoon liittyviä seikkoja ovat muun muassa siihen sisältyvät äänteet, kirjoitusasu sekä mahdollinen allitteraatio eli alkusointu. Erityisesti lastenkirjallisuudessa käytetään paljon nimiä, joilla on yksi tai useampia merkityksiä, eivätkä kirjoittajan käyttämät nimet välttämättä kuulu mihinkään todelliseen nimistöön. Nimien, kuten sanojenkin merkitykset muodostuvat niiden denotaatiosta, eli sanakirjamerkityksestä, sekä konnotaatioista, eli sivumerkityksistä, joihin vaikuttavat lukijoiden omat kokemukset ja assosiaatiot. Nimien kääntäminen edellyttääkin kääntäjältä kompromisseja ja päätöksiä siitä, mikä nimessä on ensisijaisesti tärkeintä säilyttää. Rune Ingo (1990) puhuu kääntämisen mahdottomuudesta ja mahdollisuudesta. Jos sekä muodon että merkityksen täydellistä säilyttämistä vaaditaan, voi kääntäminen silloin Ingon mukaan olla mahdoton tehtävä (1990: 18). Esimerkiksi tarkkaan harkitun muodon varassa olevat tekstit tai lähtökielen kulttuuri saattavat rajoittaa kääntämisen mahdollisuutta (1990: 18, 20). Ingo toteaa kääntämisen kuitenkin olevan

mahdollista, jos kääntämisellä tarkoitetaan ”tiedon tai sanoman siirtämistä lähtökielestä kohdekieleen” (1990: 23). Ensisijaista on Ingon mukaan se, että lähtökielen merkitys siirretään kohdekieleen, ja että kohdekielen käyttö on idiomaattista (1990: 24). Tämän näkemyksen mukaan voidaan todeta, että nimien kääntämisessä tärkeää on se, että käännetty nimet toimivat kohdetekstissä. Kriteereinä voi tällöin olla esimerkiksi se, että nimen sisältämä henkilöhaahmon karakterisaatio, kuten luonne tai ammatti välittyy, tai se, että nimi on uskottava kohdekielellä.

Nimien kääntämiseen liittyy omanlaisiaan tekijöitä, jotka kääntäjän tulee ottaa huomioon. Ingon (1990: 241) mukaan erisnimiä on perinteisesti pidetty semanttiselta kannalta merkityksettöminä, etikettimäisinä tunnistimina. Merkityksen puuttuessa helppona periaatteena olisi, että nimiä ei käännetä. Kuten Ingo kuitenkin toteaa, erisnimet ovat usein syntyneet merkityksiä sisältävistä yleisnimistä, ja nämä taustalla olevat merkitykset mahdollistavat nimien kääntämisen (Ingo 1990: 241). Lisäksi edellinen pätee lähinnä todellisiin nimiin: fiktiivisillä nimillä saattaa olla funktioita, joita todellisilla nimillä ei ole, ja näiden esiin tuominen käänöksessä vaatii kääntäjältä ratkaisuja. Edelleen voidaan todeta, että vaikka erisnimillä ei varsinaista merkitystä olisikaan, niille muodostuu kulttuurissaan tietynlaisia konnotaatioita, jotka muuttuvat ajan myötä. Nimitrendit johtavat siihen, että tietyissä sukupolvissa on paljon tietynnimisiä henkilöitä ja joitakin nimiä taas hyvin vähän. Tämän vuoksi tietyn kulttuurin edustajat pystyvät usein arvioimaan nimen kantajan iän tai aikakauden pelkän nimen perusteella. Kirjoittajat voivat puolestaan käyttää tätä hyväkseen joko vahvistamalla tätä konnotaatiota käyttämällä nimeä, joka lukijan odotusten mukaisesti sopii kantajalleen, tai vaihtoehtoisesti käyttämällä jotakin yllättävää, henkilön ikäluokalle harvinaista nimeä poiketakseen näistä lukijoille muodostuvista konnotaatioista.

Myös André Lefevere (1992) tarkastelee nimien kääntämistä muodon ja merkityksen kannalta. Hänen mukaansa esimerkiksi allitteraatio painottaa tiettyjä sanoja ja antaa tekstille rytmin, ja kääntäjän tulisi pohtia, onko allitteraation kääntäminen tarpeellista, toivottavaa tai välttämätöntä. Käännösongelma syntyy, kun äänne on mahdollista toistaa käänöksessä, muttei sanojen merkitystä, tai päinvastoin. Kääntäjän tulee silloin päättää, mikä on tärkeintä. Päätöstä ei kuitenkaan tehdä kontekstuaalisessa tyhjiössä, vaan se on osa yleistä koko tekstin kääntämisen strategiaa. (Lefevere 1992: 20.) Nimien kääntämisessä muodon, esimerkiksi allitteraation toistamisen haaste on selvä: jos tarkoituksena on valita nimet olemassa olevasta, melko tarkasti määritellystä nimistöä, ja huomioon on otettava myös

lukijan, erityisesti lapsilukijan tiedot vieraan kulttuurin nimistöä, rajoittavat nämä tekijät kääntäjän vaihtoehtoja. Erityisesti lastenkirjallisuudessa nimen tulisi olla tarpeeksi tunnistettava ja ääneen luettava. Kääntäjän on tehtävä päätös siitä, onko allitteraatiota tarpeen säilyttää tai voiko esimerkiksi lisänimen valita niin, että se sopisi lähtötekstin etunimeen.

Nimien kääntämistä väitöskirjassaan *Beyond Identification* (2003) tutkinut Yvonne Bertills katsoo nimen ja sen käännöksen semanttisen vastaavuuden olevan tärkeää silloin, kun käännöksellä pyritään samankaltaiseen vaikutelmaan kuin lähtötekstillä. Tämän vuoksi esimerkiksi nimissä esiintyvät foneettiset piirteet tulisi pyrkiä säilyttämään. Jos taas sekä muodollisen että semanttisen vastaavuuden luominen ei käännöksessä ole mahdollista, on otettava huomioon nimen funktio laajemmassa kontekstissa. Tärkeää on, että käännöksen lukijoille syntyy samankaltainen vaikutelma henkilöahmosta kuin lähtötekstin lukijoille. Bertills korostaa, että nimen funktion tulisi pysyä samana, kun taas käännösnimen sisältö ja muoto riippuvat nimen funktiosta tekstissä. (Bertills 2003: 194.)

Juuri funktioidensa vuoksi nimet ovat kääntämisessä erityistapauksia. Bertills (2003: 186) toteaa, että fiktiivisiä henkilöahmojen nimiä ei voida lähestyä käännöksessä pelkästään lingvistikin tai tekstuaalisina elementteinä. Siitä huolimatta, että kirjallisuusnimet ovat mikrotason tekstiä, on niillä suhde myös kerronnan yleiseen funktioon (2003: 190). Nimet ovat Bertillsin mukaan lingvistisiä ja kulttuurisia elementtejä, joilla kirjallisessa kontekstissa on myös kerronnallisia funktioita ja erityispiirteitä. Kaunokirjallisten nimien vaihtelevan luonteen vuoksi ne ovat kääntäjälle haasteellisia. Bertillsin huomauttaa, että kääntäjä ei voi vain etsiä vastaavaa kohdekielistä nimeä, tai muodostaa käännösnimeä pelkästään lähtötekstin nimen lingvistisen muodon tai sisällön perusteella. Lähtötekstiuskollisuutta tarvitaan: alkuperäisen nimen sijainti ja funktio kohdetekstissä ja -kulttuurissa on otettava huomioon. (Bertills 2003: 195.)

Luca Manini käsittelee artikkelissaan ”Meaningful Literary Names” (1996) kirjallisuuden nimien muodostamista, luokitteluita ja funktioita sekä niiden tarkastelua kääntämisen näkökulmasta. Kuten Manini toteaa, nimi voi kaunokirjallisuudessa olla enne: henkilöahmon nimeäminen on hyvin tehokas karakterisaation keino (1996: 163). Manini tarkastelee merkityksellisiä kirjallisuusnimiä neljän eri kriteerin pohjalta. Ensimmäinen on intertekstuaalisuus: nimet voivat olla peräisin esimerkiksi historiasta, mytologiasta, Raamatusta tai kirjallisuudesta. Nimet voivat myös olla lähdekulttuurille

vieraita, jolloin vieraalta kuulostavat nimet korostavat tarinan vieraiden paikkojen eksoottisuutta. Erisnimiä voidaan tarkastella myös niiden morfologisen rakenteen perusteella. Manini toteaa, että fiktiiviset erisnimet muodostuvat usein morfologisesti yleisnimistä, adjektiiveista ja adverbeista tai näiden yhdistelmistä ja voivat olla esimerkiksi yksisanaisia, täysin läpinäkyviä erisnimiä, kuten Charles Dickensin *Koleassa talossa* esiintyvät hahmonnimet *Bucket* ja *Badger*, tai useammasta osasta muodostuvia, läpinäkyvyydeltään vaihtelevia nimiä, joista yksi tai molemmat osat ovat tunnistettavia sanoja, kuten *Kolean talon* hahmot *Dedlock* ja *Smallweed*). Myös nimien valintaan liittyvän karakterisaation laajuus voidaan Maninin mukaan ottaa huomioon nimiä tarkastellessa. Nimet voivat vastata henkilöhahmon persoonallisuutta kokonaan tai vain osittain. Maninin mukaan kirjoittajat kiinnittävät nimenvallinnalla usein lukijan huomion johonkin tiettyyn henkilöhahmon ominaisuuteen ja luovat näin lukijalle odotuksia. Nämä odotukset voivat täyttyä, jolloin ilmiötä kutsutaan *antonomasiaksi*, tai jos odotukset eivät täyty, on kyseessä *antiphrasis*. Jos lukijan odotukset eivät täyty, syntyy ristiriita henkilöhahmon ja hänen nimensä välille. (Manini 1996: 164–166.)

Jaana Kapari, Kaisa Kattelus ja Kaijamari Sivill (2002) tarkastelevat erisnimien kääntämistä lastenkirjallisuudessa *Kääntäjä*-lehdessä ilmestyneessä artikkelissaan. He toteavat, että kääntäjä kääntää kaiken, myös erisnimet, ja silloinkin kun erisnimet jäävät kohdetekstissä alkuperäiseen asuunsa, ovat ne olleet ensin kääntäjän käsittelyssä (Kapari ym. 2002: 1). Myös kaunokirjallisuuden kontekstissa ja fiktiivisten nimien ollessa kyseessä kaikki käännetään: kääntäjä päättää, jääkö nimi ennalleen vai suomennetaanko se. Kääntäjän tehtävänä on ensin tavoittaa kirjan eri vivahteet ja sitten ratkaista, mitkä nimet on tarpeen suomentaa. (Kapari ym. 2002: 1.)

Kuten Kapari ym. (2002: 1) toteavat, erityisesti lastenkirjoissa henkilöhahmojen nimivalinnat on tehty kuvastamaan henkilöhahmon ominaisuuksia. Heidän mukaansa koko tekstiä saattaa köyhdyttää se, jos nimeen viitataan muualla tekstissä tarkoituksena tukea ja laajentaa sen merkitystä, eikä nimeä ole kohdetekstissä käännetty. Lukija jää tällöin ilman näitä viittauksia, lisämerkityksiä ja tunnesisältöjä. Lisäksi kohdetekstissä vieraskielinen nimi jää lukijalle helposti yhdentekeväksi. (Kapari ym. 2002: 1). Kapari-Jatta (2008) kertoo myös kirjassaan *Pollomuhku ja Posityyhtynen* fiktiivisten erisnimien kääntämisestä. Hänen mukaan loogisinta nimiä käännettäessä on tehdä käännösratkaisut tapaus kerrallaan eikä niin, että kääntäjä päättäisi joko kääntää kaikki nimet tai ei mitään. Osa nimistä kuljettaa tarinaa tai luo tunnelmaa, ja kääntäjä yrittää tavoittaa saman omilla käännösratkaisuillaan.

Kaikki nimet eivät kuitenkaan kaipaa kääntämistä, vaikka ne tarkoittaisivatkin jotakin. (Kapari-Jatta 2008: 71–72.)

Fiktiivisten nimien kääntämisen käytännöt ovat muuttuneet aikojen saatossa. Kapari ym. (2005) mainitsevat esimerkkinä, että vielä vuonna 1991 pidettiin tärkeänä suomentaa kaikki nimet lapsille ja nuorille suunnatuissa kirjoissa, jotta vain suomea osaavan lukijankin olisi helppo lukea ne. He toteavat, että jos esimerkiksi Neiti Etsivä -kirjoja suomennettaisiin nyt, Nancy Drewn etunimeä tuskin vaihdettaisiin Paulaksi. Vieraskieliset sanat ovat nykyään suomalaisille tutumpia, ja samalla tapa johdonmukaisesti suomentaa tavallisia nimiä siirtyy yhä nuorempien kirjoihin. (Kapari ym. 2002: 4.) Toisaalta esimerkiksi sarjakuvissa nimiä saatetaan edelleen kääntää johdonmukaisesti suomeksi, mistä hyvänä esimerkkinä on suomenkielinen *Aku Ankka*, jossa henkilöhahmojen nimien kääntämisen normiksi on muodostunut humoristinen kääntäminen. Saara Hyypä (2005) toteaa artikkelissaan ”Kieltä kuviin, kuvia kieleen” suomenkielisen *Aku Ankan* tavaramerkiksi muodostuneen humoristiset nimet. Intertekstuaalisuus, analogia ja assosiaatio haastavat lukijaa hakemaan alkuperäisiä viittauksia, ja hauskat henkilönnimet voivat joko viitata hauskaasti yleisnimiin (Tri Ali Tajunta), tai todellisten henkilöiden nimiin (tähtitieteilijä Jali-Leo Jalinen ja laulaja Lusiano Lavarotta). (Hyypä 2005: 120–122).

2.2 Nimien funktiot kaunokirjallisuudessa

Kuten Bertills toteaa, nimi tai nimielementti on yksi fiktiivisen hahmon tärkeimmistä etiketeistä (*labels*), ja se annetaan lukijan tietoon tekstissä aikaisin (2003: 47). Nimet auttavat lukijaa suunnistamaan fiktiivisessä maailmassa: ne tutustuttavat lukijan henkilöhahmoon ja tarinankerrontaan. Nimien käyttö ja nimeäminen eivät kuitenkaan ole yksinkertaisia asioita kirjallisuuden kontekstissa: esimerkiksi nimettömyys tai nimeämättömyys saattaa olla yhtä tärkeää kuin nimen omistaminen, ja liittyy usein tiettyihin kirjallisiin pyrkimyksiin. (Bertills 2003: 48.) Nimet ovat Bertillsin (2003: 55) näkemyksen mukaan sekä lingvistisesti että rakenteellisesti merkittäviä elementtejä, joilla on monia tehtäviä kerronnallisessa kontekstissa, ja jotka antavat vaihtoehtoisia tapoja lähestyä henkilöhahmon analyysia. Nimi antaa henkilöhahmolle tietynlaisen fiktiivisen tai autenttisen taustan, jota voidaan

lähestyä nimen muodon, sisällön tai näiden molempien tarkastelun avulla. Nimen keskeisin funktio on Bertillsin mukaan kiinnittää lukijan huomio henkilöhahmon tärkeimpiin piirteisiin. (2003: 55–56.)

Bertills (2003: 41) toteaa, että todellisten henkilöiden nimet valitaan yleensä jo olemassa olevasta nimistöstä, mutta näin ei ole kirjallisuudessa esiintyvien fiktiivisten hahmojen nimien kohdalla. Tyypillistä kirjallisuuden hahmojen nimille on taiteellinen luovuus ja lingvistinen innovaatio, sillä hahmoja ei useimmiten nimetä toisten hahmojen mukaan, vaan ”uudet” hahmot tarvitsevat uudet nimet. Jos muualla kirjallisuudessa esiintyvä nimi kuitenkin on uudessa kirjallisessa kontekstissa, sen katsotaan olevan viittaus nimen alkuperäiseen omistajaan. Bertillsin mukaan fiktiivisiä nimiä voidaankin pitää ainutlaatuisempina kuin tavallisia henkilönnimiä muun muassa siksi, että niiden muodostamisen koko tarkoitus on viitata tiettyyn kirjallisuuskontekstiin ja henkilöön. (Bertills 2003: 42.)

Koska fiktiiviset nimet ovat tiukasti sidottuja kontekstiinsa, on kontekstilla myös suuri rooli nimen muodostamisessa. Vaikka nimet olisivatkin muodoltaan yleisnimiä, eivät yhteydet nimistöön sulje pois yhteyksiä kielen sanastoon, vaan niihin liitetään usein sanan merkitys. Bertills huomauttaakin, että fiktiiviset erisnimet muistuttavat lisänimiä, jotka saavat alkunsa tietyssä kontekstissa. (Bertills 2003: 43.) Kuten todellisten henkilöiden kuvailevat lisänimet, myös fiktiivisten henkilöiden nimet saavat usein innoituksensa kontekstista, esimerkiksi henkilön itsensä ominaisuuksista tai joistakin henkilöön liittyvistä tapahtumista.

Nimistöntutkimusta tehneet Terhi Ainiala, Minna Saarelma ja Paula Sjöblom (2008: 336) toteavat, että kirjailijat voivat helposti antaa teoksen sisältöön liittyvää lisätietoa henkilönnimien läpinäkyvyyden avulla antamalla henkilöhahmoille kuvaavia nimiä. Tämä auttaa heidän mukaansa erityisesti lastenkirjallisuudessa avaamaan nimeä lukijalle. He toteavat myös, että fiktiiviset nimet kaunokirjallisuudessa toimivat aina myös dynaamisena osana tekstiä: niillä on oma narratiivinen roolinsa tarinankerronnassa, ja siksi nimet ovatkin keskeisiä tekstien tulkinnassa. (Ainiala ym. 2008: 338.)

Myös Jan Van Coillie (2006) käsittelee nimien kääntämistä artikkelissaan ”Character Names in Translation. A Functional Approach”. Hän toteaa, että kuten muillakin kulttuurisilla ja tekstuaalisilla

elementeillä, myös nimillä on kirjallisuudessa tietyt funktiot tai tarkoitukset. Van Coillien mukaan kaunokirjallisuudessa nimet voivat identifioida, viihdyttää lukijaa, antaa tietoa tai herättää tunteita. Nimen funktio ei välttämättä vastaa pelkästään nimen todellista vaikutusta lukijaan, tai kirjoittajan tai kääntäjän pyrkimyksiä, vaan funktio on nimen mahdollinen vaikutus. (2006: 123.) Van Coillie toteaa, että kääntäjän pyrkimysten ja lukijoiden tarpeiden tarkasteluun liittyviä funktioita ovat esimerkiksi informatiivinen funktio, joka antaa lukijalle tietoa, emotionaalinen funktio, joka vetoaa lukijan tunteisiin, ja luova funktio, joka stimuloi lukijan mielikuvitusta. Nimen funktiona voi olla myös esteettisen nautinnon tuottaminen tai lukijan viihdyttäminen. (Van Coillie 2006: 124.)

Samankaltaisia kaunokirjallisten nimien funktioita nimen varsinaisen eli identifioivan funktion lisäksi listaavat myös Ainiala ym. (2008: 339). Nimen fiktionaalistava funktio tekee tarkoitteestaan fiktiivisen ja lokalisoi funktio viittaa tiettyyn aikaan tai paikkaan. Sosiaalinen funktio taas viittaa tiettyyn yhteiskuntaluokkaan tai yksilön rooliin yhteisössään. Deskriptiivinen funktio on kuvailla henkilöä ja antaa tästä lisätietoa, kun taas assosiatiivinen funktio on herättää tarkoituksella assosiaatioita joko todellisiin tai fiktiivisiin henkilöihin, paikkoihin tai asioihin ja näin tukea teoksen sisältöä. (Ainiala ym. 2008: 339.) Esimerkkinä assosiatiivisesta fiktiivisestä nimestä voitaisiin käyttää esimerkiksi Terry Pratchettin romaaneissa esiintyvää hahmoa nimeltä Leonardo da Quirm, jonka nimi luo assosiatiivisia yhteyksiä Leonardo da Vinciin ja tällä tavalla vahvistaa hahmon karakterisaatiota taiteilijana ja keksijänä. Ainiala ym. (2008) mainitsevat lisäksi affektiivisen funktion, joka luo teoksen tunnelmaa, ideologisen funktion, joka tukee jotakin ideologista sanomaa, ja luokittelevan funktion, joka jakaa henkilöitä joko sisällöllisesti tai rakenteellisesti erilaisiin alaryhmiin joko samantyyppisiä tai vastakkaisia nimiä käyttämällä. Narratiiviset nimet ovat tarinankerronnalle oleellisia elementtejä, ja humorististen nimien funktio on yksinkertaisesti viihdyttää ja hauskuuttaa lukijaa. (Ainiala ym. 2008: 339.)

2.3 Strategiat

Nimien kääntämiseen on olemassa eri strategioita yhtä paljon kuin on kääntäjiäkin. Kuitenkin eri tutkijoiden näkemyksissä parhaista nimikäännösstrategioista on paljon yhtäläisyyksiä. Nimen sellaisenaan kopioiminen, nimen kohdekielisellä vastineella korvaaminen ja merkityksen kääntäminen mainitaan useiden eri tutkijoiden strategioissa. Kääntäjän kannalta hyödyllisintä lienee useisiin eri

strategioihin tutustuminen ja niiden soveltaminen ja muokkaaminen kunkin kohdetekstin ja jokaisen siinä esiintyvän tarpeen mukaan erikseen.

Koska nimet ovat aina tavalla tai toisella kulttuuriin sidottuja, Ritva Leppihalme (1997: 78) käsittelee alluusioiden eli kulttuuriviittausten kääntämisen yhteydessä erisnimikäännöksiä ja nimien kääntämiseen liittyviä erilaisia strategioita. Nimien kääntämisen strategiat Ritva Leppihalmeen mukaan ovat

1. *säilyttäminen* (joko sellaisenaan tai konventionaaliossa kohdekieliossa muodossa)
  - a) nimen käyttäminen sellaisenaan
  - b) nimen käyttäminen ja selityksen lisääminen
  - c) nimen käyttäminen ja yksityiskohtaisen selityksen lisääminen, esim. alaviitteessä
2. *muuttaminen* (enemmän kuin konvention muuttaminen)
  - a) nimen korvaaminen toisella lähtökieliossa nimellä
  - b) nimen korvaaminen toisella kohdekieliossa nimellä
3. *poistaminen*
  - a) nimen poistaminen mutta merkityksen välittäminen jollakin toisella tavalla, esimerkiksi
  - b) yleisnimeä käyttämällä
  - c) nimen ja samalla koko alluusion poistaminen

Leppihalmeen mukaan strategian 1a lisäksi tarvitaan muita strategioita silloin, kun kyse on kulttuurien välisestä siirrosta. Tällöin siirrettävänä ei ole vain nimi, vaan myös sen herättämät konnotaatiot, jotka saattavat toisessa kielessä ja kulttuuriossa olla heikommat, tai niitä ei ehkä ole lainkaan. (Leppihalme 1997: 79.) On huomattava, että Leppihalme katsoo erisnimen muokkaamisen kohdekieliossa tutumpaan muotoon olevan nimen säilyttämistä, kun taas muuttamisen strategiassa nimi korvataan jollakin toisella erisnimellä.

Leppihalmeen strategiat näyttävät viittaavan lähinnä reaali maailman henkilöiden nimien kääntämiseen, sillä hän tarkastelee nimien kääntämistä nimenomaan kulttuuriossa alluusioiden näkökulmasta, mutta strategiat sopivat siitä huolimatta myös fiktiivisten hahmojen (fiktiivisten) nimien kääntämisen luokitteluun. Yksityiskohtaisemman viitekehysten erisnimien kääntämisen strategioista tarjoaa Bertills

(2003: 207), joka viittaa Theo Hermansin (1988) luokitteluihin eri nimien kääntämisen strategioista. Hermansin strategioiden mukaan nimiä käännettäessä kääntäjä voi:

- 1) *kopioida*: Nimi siirretään kohdetekstiin sellaisenaan samassa muodossa; nimi esiintyy lähtö- ja kohdetekstissä täysin samanlaisena.
- 2) *litteroida*: Nimi translitteroidaan tai adaptoidaan eri tasoilla, esimerkiksi oikeinkirjoituksen tai fonologian tasoilla.
- 3) *korvata*: Nimi voidaan korvata toisella nimellä jos sen alkuperäinen muoto ei liity erityisesti mihinkään.
- 4) *kääntää*: Jos nimellä on jokin merkitys tai jos sen sisältö liittyy sanastoon, se voidaan kääntää.
- 5) *jättää kääntämättä*: Nimi voidaan poistaa kohdetekstistä kokonaan.
- 6) tai erisnimi voidaan korvata yleisnimellä.

Bertills toteaa myös, että Hermansin mukaan myös näiden strategioiden erilaiset yhdistelmät ovat mahdollisia. Bertills näkee yhdistelmät jopa välttämättöminä ja tarpeellisina semanttisesti merkityksellisiä nimiä käännettäessä. Nimet, jotka ovat sekä muodon että sisällön kannalta semanttisesti merkityksellisiä, kiinnittävät huomion itseensä sekä kerrontaan. (Bertills 2003: 207.) Kääntäjän kannalta parasta lieneekin soveltaa strategioita kunkin nimen funktiot, merkitykset ynnä muut tärkeät ominaisuudet huomioon ottaen.

Myös Van Coillie tarkastelee kääntäjän käytettävissä olevia strategioita kaunokirjallisten nimien kääntämiseen (2006: 124–129). Van Coillie toteaa, että jos nimeä käytetään sellaisenaan, on olemassa riski, että vaikutelma ei vastaa kirjoittajan alkuperäistä pyrkimystä: nimi voi esimerkiksi olla liian vaikea lukea, tai alkuperäiset konnotaatiot puuttuvat kohdekielestä. Kun kääntäjä vaihtaa nimen, on syynä Van Coillien mukaan yleensä funktion säilyttäminen samana, eli se, että käännösnimi toimisi kohdetekstissä samoin kuin alkuperäinen nimi lähtötekstissä. (Van Coillie 2006: 125.) Van Coillie keskittyykin strategioiden tarkastelussaan paljolti siihen, miten eri nimien kääntämisen strategiat vaikuttavat fiktiivisten nimien funktioihin ja siihen, miten nämä funktiot siirtyvät käännösnimissä kohdetekstiin.

Kääntämättä jättämisellä, toistamisella tai kopioimisella saattaa Van Coillien mukaan olla etäännyttävä vaikutus: lukijan voi olla vaikea samaistua henkilöhaahmoon. Lisäksi erisnimet, joiden ääntäminen on liian vaikeaa, voivat Van Coillien mukaan jopa pilata lukunautinnon. Funktio muuttuu eniten, kun kääntämättä jätetään nimet, joilla on tietty konnotaatio. Jos esimerkiksi lastenkirjallisuudessa yleiset henkilöhaahmon ominaisuuden tai ammatin sisältävät nimet jätetään kääntämättä, muodostaa käännökseen lukija erilaisen mielikuvan kuin lähtötekstin lukija. Nimen emotionaalinen ja viihdyttävä vaikutus saattavat myös muuttua. Myös nimen implisiittinen vaikutus, esimerkiksi sanaleikki katoaa, jos lukija ei osaa lähtökieltä, ja samalla katoaa ilo vitsin oivaltamisesta. (Van Coillie 2006: 125.)

Kulttuurien välisten erojen suuruus vaikuttaa huomattavasti siihen, kuinka paljon nimien säilyttäminen vaikuttaa nimien tunnistettavuuteen. Esimerkiksi viikinkinimistö saattaa olla ruotsinkieliselle kohdetekstin lukijalle verrattain tuttu, sillä modernissa ruotsalaisessa nimistössä esiintyy runsaasti samoja tai vastaavia erisnimiä.

Kääntämättä jättäminen ja selityksen lisääminen on Van Coillien (2006: 125) mukaan strategia, jossa lähtötekstin ja kohdetekstin lukijoiden välinen tietokuilu paikataan lisäämällä selitys joko viitteeseen tai itse tekstiin. Informatiivisen funktion näkökulmasta tätä strategiaa käytetään, kun halutaan lisätä tietoa, jotta lukija oppisi jotakin. Toisaalta selitys saattaa olla liian häiritsevää tai hankala, jolloin ratkaisu vaikuttaa lukunautintoon. Mitä pienempi lisäys, sitä vähemmän se vaikuttaa funktioon. Jos kääntäjä selittää nimeen sisältyvän konnotaation, oppii lukija vieraskielisen sanan merkityksen. Jos taas samalla selitetään sanaleikki, muuttuu nimen viihdyttävä funktio: sanaleikit eivät usein ole enää hauskoja kun ne selitetään. (Van Coillie 2006: 126.)

Nimen korvaamista karakterisoivalla yleisnimellä käytetään Van Coillien (2006: 126) mukaan strategiana usein silloin, kun kohdekielestä tai kohdekuulttuurista ei löydy vastaavia assosiaatioita herättävää nimeä. Foneettisessa tai morfologisessa adaptaatiossa henkilöhaahmon nimi voidaan muuttaa kohdekieleen sopivammaksi esimerkiksi foneettista transkriptiota käyttäen. Van Coillie toteaa, että korvaaminen kohdekielen vastineella eli eksonyymillä on mahdollinen strategia silloin, kun suosituilla etunimillä tai historiallisten henkilöiden nimillä on kohdekieleessä vakiintunut vastine, jota kääntäjä voi hyödyntää. Korvaaminen lähtökuulttuurin tunnetummalla nimellä tai kansainvälisesti tunnetulla nimellä, jolla sama funktio on strategia, jolla pyritään Van Coillien mukaan tunnistettavuuteen hylkäämättä vierasperäistä kontekstia. Nimen funktio pysyy tätä strategiaa käytettäessä vastaavana vain jos tekstile

relevantit semanttiset elementit pysyvät samoina. Korvaaminen toisella kohdekielen nimellä on strategia, jossa nimi muuttuu, mutta sen alkuperäinen funktio pysyy. Semanttiset elementit ja konnotaatiot on tärkeää ottaa huomioon tätäkin strategiaa käytettäessä. (Van Coillie 2006: 126.) Käännös strategiana säilyttää nimen funktion, kun tietyt konnotaatiot toistetaan kohdekielessä. Periaatteessa nimellä on sama denotaatio ja konnotaatio: siitä muodostuu lukijalle sama mielikuva, ja nimellä on sama pyrkimys humoristiseen tai emotionaaliseen efektiin. (Van Coillie 2006: 128.)

Korvaaminen toisella nimellä, jolla on eri konnotaatio tai lisäkonnotaatio on strategia, joka Van Coillien (2006: 129) mukaan säilyttää tai vahvistaa useimmiten viihdyttämisen funktiota. Strategia on kuitenkin kyseenalainen silloin, kun uusi nimi heikentää karakterisaatiota. Toisaalta silloin, kun kääntäjä lisää konnotaation nimeen joka on alun perin merkityksetön, ottaa hän askeleen pidemmälle ja identifioiva, viihdyttävä ja emotionaalinen funktio muuttuvat. Lukijalle muodostuu eri mielikuva, sekä mahdollisesti nimi saa ylimääräistä huumoria, jos lukija tunnistaa merkityksen. Van Coillie toteaa, että strategia toimii samalla tavalla kuin jos kääntäjä lisäisi kuvituksen kyseisestä henkilöahmosta. (Van Coillie 2006: 129.) Poistamisen strategiaa käytetään enimmäkseen silloin, kun kyseessä on sanaleikki, joka on mahdoton kääntää (Van Coillie 2006: 129).

Kuten Van Coillie toteaa, strategian valinta riippuu useista eri tekijöistä. Nimen luonne on tärkeä tekijä: nimen konnotaatio tuntuu olevan tärkein syy nimen muuttamiselle. Nimen vieraus johtaa myös usein sen muuttamiseen, erityisesti jos se on kohdekielen lukijalle hankala ääntää. Nimi saatetaan vaihtaa myös, jos se on mahdollisesti kohdekielen lukijalle hämmentävä, esimerkiksi jos se ei kerro kohdekielen lukijalle henkilöahmon sukupuolta kun se lähtötekstin lukijalle on nimestä selvä. Jos tekstissä on kuuluisien henkilöiden nimiä, on kääntäjän otettava huomioon se, tuntevatko kohdetekstin lukijat nämä henkilöt. Etunimet korvataan Van Coillien mukaan useammin kuin sukunimet. Lisäksi ratkaisuihin vaikuttavat nimen resonanssi, rytmi ja sanaleikit. (Van Coillie 2006: 130–131.)

3. LASTENKIRJALLISUUS, KUVAKIRJAT JA KÄÄNTÄMINEN

Tässä osiossa tarkastelen lastenkirjallisuuteen ja erityisesti kuvakirjoihin liittyvää käännteoriaa niiltä osin kuin se on tälle tutkielmalle ja erityisesti fiktiivisten nimien kääntämiselle relevanttia. Keskityn erityisesti ajatuksiin adaptaatiosta lastenkirjallisuuden näkökulmasta sekä lastenkirjallisuuteen kuuluvaan visuaaliseen aspektiin ja ääneen lukemiseen.

3.1 Adaptaatio ja lapsille kääntäminen

Paljon lastenkirjallisuuden kääntämistä tutkineen Göte Klingbergin (1978) mukaan adaptaatio merkitsee sitä, että kirjoittaja ottaa tekstiä muodostaessaan huomioon muun muassa oletetun kohdeyleisön kiinnostuksen kohteet, tiedot ja lukutaidon. Adaptaation asteella tarkoitetaan sitä, kuinka paljon tekstiä on muokattu sopimaan oletetun kohdeyleisön tarpeisiin. Kontekstiadaptaatio puolestaan sovittaa lähtökielen kulttuurisen kontekstin kohdekielen kontekstiin, jotta adaptaation aste pysyisi lähtötekstin ja käännöksen välillä samana. (Klingberg 1978: 89.) Adaptaatiosta ja lähtötekstiuskollisuudesta on olemassa paljon erilaisia näkemyksiä lastenkirjallisuuden kääntämisessä. Kohdeyleisö vaikuttaa omalta osaltaan siihen, että lastenkirjallisuudessa jonkinasteinen adaptaatio on usein hyödyllistä, tarpeellista tai jopa välttämätöntä. Toisaalta taas lastenkirjallisuuden kohdeyleisönä eivät ole pelkästään lapsilukijat vaan lisäksi aikuiset, jotka usein toimivat lukutilanteessa ääneen lukijoina sekä päättävät, mitä teoksia lapset lukevat. Näin myös aikuisiin lukijoihin liittyvät tekijät kuten ääneen lukeminen vaikuttavat kirjojen käännösstrategioihin. Erityisesti fiktiiviset henkilönnimet kotoutetaan, korvataan tai käännetään usein lastenkirjallisuudessa, vaikka käytäntö saattaakin olla vähitellen muuttumassa nimien säilyttämisen suuntaan erityisesti hieman vanhemmille lapsille suunnatuissa kirjoissa.

Zohar Shavit (2006: 26) toteaa artikkelissaan ”Translation of Children’s Literature”, että lastenkirjallisuuden perifeerinen asema kirjallisuudessa antaa kääntäjälle mahdollisuuden ottaa vapauksia tekstin suhteen, ja esimerkiksi muuttaa, laajentaa, lyhentää ja poistaa tai lisätä osia tekstistä. Näitä muutoksia tulee hänen mukaansa kuitenkin tehdä vain sillä ehdolla, että muokkaukset joko tekevät tekstistä lapsille sopivampaa tai hyödyllisempää, tai että juonta, karakterisaatiota tai kieltä

muutetaan sen mukaan, mikä yhteiskunnan näkemys on lasten kyvystä lukea ja ymmärtää (Shavit 2006: 26). Lastenkirjallisuuden kääntämiseen liittyy Tiina Puurtisen (2006: 54) mukaan myös useita rajoitteita, minkä lisäksi vaatimuksia kääntäjälle asettaa se, että kirjan tulee vedota sekä varsinaiseen kohdeyleisöön, eli lapsiin, että taustalla oleviin auktoriteetteihin, eli aikuisiin. Hän toteaa, että lastenkirjallisuuden kääntäjän tulee ottaa huomioon useita seikkoja, kuten kohdeyleisön tarpeet, lähtötekstin status ja erityispiirteet, sekä kääntämistä hallitsevat kulttuurispesifiset normit (2006: 54).

Oittisen (2000: 4) mukaan lapsille kääntäminen, kuten muukin kääntäminen on anonyymiä, näkymätöntä toimintaa. Jokaisella kääntäjällä on taustalla oma, ainutlaatuinen ja henkilökohtaiseen historiaan perustuva sekä yhteiskunnallisesti kollektiivinen lapsikuvansa ja omat ideologiansa. Kuten Oittinen toteaa, lastenkirjallisuuden kohdeyleisö ovat lapset, jotka tarinan lukevat ja tulkitsevat omilla tavoillaan. Kääntäjällä on tässä tietynlainen auktoriteetin rooli: hänen tulee välittää alkuperäinen viesti kokonaisuudessaan, mutta myös muita seikkoja on otettava huomioon, kuten se, että käänös toimii kuvituksen rinnalla, ja että teksti on ääneen luettava. (Oittinen 2000: 5.) Oittisen mukaan adaptaatio liittyy kaikkeen kääntämiseen, ja itse kääntäminen liittyy muutoksiin ja kotouttamiseen. Kielen muuttaminen tuo aina tarinan lähemmäs kohdekielistä yleisöä. (2000: 6.) Kääntäjä on Oittisen mukaan ensisijaisesti lukija, joka jatkuvasti tasapainottelee tekstien, lähtötekstin ja oman käänöksensä välillä. Kääntäjä on lukijana erityislaatuinen, sillä hän jakaa lukukokemuksensa muiden kohdekielen lukijoiden kanssa. (Oittinen 2000: 16–17.)

Klingbergin määritelmän perusteella voidaan todeta, että adaptaatio käsitteenä ei yksinään viittaa pelkästään kääntämiseen vaan liittyy kirjoittamiseen yleensä. Vastaavasti Oittinen (2000) näkee adaptaation oleellisena osana kääntämistä, ja yritys määritellä adaptaatio ja kääntäminen toisistaan erillisinä johtaa Oittisen mukaan ristiriitaan: tekstejä adaptoidaan käännettäessä tiettyjä pyrkimyksiä ja tiettyjä lukijoita varten, sekä lapsi- että aikuisyleisön huomioon ottaen. Jo käänösprosessi itsessään tuo tekstin lähemmäs kohdekielen lukijoita. Oittinen näkee kotouttamisen osana kääntämistä, ei sen rinnakkainen prosessi. Lähtötekstin kirjoittajan ”oikeuksien” ja lukijoiden ”oikeuksien” ei Oittisen mukaan tarvitse olla konfliktissa: alkuperäinen kirjoittaja on kirjoittanut kohdeyleisö mielessään ja adaptoinut tekstinsä heitä varten, ja kääntäjä vuorostaan täydentää ja adaptoi tekstin oman kulttuurinsa ja kielensä näkökulmasta. Oittinen toteaa, että puhuttaessa lastenkirjallisuuden kääntämisestä kohdekielen lasten huomioon ottaminen lukijoina on nimenomaan merkki uskollisuudesta

alkuperäiselle kirjoittajalle, ja että uskollisuus sinänsä on kunnioitusta paitsi tekstile pelkkinä sanoina tai tietynä muotona tai sisältönä, myös tarinankerronnalle tilanteena, jossa teksti tulkitaan uusille lukijoille. (Oittinen 2000: 83–84.)

Myös Bertills (2003: 197) näkee lastenkirjallisuudessa ja sen kääntämisessä adaptaation asteen tärkeänä. Erisnimien kääntämisen haasteet kohtaavat lastenkirjallisuuden kääntämisen haasteet: kirjallisuuden henkilöhahmojen nimet mukautetaan kohdekulttuuriin vaihtelevasti, joten ne ovat alisteisia esimerkiksi poistoille, lisäyksille, yksinkertaistamiselle, selityksille, muutoksille, uudelleenkirjoittamiselle, modernisoinnille, puhdistamiselle, kotouttamiselle sekä vieraannuttamiselle. Jokaista nimeä tai nimisysteemiä on tarkasteltava tapauskohtaisesti, ja käännettäessä on otettava huomioon lastenkirjallisuuden erityispiirteet sekä nimien erityisfunktiot kontekstissaan. (Bertills 2003: 197.) Adaptaatioon liittykin oleellisesti kohdeyleisön kykyjen huomioon ottaminen: lasten kielitaito, tiedot ja kokemukset ovat erilaisia kuin aikuisten. Oittisen (1997) mukaan lapsille suunnattujen tekstien ymmärrettävyyteen vaikuttavat konkreettisesti esimerkiksi verbien ja lauseenvastikkeiden määrä sekä sanojen pituus. Oittinen määrittelee omassa tutkimuksessaan yli neljän tavun sanat pitkiksi ja toteaa, että lapsiyleisöstä teksti saattaa tuntua vaikealta, jos siinä esiintyy runsaasti pitkiä sanoja (Oittinen 1997: 103.)

Klingbergin (1978: 86) mukaan lapsille tai nuorille suunnatun lähtötekstin kirjoittaja on jo ottanut oletetut lukijat, heidän kiinnostuksenkohteensa, tietonsa ynnä muun huomioon, mikä on jo itsessään jonkinasteista adaptaatiota. Tämä tulisi Klingbergin mukaan ottaa huomioon myös käänöksessä: kohdetekstin ei tulisi olla lähtötekstiä helpompi tai vaikeampi, tai esimerkiksi enemmän tai vähemmän kiinnostava. Adaptaation asteen tulisi siis olla samankaltainen sekä lähtötekstissä että kohdetekstissä. Lastenkirjallisuudessa erityisongelmia tuottavat vieraat kulttuuri-elementit, joita ei lähtötekstissä ole mukautettu. Klingberg kutsuu kääntäjien tekemää kulttuuriviittausten siirtämistä lähdekulttuurista kohdekulttuuriin kontekstiadaptaatioksi, joista yleisimpiin kategorioihin kuuluvat muun muassa henkilönnimet, arvonimet sekä paikannimet. Tämäntyyppinen adaptaatio on välttämätöntä samantasoisien adaptaation säilyttämiseksi kohdetekstissä, vaikka toisaalta eräs lastenkirjojen kääntämisen tarkoituksista on edistää kansainvälisyyttä, mihin taas tarvitaan tietoa ja kokemusta vieraasta kulttuurikontekstista. (Klingberg 1978: 86.)

Birgit Stolt (1978: 134) puolestaan suhtautuu adaptaatioon lastenkirjallisuudessa varauksella. Hänen mukaansa kolme tekijää saattavat vaikuttaa negatiivisesti kääntäjän lähtötekstiuskollisuuteen: opetukselliset tarkoitukset ja esimerkiksi kulttuuriset tabut, aikuisten käsitykset lapsista lukijoina ja tähän liittyvä lapsilukijan aliarviointi, sekä tekstien sentimentalisointi tai kaunistelu. (Stolt 1978: 134.) Aikuisten ennakkokäsitykset esimerkiksi lapsilukijoiden huumorintajusta johtavat usein siihen, että lapsille tarkoitettu käänöskirjallisuus on alkuperäistä latteampaa. Stolt toteaa, että aikuiset aliarvioivat usein lasten kykyä ymmärtää asioita intuitiivisesti sekä heidän halukkuuttaan tutustua uusiin, vieraisiin ja vaikeisiin asioihin. (1978: 135).

Stolt käyttää esimerkkinä tilanteesta, jossa käännetyssä teoksessa henkilönnimen korvaaminen toisella oli kyseenalainen ratkaisu ruotsalaisen *Vaahteramäen Eemelin* nimen muuttamista *Micheliksi* saksankielisessä laitoksessa. Stoltin mukaan eräs mahdollinen syy oli alkuperäisen nimen vanhanaikaisuus, mutta tämän ei tulisi olla tärkeää tilanteessa, jossa lähtötekstin tarina sijoittuu menneisyyteen. Stolt mainitsee myös, että koska käännetty nimi ei kuulu ruotsalaiseen nimistöön, on kääntäjä tämän ratkaisun tekemällä puuttunut lähtötekstin paikallisväriin. Stoltin näkemyksen mukaan olisikin ollut viisaampaa valita jokin toinen Ruotsissa yleisesti käytetty nimi, jos nimen vaihtaminen oli välttämätöntä sen vuoksi, että saksalaisessa lastenkirjallisuudessa tunnettiin jo eräs toinen Emil. Stolt puhuukin lastenkirjallisuudessa esiintyvien nimien kääntämisen rajoittamisen ja kyseenalaistamisen puolesta, vaikka se hänen mukaansa näyttääkin olevan yleisesti hyväksytty ja laajalti käytetty tapa (1978: 136). Hänen mukaansa useat kirjallisuushahmot ovat menestyneet hyvin vieraannuttavilla nimillään ja tarpeeksi jännittävä sisältö saa lapset tottumaan nopeasti vieraisiin ja hankaliin nimiin ja hyväksymään ne osaksi tapahtumaympäristöä. (Stolt 1978: 137.) Uudempina esimerkkeinä vierasperäisten fiktiivisten nimien säilyttämisestä voidaan käyttää esimerkiksi Disneyn elokuvien moniin eri kulttuureihin sijoittuvia hahmoja kuten havaijilaiset Lilo ja Stitch tai kiinalainen Mulan. Henkilöhahmojen nimet ovat tärkeä osa sekä itse elokuvia että niiden oheistuotteiden markkinointia, minkä lisäksi nimillä on varsinainen tarkoituksensa osana hahmojen karakterisaatiota, joten nykyään normina näyttää olevan säilyttää erisnimet myös käänöksissä.

Stoltin näkemys on, että lastenkirjallisuutta, lapsilukijoita ja lastenkirjallisuuden kirjailijoita on kunnioitettava yhtä lailla kuin aikuisille suunnattua kirjallisuutta, ja siten myös lastenkirjallisuuden kääntämisen tulisi olla mahdollisimman uskollista ja mahdollisimman vastaavaa. Adaptaation ollessa

välttämätöntä tulee kääntäjän Stoltin mukaan tehdä muutokset mahdollisimman varoen ja yhteistyössä kirjoittajan kanssa. Hän toteaa myös, että lastenkirjallisuuden kääntäminen ei ole yhtään helpompaa kuin aikuisille suunnatun kirjallisuuden kääntäminen. (Stolt 1978: 145.) Erityisen huomattavaa on, että Stolt näkee tarpeellisena korostaa lastenkirjallisuuden kääntämisen haastavuutta: mahdollisesti yleiset käsitykset lapsille kääntämisestä tekevät tämän huomautuksen tarpeelliseksi, ja lukuisat tässäkin tutkielmassa käsitellyt lastenkirjallisuuden kääntämiseen liittyvät erityispiirteet tukevat Stoltin näkemystä siitä, että lapsille kääntäminen voi olla aivan yhtä haastavaa kuin aikuisille suunnattujen tekstien kääntäminen.

Stolt näyttää kannattavan adaptaation välttämistä mahdollisuuksien mukaan, ja Oittisen (2000: 82) mukaan huoli adaptaatiosta onkin oikeutettua ja ymmärrettävää, sillä se perustuu vuosisatojen ajan lastenkirjallisuudessa tapahtuneeseen adaptaatioon, joka on pyrkinyt muokkaamaan tekstejä aikuisten pedagogisten ideaalien mukaisiksi sen sijaan, että huomioon olisi otettu lasten toiveet ja tarpeet. Oittinen toteaa, että nykyään usein oletetaan, että kirjoittaja on jo ottanut huomioon lukijansa, ja kääntäjän tehtävänä on vain pitäytyä uskollisena lähtötekstille. Oittinen painottaa kuitenkin, että ehdoton vaatimus tarkkuudesta ja ekvivalenssista on myös ongelmallista. (Oittinen 2000: 82.)

Ekvivalenssiteoria Eugene Nidan (1969) mukaan erottaa toisistaan dynaamisen ekvivalenssin sekä muodollisen vastaavuuden. Ekvivalenssi käsitteenä tarkoittaa Nidan mukaan läheistä merkityksen vastaavuutta muodon läheisen vastaavuuden sijaan. Dynaaminen ekvivalenssi merkitsee Nidan määritelmän mukaan lähtötekstin viestin siirtymistä kohdekielle niin, että vastaanottajalle välittyvä vaikutelma pysyy pohjimmiltaan samana. (Nida 1969: 200.) Oittinen (2000) huomauttaa ekvivalenssista kuitenkin, että usein pidetään itsestään selvänä, että hyvä käänös on uskollinen, hyvä kääntäjä on näkymätön, ja että käänöksellä ja lähtötekstillä on aina sama funktio. Oittisen mukaan käänöksellä ei kuitenkaan voi aina olla täysin sama vaikutus lukijoihinsa kuin lähtötekstillä on alkuperäisiin lukijoihin. Käänös on kuitenkin kirjoitettu eri aikaan, eri paikassa, eri kielellä, eri maassa ja eri kulttuurissa. Näillä kaikilla on omat norminsa ja kääntämiskäytäntönsä, ja kääntäjän tehtävä on päättää, kuinka paljon hän ottaa näitä tekijöitä huomioon. (Oittinen 2000: 8–10.)

3.2 Lastenkirjallisuuden erityispiirteistä

Esittelin edellisessä kappaleessa näkemyksiä lastenkirjallisuuden kääntämisestä adaptaation näkökulmasta. Tarkastelen seuraavaksi muita lastenkirjallisuudelle tyypillisiä erityispiirteitä: ääneen lukemista ja kuvitusta. Lapsille suunnattu kirjallisuus sisältää usein visuaalista materiaalia tekstin lisäksi, ja usein kuvitus täyttää valtaosan kirjan sivuista tekstin jäädessä sivuosaan. Lisäksi kohdeyleisö eli lapsilukijat eivät usein ole itse varsinaisen lukijan roolissa, vaan ääneen lukijana toimivat aikuiset. Käsittelen tässä kappaleessa lyhyesti näitä lastenkirjallisuuden erityispiirteitä sekä niiden mahdollisia vaikutuksia kääntämisen kannalta, ensin ääneen lukemista ja sen jälkeen kuvakirjojen visuaalista puolta.

Kohdeyleisönsä vuoksi lastenkirjallisuus kytkeytyy vahvasti ääneen lukemiseen. Syynä on luonnollisesti pienten lasten lukutaidottomuus, mutta kuten Cay Dollerup (2003: 83) artikkelissaan ”Translation for Reading Aloud” toteaa, ääneen lukemisen syynä voivat olla myös kasvatukselliset tarkoitusperät tai suullisen tarinankerrontaperinteen jatkaminen. Dollerupin mukaan ääneenlukutilanteessa tärkeässä osassa on vuorovaikutus lukijan, tekstin sekä lapsiyleisön välillä (2003: 82). Dollerup kuvailee ääneen lukemista tilanteeksi, johon kuuluvat tarinan kertoja sekä yleisö, joka tahtoo kuulla tarinan. Näiden osapuolien välille muodostuu eräänlainen tarinankerronnallinen sopimus, ’narrative contract’, joka kaikkia osapuolia miellyttävänä johtaa uusiin samantyyppisiin lukutilanteisiin. Tähän liittyy myös yleisön antama palaute lukijalle, sekä lukijan vastaus palautteeseen. Kuten Dollerup toteaa, suullisella tarinankerronnalla on pitkät perinteet, ja erilaiset suullisesti kerrotut tarinat ovat aina vedonneet erilaisiin yleisöihin. Suulliseen kansanperinteeseen ja kansantaruihin on perinteisesti sisällynyt jonkinlainen viesti tai opetus. Dollerup mainitsee esimerkkinä myös Grimmin veljesten version Punahilkasta, johon lisättiin miellyttävämpi loppu, jotta se sopisi paremmin lapsiyleisölle kerrottavaksi. Lastenkirjallisuuden ääneen lukeminen pohjautuu siis erilaiseen tarinankerrontaperinteeseen kuin yksin äänettömästi luettava kirjallisuus. (Dollerup 2003: 83.) Ääneen lukeminen on nykyäänkin melko yleistä ajanvietettä ympäri maailmaa ja lapsille luetaan kirjoja ääneen hyvin aikaisin, jopa syntymästä saakka, aina siihen asti kunnes lapset osaavat itse lukea (Dollerup 2003: 86).

Oittinen (2003: 132) toteaa artikkelissaan ”Where the Wild Things Are: Translating Picture Books” myös kirjan visuaalisen ilmeen vaikuttavan ääneen lukemiseen. Typografia ja erilaiset ja erikokoiset kirjaimet voivat ohjata lukijaa käyttämään ääntä eri tavoilla tekstiä lukiessaan, ja esimerkiksi pienillä kirjaimilla voidaan ohjata lukijaa kuiskaamaan hiljaa, ja isoilla kirjaimilla vastaavasti korottamaan ääntään. Välimerkit, pilkut ja pisteet sekä virkkeiden ja sanojen pituus taas voi antaa lukijalle vihjeitä siitä, milloin voi pysähtyä hengähtämään ja milloin lukea nopeammin. Oittinen huomauttaa, että nämä seikat on tärkeää myös kääntäjän ottaa huomioon, sillä lastenkirjallisuuteen kuuluu oleellisena osana ääneen lukeminen, ja siksi kääntäjän tulisi tehdä siitä lukijalle mahdollisimman helppoa. (Oittinen 2003: 132.)

Koska lastenkirjallisuuden lukeminen ääneen on yleistä, myös nimen äänneasulla on merkitystä. Ainiala ym. toteavat, että nimi saattaa äänneasultaan esimerkiksi liittyä muihin hahmoa kuvaaviin sanoihin, tai samankaltaiset nimet saattavat vihjata henkilöhahmojen suhteesta toisiinsa. Toisaalta toisistaan voimakkaasti eroavat nimet saattavat viitata myös hahmojen erilaisuuteen. (Ainiala ym. 2008: 337.) Catherine Delesse (2008) tarkastelee *Astérix*- ja *Tintin* -sarjakuvissa esiintyviä nimiä ja niiden käännöksiä artikkelissaan ”Proper Names, Onomastic Puns and Spoonerisms” ja kuulostelee erityisesti nimien ääntämistä. Nimi Tintin on Delessen mukaan kuin metallinen ääni, lasien kilahdus, ja sen sisältämä saman tavun toisto tekee siitä lapsille helposti lausuttavan (2008: 253). Nimet Dupont ja Dupond taas yhdistävät henkilöhahmot toisiinsa ja ne myös lausutaan samalla tavalla, minkä lisäksi hahmot on kuvituksessakin piirretty samalla tavalla lukuun ottamatta viiksien mallia. Delesse huomauttaa, että sarjakuvien englanninkielisen kohdetekstin kääntäjät ovat ottaneet lähtötekstistä mallia kääntäessään hahmojen nimet muotoon Thomson ja Thompson, jotka myös lausutaan samalla tavalla. Lähtötekstin ja käännöksen nimiä yhdistää myös niiden tavallisuus ja yleisyys. (Delesse 2008: 253.)

Fiktiivisiin erisnimiin saattaa sisältyä muun muassa allitteraatiota, riimejä, erityinen rytmi tai tietynlainen esteettinen ilme. Nämä saattavat olla lähtötekstin kirjoittajan tietoisesti nimeen sisällyttämiä ominaisuuksia, esimerkiksi humoristisen vaikutelman luomiseksi. Käännettäessä oleellisia ovat myös kielten erot, ja esimerkiksi tiettyjen äänteiden tai äänneyhdistelmien vieraus saattaa tehdä nimistä vaikeasti ääneen lausuttavia, mikä puolestaan saattaa vaikuttaa kohdeyleisön mielikuviin hahmosta.

Christiane Nord (2003: 182) tarjoaa artikkelissaan ”Proper Names in Translations for Children: Alice in Wonderland as a Case in Point” mielenkiintoisen näkökulman erisnimien kääntämiseen huomauttaessaan, että myös nimen kääntämättä jättäminen saattaa muuttaa nimeä kulttuurista toiseen: esimerkiksi sama nimi voidaan ääntää eri tavoin eri kielillä, jolloin kääntäjän tekemän muutoksen puuttuminen muodostaa varsinaisen muutoksen. Nord käyttää esimerkkinä nimen Alice erilaisia ääntämistapoja saksaksi ja ranskaksi, joilla nimi lausutaan muodossa [A'li:s] ja italiaksi, jolloin nimen ääntämys on [a'litche]. (Nord 2003: 182.) Myös Riitta Oittinen tarkastelee henkilöihahmon nimeä kirjassaan *Liisa, Liisa ja Alice* (1997), jossa hän käsittelee Lewis Carrollin *Liisan seikkailut ihmemaassa* -lastenromaanin kolmea eri suomenkielistä käännöstä. Oittinen toteaa, että postmodernissa joukkoviestinten maailmassa suomalaiset sietävät vierautta hieman paremmin ja osaavat englantia, joten lukijat osaavat suomennettuja teoksia lukiessaan lausua myös vieraskieliset nimet, eikä nimien kääntäminen siksi ole enää välttämätöntä. (Oittinen 1997: 34.)

Lastenkirjallisuus ja varsinkin pienille lapsille suunnattu kirjallisuus koostuu suurilta osin kuvakirjoista. Kuten Oittinen (2003: 130) toteaa, kuvakirja voi tarkoittaa montaa eri asiaa lelukirjoista kuvitettuihin teksteihin tai jopa pelkästään kuvien avulla kerrottuihin tarinoihin. Verbaalisen ja visuaalisen puolen välillä on monia suhteita, ja niiden roolit tarinankerronnassa voivat esimerkiksi vuorotella. Lukija täyttää kerronnan aukot ja yhdistää tarinan kokonaisuudeksi verbaalisen ja visuaalisen perusteella. Kuvan ja sanan funktiot vaihtelevat: ne voivat tukea toisiaan ja kertoa saman asian, ja kuva voi näyttää visuaalisesti sen, mitä teksti kuvailee, mutta ne voivat olla myös ristiriidassa keskenään. Tekstistä poikkeava kuva vie lukijaa eri suuntaan kuin sanoin kerrottu tarina. Oittinen huomauttaa, että jos kuvitus on kovin ristiriidassa tekstin kanssa, lukija voi mennä hämilleen ja kieltäytyä uskomasta sekä verbaalista että visuaalista puolta tarinasta. (Oittinen 2003: 130.) Lisäksi Oittinen huomauttaa, että kertoivat kuva ja sana asioita sitten samanaikaisesti, vierekkäin tai vuorotellen, kuvitus antaa aina joka tapauksessa oman lisänsä tarinankerrontaan ja voi antaa yksityiskohtaista lisätietoa esimerkiksi tarinan ajasta, paikasta, kulttuurista, yhteiskunnasta sekä hahmoista ja heidän suhteistaan. Kuvitus voi myös omalta osaltaan kotouttaa tai vieraannuttaa tekstiä. (Oittinen 2003: 131.)

Kuvakirjojen luonne verbaalis-visuaalisena kokonaisuutena vaikuttaa luonnollisesti myös niiden kääntämiseen. Kuvitus saattaa Oittisen (2003: 133) mukaan joko helpottaa tai hankaloittaa kääntäjän työtä. Vihjeet siitä, miltä asiat tarkasti näyttävät sekä yksityiskohdat saattavat auttaa kääntäjää kuvailemaan asioita paremmin, mutta yleisempää on kuitenkin se, että kuvituksen läsnäolo on kääntäjälle haaste. Kuvakirjojen julkaisemiseen oleellisesti liittyvä yhteispainatus rajoittaa kääntäjän mahdollisuuksia vaikuttaa tekstiin kokonaisuutena, sillä vain mustalla painettuun tekstiin voidaan tehdä muutoksia. (Oittinen 2003: 133.)

4. TUTKIMUSKYSYMYKSI, MENETELMÄ JA AINEISTON ESITTELY

Nimet sisältävät paljon tietoa, sekä sellaista, minkä kirjoittaja on tarkoittanut välittää lukijalle, että sellaista, mikä syntyy nimen konnotaatioista ja lukijan itsensä muodostamista mielikuvista. Nimet ovat oleellinen osa henkilöhahmojen karakterisaatiota, ja siksi on mielenkiintoista tarkastella, minkälaisia ratkaisuja kääntäjät tekevät kääntäessään nimiä kohdekielelle. Tahdon selvittää, mitä alkuperäisten nimien elementtejä, erityispiirteitä ja funktioita on pidetty tärkeinä välittää kohdetekstin lukijalle ja mitä on jätetty pois. Ovatko kääntäjät käyttäneet yhtenäistä strategiaa nimien kääntämisessä kautta koko teoksen, vai näyttävätkö he käsitelleen jokaista nimeä erikseen, ja muodostavatko käännösten nimet yhtenäisen nimisysteemin? Kenelle kääntäjät kohdistavat nimikäännöksensä? Ovatko ne enemmän lapsiyleisölle vai aikuisille lukijoille suunnattuja, kun tekstin varsinaisena kohdeyleisönä ovat oletettavasti lapsilukijat? Entä poikkeavatko englannin- ja ruotsinkielisen käännöksen nimien kääntämisen strategiat toisistaan, ja jos poikkeavat, kuinka merkittävästi, ja mitä mahdollisia syitä tälle voisi olla esimerkiksi koko kohdetekstin perusteella?

Tämä aineisto, *Viikingit tulevat!* -kuvakirja ja nimenomaan nimeämiskäytännöt sen käännöksissä ovat mielenkiintoisia tarkastelun kohteita myös sen vuoksi, että vaikka lähtöteksti on suomenkielinen, on teoksen aihepiiri lähtökohtaisesti enemmänkin skandinaavinen sekä historiallinen. Viikinkikulttuurin esittelyyn lapsilukijoille kuuluu vieraiden nimien käyttäminen, mikä omalta osaltaan lisää teoksen eksoottisuutta ja kansainvälisyyttä. Lähtötekstissä esiintyy sekä täysin vierasperäisiä, useimmiten ruotsalaisia etunimiä, että suomen käytäntöjä vastaavia standardikäännöksiä, jotka ovat vakiintuneet suomalaisiksi vastineiksi vieraskielisistä nimistä. Onko siis ehkä ruotsinkielisessä käännöksessä henkilöiden nimet säilytetty sellaisenaan, koska ne ovat kohdeyleisölle jo valmiiksi jokseenkin tuttuja? Etunimien lisäksi lähtötekstissä on kuitenkin myös henkilöhahmojen kuvauksina toimivia lisänimiä, joiden kääntämiseen on käytetty erilaisia strategioita. Nämä erisnimet sisältävät lisätietoa hahmoista, ja tämän tiedon välittäminen lukijalle on todennäköisesti ollut olennainen tekijä käännösratkaisuja muodostettaessa.

Tässä tutkielmassa vertailen englanninkielisessä ja ruotsinkielisessä käännöksessä esiintyviä fiktiivisten henkilöhahmojen nimien käännöksiä sekä toisiinsa että lähtötekstin alkuperäisiin nimiin, ja analysoin

niitä sekä sisällön että muodon näkökulmasta. Nimien ja niiden käännosten tarkastelussa voidaan erottaa toisistaan ainakin nimen muoto, eli esimerkiksi oikeinkirjoitus, äänteet, mahdollinen allitteraatio, sekä nimen pohjana oleva merkitys, eli nimen denotatiiviset sekä konnotatiiviset merkitykset, joita sillä lähtö- ja kohdekuulttuurissa on. Nimien konnotaatioihin liittyy myös muita viestejä lukijalle, kuten nimen sisältämä huumori. Pyrin selvittämään, minkälaisia strategioita kääntäjät ovat käyttäneet nimiä kääntäessään ja minkälaisia haasteita lähtötekstin nimet ovat heille asettaneet. Käytän analyysissä viitekehyksenä teoriaosuudessa käsittelemiäni strategioita. Pohdin myös minkälaisen vaikutelman lähtötekstin ja käännosten nimet antavat, miten nimien käännot vaikuttavat karakterisaatioon, mitä funktioita nimillä on, ja pysyvätkö nämä funktiot kaikissa kolmessa tekstissä samoina. Koska teos käsittelee viikinkejä, viikinkiperinteitä ja aiheeseen liittyvää aikakautta, sisältyy tekstiin myös runsaasti perinteiseen viikinkimytologiaan kuuluvaa nimistöä, kuten *Odin* ja *Mjölnir*. Tämänkaltaisia nimiä kääntäessä normina on yleensä käyttää standardikäännon strategiaa: sekä todellisten, historiallisten henkilöiden että esimerkiksi mytologian jumalien nimillä on sekä englannissa että ruotsissa vakiintuneet kohdekieliset muotonsa. Tämän takia jätän nämä nimet tämän tutkimuksen ulkopuolelle, sillä standardikäännot tarjoavat vähemmän varsinaista analysoitavaa kuin täysin fiktiiviset nimet, joilla ei ole vakiintuneita käännotkäytäntöjä.

Tarkastelen etu- ja lisänimien käännoiksi erillä toisistaan, vaikka kääntäjien tekemät ratkaisut yhden nimen suhteen ovat saattaneetkin vaikuttaa toisen nimen käännotseen. Kääntäjien tekemien ratkaisujen syitä ja järjestystä voi kuitenkin vain arvailla, joten olen katsonut tarpeelliseksi tarkastella sitä lopputulosta, mikä on lukijalle nähtävissä, ja eritellä etunimien käännotstrategiat omiin kategorioihinsa ja analysoida lisänimien käännoiksi erillään sekä käyttää kohdeteksteissä esiintyviä nimiä esimerkkeinä eri käännotstrategioista.

Kuten olen teoriaosuudessa todennut, lastenkirjallisuuteen liittyvät oleellisesti myös kuvallinen ilmaisu ja äänen lukeminen. Koska myös kuva on oleellinen osa kuvakirjan kerrontaa, otan kuvallisen ilmaisun huomioon analyysissäni, jotta pystyn vertaamaan sitä, miten kuvat yhdessä muodostavat tarinankerronnallisen kokonaisuuden lähtötekstin sekä kohdetekstien kanssa. Henkilöhahmot, joiden nimiä käsittelen, on esitetty teoksessa myös kuvallisessa muodossa, mikä on myös osa niiden karakterisaatiota: niinpä on relevanttia tarkastella kuvia nimien ohella sekä sitä, miten ne käännotsiin ovat vaikuttaneet. Pohdin myös lyhyesti, onko kuvallinen ilmaisu mahdollisesti vaikuttanut kääntäjien

ratkaisuihin nimien käännöksissä, ja jos on, millä tavoin se on vaikuttanut, ja miten se näkyy lopputuloksessa. Myös äänneillä voidaan nimissä ilmaista monia asioita, ja esimerkiksi huumori voi syntyä pelkästään siitä, miltä nimi kuulostaa. Myös henkilöiden suhteet toisiinsa, esimerkiksi sukulaisuussuhde voidaan ilmaista samankuuloisilla nimillä. Tarkastelen nimiä siis myös siltä kannalta, minkälaisia äänneasuja lähtötekstin nimillä on ja miten nämä on käännöksissä otettu huomioon. Käännöksissä on mahdollisesti esimerkiksi helpotettu kohdekielellä vieraiden nimien lausumista joko kotouttamalla ne tutumpaan muotoon tai vaihtamalla koko nimi toiseen, kohdekielelle helpompaan nimeen.

Aineiston tekijä Mauri Kunnas on suomalainen kirjailija ja kuvittaja, jonka ensimmäinen lasten kuvakirja *Suuri tonttukirja* ilmestyi vuonna 1978. Hänen kirjojaan on käännetty 28 eri kielelle ja myyty lähes seitsemän miljoonaa kappaletta ympäri maailmaa. (Kustannusosakeyhtiö Otava: Mauri Kunnas.) Kunnas valmistui Taideteollisesta korkeakoulusta graafikoksi vuonna 1975, ja hän on kansainvälisesti tunnetuimpia suomalaisia kuvittajia (Kanerva ym. 1989: 34.) Kunnaksen tyylille tyypillistä on värikkyyys, lukuisat yksityiskohdat ja sarjakuvamaiset eläinhahmot. Kuvituksella on teoksessa tärkeä rooli, sillä se vie tarinaa eteenpäin tekstin ohella ja tukee kerrontaa yksityiskohdilla, joita tekstissä ei mainita. Kunnas tunnetaan ehkä parhaiten Koiramäki-sarjastaan, mutta hän on tehnyt kuvakirjamukaelmia muun muassa myös suomalaisista klassikkoteoksista kuten Aleksis Kiven *Seitsemästä veljeksestä* ja *Kalevalasta*.

Kunnaksen kuvituksessa yksityiskohdat ovat sekä runsaita että tärkeitä. Lähes jokaisessa kuvassa esiintyy unissaan kävelevä Herra Hakkarainen, lukuisia pieniä eläimiä kuten lintuja ja lepakoita, pimeissä paikoissa näkyy kiiluvia silmiä, ja tarinoiden päähenkilöiden mukana seikkailee harmaa pörröinen ötökkä, *Viikingit tulevat!* -teoksessa usein teemaan sopivasti kypärällä, kirveellä ja kilvellä varustautuneena. Henkilöhahmoista voi päätellä paljon niiden kuvallisen esityksen perusteella: minä eläimenä hahmo on kuvattu, minkälaisia kasvonilmeitä hahmo näyttää ja esimerkiksi hahmon koko sivulla kaikki vaikuttavat hahmon karakterisaatioon ja lukijalle välittyvään vaikutelmaan. Tekstillä on kuvitukseen verrattuna varsin pieni rooli ja teksti kattaa vain pienen osan jokaisesta sivusta. Teoksessa on yhteensä 52 sivua, joista jokaisella esiintyy kuvitusta. Yhdellä sivulla on yleensä noin seitsemästä kahteentoista virkettä, ja tekstit sijoittuvat usein sivun laiduille kuvan jäädessä keskipisteeksi, ja kuvitukseen verrattuna teksti peittää vain pienen osan sivun pinta-alasta.

Viikingit tulevat! sisältää kahdeksan lyhyttä pohjoismaista tarinaperinnettä mukailevaa kertomusta, ja esittelee lisäksi historiallista tietoa viikingeistä ja heidän perinteistään. Aineistossa esiintyy lukuisia eri henkilöitä, joilla on värikkäitä ja kuvaavia nimiä. Nimet muodostuvat usein skandinaavisesta etunimestä sekä sukunimenomaisesta lisänimestä, joka sisältää jotakin henkilöä tyypillistä, kuten luonteenpiirteen, ammatin tai muun ominaisuuden. Koska nimet siis välittävät tärkeää tietoa hahmosta, on vastaavuus tärkeää myös käännöksessä. *Viikingit tulevat!* on tähän mennessä käännetty kolmelletoista eri kielelle: ruotsiksi, englanniksi, fääriksi, islanniksi, latviaksi, liettuaksi, saksaksi, tanskaksi, hollanniksi, venäjäksi, serbiaksi, kiinaksi ja italiaksi (Kustannusosakeyhtiö Otava: Teosten käännökset). Teoksen englanninkieliset julkaisu-oikeudet myytiin brittiläiselle Boxer Books -kustantamolle vuonna 2009 (Kustannusosakeyhtiö Otava 2009).

5. AINEISTON ANALYYSI

Tässä osiossa tarkastelen itse käännösratkaisuja. Ratkaisuista voidaan päätellä esimerkiksi kenelle kääntäjä on käännöksensä suunnannut, lapsiyleisölle vai aikuisille lukijoille. Ratkaisut paljastavat myös ovatko kääntäjät pitäneet nimien alkuperää tärkeänä lukijoille, ja onko viikinkikulttuurin välittämistä pidetty tärkeänä teoksen funktiona. Tarkastelen myös strategioiden käyttöä ja sitä, muodostavatko nimikäännökset yhtenäisen nimisysteemin.

Koska kyseessä on kuvakirja, jonka lähtöteksti ja sekä ruotsin- että englanninkielinen käännös on tehty yhteispainatuksessa samaan aikaan, ovat sivunumerot kaikissa versioissa samat. Viitatessani yhteen laitoksista pätee sama sivunumeromerkintä siis myös muihin käsittelemiini versioihin. Lista kaikista lähtötekstissä ja kohdeteksteissä esiintyvistä etu- ja lisänimistä on nähtävissä tutkielman lopussa liitteessä 1 ja kaikki etunimien käännösstrategiat on listattu liitteessä 2.

5.1 Etunimet

Olen jakanut kohdeteksteissä esiintyvät etunimien käännökset neljään eri kategoriaan käännösstrategian perusteella. Alla olevassa taulukossa on esitetty näiden strategioiden jakaantuminen englannin- ja ruotsinkielisessä kohdetekstissä. Yhteensä aineistossa on fiktiivisiä nimiä 40 ja suurin osa etunimistä mukailee skandinaavista nimistöä. Etunimissä esiintyi 35 miehen nimeä ja neljä naisen nimeä. Yksi nimistä oli eläimen nimi. Kuten teoriaosuudessa mainitsin, sanojen pituus voi vaikuttaa tekstin ymmärrettävyyteen, kun kyseessä on lapsille suunnattu kirja. Lähtötekstissä suurin osa etunimistä oli lyhyitä: yksitavuisia etunimiä esiintyi neljä kappaletta ja kaksitavuisia 28. Tätä pidempiä oli yhteensä kuusi ja pisin etunimi, *Ingehilde*, oli ainoa nelitavuinen etunimi. Kumpikin käännös noudatti samaa mallia: 28 englanninkielisistä ja 33 ruotsinkielisistä etunimistä oli kaksitavuisia. Vähäisenä poikkeuksena oli englanninkielinen käännös, jossa yksitavuisia etunimiä oli kahdeksan ja siis enemmän kuin lähtötekstissä tai ruotsinkielisessä käännöksessä.

Taulukko 1. Etunimien käännösstrategiat

Etunimen käännösstrategia	Englanninkielinen käännös	Ruotsinkielinen käännös
1. Säilyttäminen	23	25
2. Kotouttaminen	5	12
3. Korvaaminen, vieraannuttava	9	0
4. Korvaaminen, kotouttava	3	3

Etunimien kääntämisen strategioiden analyysissä olen käyttänyt viitekehyksenä Hermansin (1988) ja Van Coillien (2006) käännösstrategioita. Koska aineistossa esiintyvät etunimien käännösratkaisut eivät kuitenkaan istu kumpaankaan strategiaan sellaisenaan, olen muokannut viitekehyksen tämän tutkielman tarkoitukseen sopivaksi. Suosituin etunimikäännösten strategia sekä englannin- että ruotsinkielisessä käännöksessä oli säilyttäminen: englanninkielisessä käännöksessä 23 ja ruotsinkielisessä 25 etunimeä 40:stä oli säilytetty sellaisenaan kuin ne lähtötekstissä esiintyvät. Kotouttaminen, joka tässä tarkoittaa nimen muuttamista lähimpään kohdekieliseen vastineeseen, oli englanninkielisessä käännöksessä etunimien kääntämisen strategiana viisi kertaa, ja ruotsinkielisessä yksitoista kertaa. Kotouttavan korvaamisen strategiaa käytettiin yhtä monta kertaa molemmissa käännöksessä, kolmesti kummassakin. Suurin ero kohdetekstien etunimikäännösten välillä oli vieraannuttavan korvaamisen strategian käytössä. Tätä strategiaa käyttäessään kääntäjä on korvannut lähtötekstin etunimen jollakin toisella lähtökulttuuriin kuuluvalla etunimellä. Englanninkielisessä käännöksessä tätä strategiaa käytettiin yhdeksän kertaa, mutta ruotsinkielisessä ei lainkaan.

Strategioista suosituin on siis molemmissa käännöksissä selvästi etunimen säilyttäminen sellaisenaan. Tähän on saattanut vaikuttaa se, että teos on aiheeltaan lähtökohtaisesti jokseenkin vieraannuttava, sillä se käsittelee kulttuuria, joka ei enää nykypäivässä ole kenellekään henkilökohtaisesti tuttu. Tämän vuoksi siinä käytetyt etunimet voivat olla vieraannuttavia myös lähtötekstin lukijoille, joten tässä suhteessa lähtö- ja kohdetekstin lukijoiden lukukokemus ei juuri eroa toisistaan. Koska kyseessä on lastenkirja, erisnimillä on tässä myös informatiivinen funktio: ne antavat lukijalle hieman tietoa viikinkinimistöstä sekä skandinaavisesta nimistöstä yleensä. Koska lähtötekstin nimistö näyttää olevan valittu vieraannuttaminen mielessä, on tämä strategia ollut helppo valinta myös kääntäjille.

Kotouttamisella strategiana tarkoitetaan tässä lähinnä etunimien oikeinkirjoituksen muuttamista kohdekulttuurissa tutumpaan tai ymmärrettävämpään muotoon. Tätä strategiaa on käytetty runsaasti

ruotsinkielisessä käännöksessä esimerkiksi nimien *Örvin* (ruots. *Eyvind*) ja *Erkki* (ruots. *Erik*) kohdalla: alkuperäinen suomenkieliseen tekstiin sopiva etunimi on muutettu ruotsin nimikäytäntöjä vastaavaksi, usein tänäkin päivänä käytössä olevaksi etunimeksi. Strategia on luonteva valinta ruotsinkieliseen käännökseen, sillä se ei radikaalisti muuta lähtötekstin nimen konnotaatiota, ääntämistä tai ulkoasua, mutta tekee siitä helpommin lähestyttävän ja tunnistettavamman kohdetekstin lukijalle. Muutokset, kuten nimen viimeisen i:n poistaminen tai kaksoisvokaalin lyhentäminen yhteen tuntuvat melko itsestään selviltä suomen ja ruotsin välillä liikuttaessa. Englanninkielisessä käännöksessä tätä strategiaa ei sen sijaan ole yhtä laajasti käytetty, eivätkä kotouttavat muutokset varsinaisesti kotouta itse nimeä: ne lähinnä muuttavat sen helpommin ymmärrettäväksi kohdekielen yleisölle, ja parantavat nimen äänenluettavuutta. Muutokset, kuten nimen *Asbjörn* muuttaminen *Asbjorniksi* ja *Erkin* muuttaminen *Erikiksi* ovat yksinkertaisia mutta tehokkaita keinoja tehdä nimestä helpompi kohdekielisellet lukijalle. Kotouttamisen käyttämiseen strategiana vaikuttaa varmasti myös kääntäjien lapsikäsitteet ja se, miten paljon vieraannuttavaa materiaalia kohdeyleisö pystyy kääntäjän näkemyksen mukaan käsittelemään, ja milloin kääntäjän on tultava vastaan ja tarjottava helpommin ymmärrettävä vaihtoehto, jotta tarinankerronta ei kärsisi.

Selvä ero etunimien käännösstrategioissa englannin- ja ruotsinkielisen käännöksen välillä näkyy myös vieraannuttavan korvaamisen kohdalla. Vieraannuttavalla strategialla tarkoitetaan tässä etunimen vaihtamista toiseen lähdekulttuurin etunimeen: kääntäjä on päättänyt korvata lähtötekstissä esiintyvän etunimen jollakin toisella nimellä, mutta sen sijaan, että nimi olisi kotoutettu kohdekulttuuriin sopivaksi, on käännösnimi jokin toinen kohdekulttuurin nimi, ja siis vieraannuttava käännöksen lukijalle. Vaikka lähtöteksti on suomalainen, katson tässä tapauksessa lähdekulttuuriksi lähinnä historiallisen skandinaavisen kulttuurin, tarkemmin viikinkikulttuurin, sillä perinteisiä suomalaisia etunimiä tekstissä on käytetty vain muutaman kerran. Tätä strategiaa ei ole ruotsinkielisessä käännöksessä käytetty ollenkaan: syynä on todennäköisesti se, että etunimet ovat alun perinkin suomenkielisellet lukijalle vieraannuttavampia kuin ruotsinkielisellet. Englanninkielisessä käännöksessä tätä strategiaa on käytetty yhdeksän kertaa, ja suurin osa näistä näyttää johtuvan kääntäjän halukkuudesta säilyttää etu- ja lisänimen allitteraatio tai sama alkukirjain. Näin kääntäjä on ensin valinnut sisällöltään sopivan lisänimen, ja sen jälkeen siihen sointuvan, kohdetekstillet vieraannuttavan mutta teoksen lähdekulttuurin, siis skandinaaviseen tai viikinkikulttuurin sopivan etunimen. Näin

etunimen vaihdosta huolimatta ratkaisut muistuttavat lähtötekstin nimiä allitteraation ja nimen sisällön vuoksi.

Kotouttavan korvaamisen strategia on tässä vähän käytetty keino. Englanninkielisessä käännöksessä kääntäjä on käyttänyt tätä strategiaa sekä alkukirjaimen vuoksi (*Dane the Dream-Seer*) että säilyttääkseen nimen konnotaation kohdetekstissä samana kuin lähtötekstissä (*Porker Sausagefoot*). Ruotsinkielisessä käännöksessä tämän strategian mukaisten muutosten syyt eivät ole yhtä selviä: päällikkö *Ulf*in muuttaminen *Runeksi*, tai *Ruunen* muuttaminen *Ragnariksi* (vaikkapa sen sijaan, että nimi olisi yksinkertaistettu *Runeksi*) saattaa johtua vain kääntäjän omista mieltymyksistä. Kotouttava korvaaminen voidaan joissain tilanteissa nähdä myös käännöksenä: sekä englannin- että ruotsinkielisessä käännöksessä *Mansikki*-lehmän nimi on muutettu. Kyseessä voitaisiin katsoa olevan oikeastaan standardikäänös: kuten *Mansikki* on monille suomalaisille tunnistettava lehmän nimi, niin voivat olla myös *Smultron* ja *Buttercup* ruotsissa ja englannissa.

Nimet synnyttävät lukijoissa erilaisia konnotaatioita. Esimerkiksi vieraskieliset nimet ovat hyvä keino sijoittaa tarina vieraaseen ympäristöön, ja vanhanaikaiset nimet puolestaan kertovat eri aikakaudesta. Jokaisella aikakaudella on tietyt suosikkinimet, jotka ovat siihen aikaan olleet yleisiä, ja kirjoittajat voivat käyttää tätä hyödykseen tarinankerronnassa. He voivat aikakaudelle tyypillisten nimien avulla vahvistaa lukijan mielikuvaa siitä, että tarina ei tapahdu nykyajassa, ja toisaalta epätyypillistä nimeä käyttämällä kirjoittaja voi poiketa lukijan odotuksista ja synnyttää ristiriidan henkilöhahmon ja hänen nimensä välille, joka voi lisätä hahmon kiinnostavuutta tai ainakin kiinnittää lukijan huomion. Tämä on kuitenkin vain yksi monista seikoista, jotka kääntäjä voi ottaa huomioon nimeä kääntäessään, ja kääntäjä saattaa asettaa sen edelle esimerkiksi nimen merkityksen, allitteraation tai rytmin. Aikakauden synnyttämän konnotaation ottaminen huomioon käännöksessä on kuitenkin jälleen yksi mahdollisuus kääntäjälle toistaa tai jatkaa lähtötekstin kirjoittajan aloittamaa hahmon karakterisointia. Myös viihde ja kulttuuri vaikuttavat nimien konnotaatioihin. Esimerkiksi nimi Harald tuo suomalaisille lukijoille helposti mieleen viikingit muun muassa *Harald Hirmuinen* -sarjakuvan vuoksi.

5.1.1 Säilyttäminen

Nimien säilyttäminen on tekstin muodon kannalta lähtötekstiä lähimmin mukaileva strategia. Sitä on käytetty molemmissa käännöksissä runsaasti ja erityisesti ne henkilöhahmot, joilla on pelkkä etunimi ja näin jo lähtökohtaisesti vähemmän nimeen liittyvää karakterisaatiota, ovat saaneet pitää alkuperäisen nimensä.

Taulukko 2. Säilytetyt etunimet

Lähtöteksti	Kohdeteksti (englanti)	Kohdeteksti (ruotsi)
Sigvald Suupaltti	Sigvald Silvertongue	Sigvald Kackel
Pässivuonon Gunnar	Gunnar Goatfiord	Gunnar från Baggafjord
Torkel Viisas	Torkel the Wise	Torkel Kloke
Helga	Helga	Helga
Ruune Riimunpiirtäjä	Ruune Runescratcher	
Leif Luikertaja	Leif Lizardtail	Leif Slingerbult
Härkä-Balle	Bull Balle	Tjur- Balle
Thorleikr	Thorleikr	Thorleikr
Arvind-orja	Arvind	Arvind Träl
Ivar	Ivar	Ivar
Onnekas Arne		Arne den lyckosamme
ruhtinas Jaroslav		furst Jaroslav
Ingehilde	Ingehilde	Ingehilde
Torgeir Tumpelo		Torgeir Tapp
Asbjörn Säikky		Asbjörn Skygg
Torfinn Jollottaja	Thorfinn Tuneless	Torfinn Trallare
Harald Homekorva		Harald Mögelöra
Knut Kuuro	Knut Stonedeaf	Knut den döve
Laululaakson Ragnar	Ragnar of Songsdal	Ragnar från Sängdalen
pällikkö Ulf	Ulf , chief of the hirdmen	
Bjarni	Bjarni	Bjarni
Leif	Leif	Leif
Freydis-emäntä	Freydis	Mor Freydis
Snorri	Snorri	
Eskil	Eskil	Eskil
Åsa Nokkela		Kloka Åsa
Arnor Lainlukija	Arnor Lawspeaker	Arnor Lagman
Grettir Karvanaama	Grettir Bristleface	Grettir Krullskägg
Ottir Luihu	Ottir Weasel	

Sekä englannin- että ruotsinkielisessä käännöksessä on katsottu parhaaksi säilyttää suurin osa henkilöhahmojen etunimistä. Koska lähtötekstin nimistö koostuu suureksi osaksi yhtenäisestä viikinkinimistöä, joka sijoittaa tarinan viikinkiaikaan ja skandinaaviseen ympäristöön, vaikuttaa

etunimien säilyttäminen sellaisenaan olleen luonnollinen valinta kääntäjille. Säilytetyt etunimet ovat kaikki viikinkinimistöön kuuluvia nimiä, ja siksi ne ovatkin suhteellisen yksinkertainen valinta myös molempiin kohdeteksteihin. Nämä etunimet ovat lähtötekstissäkin vieraannuttavia, joten kääntäjien ei ole tarvinnut pohtia tämän aspektin muuttumista nimien säilyttämisen strategiaa käyttäessään. Tällaisen vieraannuttavan lähtötekstin nimen lokalisoiva funktio säilyy, kun nimi säilytetään käännöksessä alkuperäisessä muodossaan. Kuitenkin etunimen vieraannuttava aspekti katoaa, jos kohdetekstin kielessä ja kulttuurissa lähtötekstin nimistö onkin tuttua, kuten kyse on tässä ruotsinkielisessä käännöksessä. Suuri osa viikinkinimistä sijoittuu skandinaaviseen nimistöön, joten useimmat nimistä ovat ruotsalaiselle lukijalle tuttuja ja erityisesti ääneenlukemisen kannalta helppoja. Van Coillie (2006) mainitsi, että tällainen nimen säilyttäminen on etäännyttävää ja saattaa hankaloittaa lukijan samaistumista henkilöhaamoon: kuitenkin kyseessä on tässä hieman eri tilanne, sillä lähtöteksti on jo valmiiksi etäännyttävä, ja koko teoksen tarkoituksena on tuoda lukija lähelle vierasta, jo mennyttä elämää ja kulttuuria.

Esimerkiksi riitaiset veljekset *Grettir Karvanaama* ja *Ottir Luihu* (Kunnas 2006a: 45) ovat käännöksissä saaneet pitää etunimensä lähes koskemattomina: vain ruotsinkielisessä käännöksessä *Ottir* on vaihtunut muotoon *Ottar*, mikä poistaa veljesten etunimien riimityksen. Lähtötekstin etunimet *Grettir* ja *Ottir* ovat selvästi samankaltaiset ja niiden riimi ilmaisee hahmojen välisen suhteen. Kun ruotsinkielisessä käännöksessä toisen veljeksien nimi vaihtuu *Ottariksi*, katoaa samalla osa tästä yhteydestä: ratkaisu vie nimen kauemmas yhdestä funktiostaan, vaikka nimi muuten pysyykin muodoltaan samankaltaisena kuin lähtötekstissä.

5.1.2 Kotouttaminen

Kotouttamista on tässä käytetty tehokkaana strategiana säilyttää alkuperäinen etunimi mahdollisimman koskemattomana, mutta kuitenkin niin, että siinä esiintyvät vieraannuttavat elementit on tuotu lähemmäksi kohdekielen normeja ja näin nimestä tulee käännöksen lukijalle tutumpi ja helpommin lähestyttävä.

Taulukko 3. Kotoutetut etunimet

Lähtöteksti	Kohdeteksti (englanti)	Kohdeteksti (ruotsi)
Koheltaja Karri		Karre Klant
Örvin Öykkäri		Eyvind Storkäft
Tooke Turskanaama		Toke Torsk
Wursti Makkaravarvas		Wurst Korvtå
Otkel Kärpäsentappaja		Odkel Flugubane
Berserkki Erkki	Berserk Erik	Erik Bärsärk
Olavi Ovela	Olaf the Crafty	Olav Slug
Olavi Hölösuu	Olaf Foot-In-Mouth	Olav Oslug
Unni Unennäkijä		Dröm- Unne
isoseä Turri		sin farfars bror, Turre
ruhtinas Jaroslav	Prince Yaroslav	
Asbjörn Säikky	Asbjorn the Alarm-Raiser	
Snorri		Snorre
Ottir Luihu		Ottar Svek

Hermansin (1988) mainitsema litterointi on hyödyllinen väline kääntäjälle silloin, kun lähtötekstin nimi halutaan välittää kohdetekstissä mahdollisimman samankaltaisena, mutta nimi sisältää joitakin vieraannuttavia elementtejä, joita kohdekielinen yleisö ei välttämättä ymmärrä tai esimerkiksi osaa lausua. Kummassakin käännöksessä muutokset liittyvät kirjoitusasuun: sekä englanninkielisessä että ruotsinkielisessä kohdetekstissä etunimien oikeinkirjoitusta on muokattu paremmin kohdekieleen sopivaksi. Selkeä ratkaisu on esimerkiksi nimen *Erkki* muuttaminen *Erikiksi*. Mielenkiintoista on ruotsinkielisen käännöksen vokaalimuutokset: nimien *Karri*, *Unni*, *Turri* ja *Snorri* viimeinen i-kirjain on johdonmukaisesti vaihtunut e-kirjaimeksi ruotsinkielisen kohdetekstin nimissä *Karre*, *Unne*, *Turre* ja *Snorre*, ja muissa tapauksissa loppu-i on poistettu. Englanninkielisen käännöksen muutoksista ruhtinas *Jaroslavin* nimen muuttaminen *Yaroslaviksi* nimenomaan säilyttää nimen äänneasun, kun taas nimen säilyttäminen alkuperäisessä muodossaan olisi muuttanut nimen lausuntatapaa. Mielenkiintoinen muutos englanninkielisessä käännöksessä on nimen *Asbjörn* muuttaminen *Asbjorniksi*. Syynä on todennäköisesti pyrkimys kotouttaa nimi paremmin kohdekieleen sopivaksi ja vaihtaa pois vieras ö-äänne, sillä näin englanninkieliset puhujat muutoinkin usein ratkaisevat kyseisen äänteen lausumisen. Kuitenkin toisaalla kohdetekstissä lähtötekstin nimi vaihdettu *Örvin* on vaihdettu *Björniksi*, joten vaikka yksi nimi on haluttu kotouttaa, toinen on päätetty jättää vieraannuttavaksi, tosin kuitenkin todennäköisesti kohdeyleisölle tutummaksi kuin alkuperäinen nimi.

5.1.3 Korvaaminen, vieraannuttava

Vieraannuttava korvaaminen on kiinnostava strategia siksi, että englanninkielisessä käännöksessä sitä on käytetty usean etunimen kohdalla, kun taas ruotsinkielisessä kohdetekstissä tämän kategorian alle ei sovi mikään käännöksistä. Tähän vaikuttaa luonnollisesti myös se, että lähtötekstin etunimet ovat pitkälti ruotsinkieliseen kontekstiin sopivia jo valmiiksi, ja suomalaiset etunimet on vaihdettu lähellä oleviin ruotsinkielisiin etunimiin.

Taulukko 4. Vieraannuttavasti korvatut etunimet

Lähtöteksti	Kohdeteksti (englanti)	Kohdeteksti (ruotsi)
Koheltaja Karri	Harald the Hasty	
Örvin Öykkäri	Björn the Barbarian	
Tooke Turskanaama	Kaarle Codface	
Otkel Kärpäsentappaja	Orm Flyswatter	
Onnekas Arne	Leiknir the Lucky	
isosestä Turri	great-uncle Thorgrim	
Torgeir Tumpelo	Holmund the Ham-Fisted	
Harald Homekorva	Bjorn the Weary	
Åsa Nokkela	Catla the Clever	

Osaan tämän kategorian nimikäännöksistä on todennäköisenä syynä allitteraatio tai sama alkukirjain nimen merkitykseen sopivan lisänimen kanssa, mutta muutama käännöksistä on hämmentävä.

Esimerkiksi *Kaarle Codface* (Kunnas 2006c: 5) on nimi, jossa etunimi *Tooke* on vaihdettu toiseksi suomenkieliseksi nimeksi. Erityisen tästä tekee se, että tarjolla olisi ollut esimerkiksi vastaava, myös saman alkukirjaimen säilyttävä, mutta paremmin kirjoitusasuun sekä viikinkikontekstiin sopiva *Carl*. Oletettavasti etunimi on valittu nimen alkukirjainta silmällä pitäen, sillä lisänimessä on haluttu toistaa sellaisenaan suomenkielisen nimen merkitys. Suomenkielisen kirjoitusasun kaksoisvokaaleineen voisi kuitenkin kuvitella pysäyttävän suomea osaamattoman lukijan niille sijoilleen, oli kyseessä sitten lapsilukija tai ääneen lukeva aikuinen. Verrattuna edellisiin ratkaisuihin, joissa etunimiksi on valittu käännöksen kohdeyleisölle todennäköisesti tutummat tai helpommat *Harald* ja *Bjorn*, on yllättävää, ettei tämän nimen vastineeksi ole valittu jotakin helpommin ymmärrettävää vaihtoehtoa.

Eräs huomionarvoinen seikka on, että englanninkielisessä kohdetekstissä on käytetty sekä nimeä *Björn* että *Bjorn*, molemmat tapauksissa, joissa lähtötekstin etunimi on ollut jokin toinen. *Björn*-nimen ö-

äänteinen voidaan katsoa olevan *Bjorn*-nimeä vieraannuttavampi, vaikka kumpikaan nimistä ei kuulu englanninkieliseen nimistöön. Mahdollisesti ero on tehty siksi, että kohdetekstiin saataisiin kaksi eri nimeä, jotta lukija ei sekoittaisi henkilöahmoja toisiinsa. Myös lähtötekstin nimillä on saattanut olla vaikutusta vokaalin vaihtoon: *Björn*in alkuperäinen nimi on *Örvin*, joten on mahdollista, että kääntäjä on halunnut säilyttää ö-äänteen käännösnimessä, mutta ei ole halunnut säilyttää hyvin vierasta nimeä sellaisenaan. *Harald* on mahdollisesti vaihdettu *Bjorniksi* siksi, että kääntäjä on jo toisaalla käänöksessä käyttänyt etunimeä *Harald* saadakseen etunimelle ja lisänimelle saman alkukirjaimen nimessä *Harald the Hasty* (Kunnas 2006c: 45), joka toimii hyvin kontekstissaan ja on näin hyvä nimivalinta. On mahdollista, että kääntäjä on ajatellut kahden saman etunimen esiintymisen eri hahmoilla olevan lukijalle hämmentävää, joten kääntäjä on katsonut tarpeelliseksi vaihtaa sinänsä toimivan lähtötekstinimen toiseksi, mutta silti englanninkieliselle lukijalle vieraannuttavaksi etunimeksi.

5.1.4 Korvaaminen, kotouttava

Kotouttavan korvaamisen strategiaa käyttäessään kääntäjä on ottanut lähtötekstin etunimen ja vaihtanut sen kohdekielelle tutumpaan etunimeen. Etunimi on siis kokonaan uusi, vaikka joissakin tapauksissa joko alkuperäisen nimen äänteet tai merkitys on tavalla tai toisella säilytetty myös käännösnimessä.

Taulukko 5. Kotouttavasti korvatut etunimet

Lähtöteksti	Kohdeteksti (englanti)	Kohdeteksti (ruotsi)
Wursti Makkaravarvas	Porker Sausagefoot	
Ruune Riimunpiirtäjä		Ragnar Runristare
Unni Unennäkijä	Dane the Dream-Seer	
päällikkö Ulf		hirdens ledare Rune
Mansikki	Buttercup	Smultron

Hirdimiesten päällikkö Ulf (Kunnas 2006a: 31) mainitaan tekstissä vain ohimennen, ja sen englanninkielinen käänös, *Ulf, chief of the hirdmen*, säilyttää lähtötekstin etunimen eikä siis tarvitse erillistä tarkastelua. Ruotsinkielisen kohdetekstin nimikäänöksessä sen sijaan on tehty etunimen vaihdos: nimi on käänöksessä *hirdens ledare Rune*. Toisaalla tekstissä esiintyy hahmo *Ruune Riimunpiirtäjä* (Kunnas 2006a: 8), jonka nimi on ruotsinkielisessä käänöksessä *Ragnar Runristare*.

Mielenkiintoista näissä ruotsinkielisten käännösnimien valinnoissa on se, että vaikka lähtötekstin nimen *Ruune* ruotsiin kotoutettu muoto *Rune* ei ole kääntäjän mielestä ollut hyvä valinta *Ruune Riimunpiirtäjän* ruotsinkieliseksi etunimeksi, on nimi *Rune* kuitenkin toisaalla valittu hirdien päällikön etunimeksi. Joka tapauksessa kumpikaan nimistä *Rune* ja *Ulf* ei ole vieraannuttava ruotsinkieliselle lukijalle, päinvastoin ne saattavat olla ruotsinkieliselle lukijalle tutumpia kuin suomenkieliselle lapsiyleisölle.

Englanninkielisistä kotouttavan kääntämisen strategioista *Unni Unennäkijän* (Kunnas 2006a: 18) etunimi on mielenkiintoinen esimerkki siitä, miten käännös on tuonut lisänimeen uuden merkityksen. Englanninkielisen käännöksen nimi *Dane the Dream-Seer* sisältää alkusoinnun kuten alkuperäinen nimikin. Etunimi on kiinnostava valinta, sillä sen englanninkielinen merkitys on 'tanskalainen', mikä epäilemättä tulee myös lukijan mieleen. Toisaalta tämän konnotaation voidaan katsoa olevan yhteensopiva teoksen viikinkiteeman kanssa. Hahmon lisänimi on käännetty suoraan, mikä on myös asettanut vaatimuksen d-alkuiselle etunimelle, jotta alkusointu säilyisi.

Vendien kuningas *Wursti Makkaravarvas* (Kunnas 2006a: 7) on humoristisesti nimetty saksalaisen *wurstin* mukaan herättämään mielikuvia makkarasta. Ruotsinkielisen käännöksen ratkaisussa on pysytelty lähellä lähtötekstiä muokkaamalla etunimi kohdekielisempään kirjoitusasuun *Wurst* ja kääntämällä lisänimi suoraan samansisältöiseen muotoon *Korvtå*. Koska lähtötekstissä ei nimessä ole esiintynyt alkusointua, ei siitä ole käännöksessäkään tarvinnut huolehtia. Englanninkielisessä käännöksessä sen sijaan etunimi on *Porker*, 'syöttöporsas', (*halv*) 'läskimaha' (MOT), porsaaseen viittaavan vaikutelman antava nimi, ja kuten ruotsinkielisessä käännöksessä, samansisältöiseksi suoraan käännetty lisänimi.

5.2 Lisänimet

Fiktiivisiin lisänimiin liittyy useita kysymyksiä, joita etunimien kanssa ei ole tarvetta pohtia. Mikä esimerkiksi tekee nimestä erisnimen sen sijaan, että se olisi pelkkä hahmoa kuvaava sana? Iso alkukirjain on usein ensimmäinen nimen merkki. Kuitenkaan aina ei voida tietää, onko kyseessä lauseen ensimmäistä sanaa merkitsevä iso alkukirjain vai nimen ensimmäinen kirjain.

Konventionaaliset nimen osat kuten sukunimen loppu -nen tai -la ovat usein hyviä tunnusmerkkejä

siitä, että kyseessä on sukunimenomainen lisänimi. Lisänimi kertoo usein hahmon ominaisuuden, ammatin, luonteenpiirteen, ulkonäön tai muuta oleellista. Erityisesti lastenkirjallisuudessa hahmoilla on usein juuri kuvaileva lisänimi. Lisäksi erityistapauksia ovat esimerkiksi hahmojen kotipaikan kertovat nimet, kuten tässä aineistossa *Pässivuonon Gunnar* (Kunnas 2006a: 7). ”Pässivuono” toimii tässä yhteydessä kuten osa hahmon varsinaista nimeä, mutta toisaalta se on paikan nimi, ja kertoo vain, että hahmo tulee kyseisestä paikasta. Toisaalta, koska hahmoa kutsutaan tällä nimellä, voidaan se katsoa nimeksi. Varsinkin, kun kyseessä on niin yleinen skandinaavinen nimi kuin *Gunnar*, voidaan paikannimi lisäämällä helposti erottaa toisistaan monta samannimistä, ja lisäksi kertoa jotakin olennaista hahmosta, sillä kotipaikka voidaan nähdä osana hahmon historiaa ja persoonaa. Toisia erityistapauksia ovat nimen kaltaiset epiteetit, vakiintuneet hahmon muista saman etunimen omaavista henkilöistä erottavat etunimen jälkeen lisättävät kuvaukset, kuten *Björn the Barbarian*, tai aineistossa esiintyvistä todellisten historiallisten henkilöiden nimistä *Knut Suuri* ja *Harald Kaunotukka*, jotka analyysin kannalta jäävät tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Lisänimien pituuksissa on nähtävissä hieman enemmän eroja kuin etunimissä. Lähtötekstissä lisänimet ovat usein yhdyssanoja ja siten yleisimpiä olivat kolme- tai neljätaivuiset lisänimet. Yksitavuisia lisänimiä lähtötekstissä ei ollut lainkaan: voidaan ehkä olettaa, että suomeksi ei yhdellä tavulla pystytä saamaan aikaan tarpeeksi kuvailevaa lisänimeä, kun taas ruotsinkielisessä käännöksessä yksitavuisia lisänimiä oli yksitoista. Muutenkin ruotsinkieliset lisänimet olivat pääosin lyhyitä ja ytimekkäitä: kaksitavuisia lisänimiä esiintyi kymmenen. Englanninkielisessä käännöksessä esiintyi eniten kaksitavuisia lisänimiä, yksitoista kappaletta, vaikka kolmetavuisiakin oli kymmenen, eli lähes yhtä monta. Vaikka pitkiä lisänimiä, eli viisi- ja kuusitavuisia oli lähtötekstissä vain neljä, on huomattava, että kummassakaan käännöksessä ei esiintynyt yhtään näin pitkää lisänimeä.

Olen tässä lisänimien analyysiosiossa jakanut käsiteltävät lisänimikäännökset sen perusteella, mitä lähtötekstin nimien ominaisuuksia kääntäjät ovat halunneet säilyttää kohdetekstin nimissä. Ensimmäinen kategoria, nimen kirjaimellinen merkitys, viittaa siihen, mikä alkuperäisen nimen varsinainen merkitys on, eli mitä nimellä sanotaan. Toinen kategoria on vastaavasti myös nimen merkitykseen liittyvä, mutta nimen kuvainnollinen merkitys, eli mitä nimellä tarkoitetaan. Muodolliset seikat kuten allitteraatio tai sama alkukirjain ja äänteet ovat omat käännöskategoriansa. Viidenteen

kategoriaan olen koonnut nimeen tehdyt yleiset muutokset, ja viimeinen kategoria merkitsee nimiä, joihin ei ole liitetty lisänimeä.

Lisänimikäännösten strategiat säilytettävän ominaisuuden mukaan

1. Kirjaimellinen merkitys
2. Kuvainnollinen merkitys
3. Allitteraatio tai alkukirjain
4. Äänteet
5. Yleiset muutokset
6. Ei lisänimeä

Lähtötekstin alkuperäisissä nimissä allitteraatiota tai samaa alkukirjainta esiintyy usein, kuten nimissä *Koheltaja Karri* ja *Örvin Öykkäri*. *Berserkki Erkin* kaltaiset nimet puolestaan painottuvat vahvasti nimessä esiintyviin äänteisiin ja siihen rytmiin, jolla nimet lausutaan ääneen. Vaikka molemmat näistä näyttävät olleen tärkeitä tekijöitä alkuperäisiä nimiä muodostettaessa, voidaan kuitenkin todeta, että viikinkiteemaan sopivan etunimen valinta sekä nimen sisältämä huumori vaikuttavat pääasiallisilta syiltä kunkin nimen valintaa. Tästä kertoo se, että nimien allitteraatio tai sama alkukirjain, riimit ja rytmit on jätetty toiselle sijalle jos nimi vain täyttää nämä kaksi tärkeintä kriteeriä.

Taulukko 6. Lisänimien käännöksissä esiintyvät nimen ominaisuudet: 1. kirjaimellinen merkitys, 2. kuvainnollinen merkitys, 3. allitteraatio tai sama alkukirjain, 4. äänteet, 5. yleiset muutokset ja 6. lisänimettömät henkilöahmot

Lähtöteksti	Kohdeteksti (englanti)	1	2	3	4	5	6	Kohdeteksti (ruotsi)	1	2	3	4	5	6
Koheltaja Karri	Harald the Hasty		x	x		x		Karre Klant		x	x	x		
Örvin Öykkäri	Björn the Barbarian		x	x		x		Eyvind Storkäft		x				
Tooke Turskanaama	Kaarle Codface	x		x				Toke Torsk	x		x	x	x	
Sigvald Suupaltti	Sigvald Silvertongue		x	x	x			Sigvald Kackel		x				
Pässivuonon Gunnar	Gunnar Goatfiord	x		x				Gunnar från Baggafjord	x				x	
Torkel Viisas	Torkel the Wise	x				x		Torkel Kloke	x					
Helga	Helga						x	Helga						x
Wursti Makkaravarvas	Porker Sausagefoot	x						Wurst Korvtå	x					
Otkel Kärpäntappaja	Orm Flyswatter		x					Odkel Flugubane		x				
Ruune Riimunpiirtäjä	Ruune Runescratcher	x		x	x			Ragnar Runristare	x		x	x		
Berserkki Erkki	Berserk Erik	x			x			Erik Bärsärk	x			x		
Olavi Ovela	Olaf the Crafty					x		Olav Slug	x					
Leif Luikertaja	Leif Lizardtail		x	x	x			Leif Slingerbult		x				
Olavi Hölösuu	Olaf Foot-In-Mouth		x					Olav Oslug		x	x			
Härkä-Balle	Bull Balle	x		x				Tjur-Balle	x					
Thorleikr	Thorleikr						x	Thorleikr						x
Arvind-orja	Arvind					x		Arvind Träl	x					
Ivar	Ivar						x	Ivar						x
Unni Unennäkijä	Dane the Dream-Seer	x		x		x		Dröm-Unne	x				x	
onnekas Arne	Leiknir the Lucky	x		x		x		Arne den lyckosamme	x					
isosestä Turri	great-uncle Thorgrim	x						sin farfars bror, Turre	x					
ruhtinas Jaroslav	Prince Yaroslav	x			x			furst Jaroslav	x					
Ingehilde	Ingehilde						x	Ingehilde						x
Torgeir Tumpelo	Holmund the Ham-Fisted		x	x		x		Torgeir Tapp		x	x	x		
Asbjörn Säikky	Asbjorn the Alarm-Raiser		x	x		x		Asbjörn Skygg	x			x		
Torfinn Jollottaja	Thorfinn Tuneless		x	x				Torfinn Trallare		x	x	x		
Harald Homekorva	Bjorn the Weary		x			x		Harald Mögelöra	x					
Knut Kuuro	Knut Stonedeaf	x				x		Knut den döve	x					x
Laululaakson Ragnar	Ragnar of Songsdal	x				x		Ragnar från Sångdalen	x					x
pällikkö Ulf	Ulf, chief of the hirdmen	x				x		hirdens ledare Rune	x					
Bjarni	Bjarni						x	Bjarni						x
Leif	Leif						x	Leif						x
Mansikki	Buttercup						x	Smultron						x
Freydis-emäntä	Freydis					x		Mor Freydis	x					
Snorri	Snorri						x	Snorre						x
Eskil	Eskil						x	Eskil						x
Åsa Nokkela	Catla the Clever	x		x		x		Kloka Åsa	x					
Arnor Lainlukija	Arnor Lawspeaker		x		x			Arnor Lagman	x			x		
Grettir Karvanaama	Grettir Bristleface		x					Grettir Krullskägg		x		x		
Ottir Luihu	Ottir Weasel		x					Ottar Svek		x				

Toisin kuin etunimillä, lisänimillä on tarinankerronnan kannalta enemmän erilaisia funktioita, ja nimien käännökset riippuvat siitä, miten kääntäjät ovat nämä funktiot tulkinneet tai mitä funktiota he ovat pitäneet tärkeimpänä säilyttää käännöksessä. Lisäksi englannin- ja ruotsinkielisten kohdetekstien kääntäjät ovat valinneet eri lähestymistapoja. Kirjaimellisen merkityksen mukaan lisänimistä on käännetty englanniksi 15 ja ruotsiksi 21, kun taas kuvainnollisen merkityksen mukaan käännettyjä englanninkielisiä nimiä on 13 ja ruotsinkielisiä 10. Näiden kahden valinnan välillä erot käännöksissä eivät siis ole suuria. Suurempi ero on nähtävissä allitteraation tai alkukirjaimien kohdalla.

Englanninkielisessä käännöksessä allitteraatio tai sama alkukirjain on säilytetty tai muodostettu 14 kertaa, kun ruotsinkielisessä tätä esiintyy vain kuusi kertaa. Sen sijaan äänteiden säilyttämistä esiintyy ruotsinkielisessä käännöksessä enemmän kuin englanninkielisessä. Yleisiä muutoksia, kuten lisäyksiä ja poistoja on tehty englanninkielisessä käännöksessä 15 kertaa, kun taas ruotsinkielisessä käännöksessä yleisiä muutoksia on vain viisi.

Lisänimien tehtävä on karakterisoida hahmoa. Kuvakirjassa lukijan ensimmäinen kosketus hahmoon tapahtuu visuaalisen kautta, kun lukija näkee hahmon kuvan. Toisena seuraa hahmon nimi: etunimi, joka voi olla joko etiketinomainen, kuten suurin osa etunimistä, tai joissakin tapauksissa kuvaileva, kuten *Wursti*. Lisänimi vie karakterisaatiota pidemmälle: se ilmaisee jotakin sellaista, mitä kirjoittaja on vielä tahtonut lisätä hahmon ensivaikutelmaan. Se voi vahvistaa kuvallista viestiä, kuten *Grettir Karvanaaman* nimi, joka kuvailee hahmon ulkonäköä, jonka lukija voi myös kuvasta todeta. Nimi voi myös olla ristiriidassa kuvallisen viestin kanssa. Esimerkiksi *Berserkki Erkin* nimi viittaa hurjaan taistelijaan, todennäköisesti suurikokoiseen ja pelottavannäköiseen hahmoon, mutta kuvituksesta voi nähdä, että kyseessä onkin melko vaarattoman näköinen sikahahmo. Kuten tarinasta kuitenkin käy ilmi, vaarattomuus kuuluu vain hahmon ensivaikutelmaan, ja nimen antama tieto pitää lopulta paikkansa, sillä hahmo on tarvittaessa hyvinkin hurja. Suurin osa lisänimistä kuvailee henkilöhahmoa jollakin tavalla, esimerkiksi hahmon luonnetta tai ulkonäköä. Myös hahmon ammatti, tehtävä tai kotipaikka on yleinen lisänimen tyyppi. Jotkin lisänimistä sopivat useaan eri kategoriaan, esimerkiksi *Torfinn Jollottaja*, joka on pääosin kuvaileva nimi, mutta joka voidaan mieltää toisaalta myös hahmon tehtävää ilmaisevaksi lisänimeksi: hahmo toimii laulajana kuninkaiden hoveissa.

Ehdottomasti yleisin lisänimityyppi on kuvaileva lisänimi, ja monet varsinaiset sukunimet ovat aikanaan muodostuneet juuri kuvailevista lisänimistä. Nimityyppiin liittyy myös näkökulma: nimet

ovat usein kuvauksia siitä, miten muut hahmon näkevät, ja saattavat korostaa hahmon negatiivisia puolia toisin kuin neutraalimmat ammattiin tai kotipaikkaan liittyvät nimet. Poikkeuksina ovat toisaalta esimerkiksi hyvin positiiviset, imartelevat *Torkel Viisas* ja *Åsa Nokkela*, ja neutraali, toteava *Knut Kuuro*. Selvästi pilkkanimi on esimerkiksi *Olavi Hölösuu*, joka syntyi hahmon tekemästä kohtalokkaasta virheestä ja korvasi hahmo alkuperäisen, jos ei varsinaisesti positiivisen niin ainakin hahmon kekseliäisyyttä kunnioittavan lisänimen *Ovela*.

Tarkastelen seuraavaksi vielä jokaista lisänimen ominaisuutta erikseen ja annan esimerkkejä käänöksissä esiintyvistä lisänimistä, joiden kohdalla kääntäjät ovat halunneet näitä ominaisuuksia säilyttää.

5.2.1 Kirjaimellinen merkitys

Fiktiivisen lisänimen kääntäminen nimen kirjaimellisen merkityksen mukaan voidaan katsoa olevan yksinkertainen keino kääntää nimi, jos vastaavuuden katsotaan käsittävän vain merkityksen.

Mahdollisuudet myös nimen muodon säilyttämiseen ovat rajatut, jos nimen kirjaimellinen merkitys ei käänny suoraan sellaiseksi, että se vastaa lähtötekstin nimeä sekä merkityksen että muodon suhteen. Tällöin mahdollisuus kummankin vastaavuuden, ja esimerkiksi muotoseikoista allitteraation, säilyttämiseen voidaan saavuttaa esimerkiksi etunimeä muuttamalla.

Sekä englannin- että ruotsinkielisessä kohdetekstissä kuningas *Knut Kuuron* (Kunnas 2006a: 30) lisänimi on käännetty kirjaimellisesti. Kuningas Kuuro on ainoa, joka on koskaan huolinut Torfinn Jollottajan hoviinsa laulamaan, ja hahmon lisänimellä on humoristinen tehtävä vahvistaa vaikutelmaa siitä, miten huono lauluääni Jollottajalla on: hänen laulunsa on niin epämiellyttävää, että vain sellainen henkilö, joka ei sitä pysty kuulemaan, voi huolia hänet laulamaan. Ruotsinkielisessä kohdetekstissä nimi on suora käänös *Knut den döve*, joka vastaa sisällöltään lähtötekstin nimeä. Kuitenkin lisänimi on muutettu erisnimestä yleisnimeksi, joten nimen sijaan hahmon kuurous ilmaistaan vain mainitsemalla. Englanninkielisessä kohdetekstissä nimi on *Knut Stonedeaf*, 'umpikuuro', jossa lisätty painotus vielä vahvistaa lukijalle syntyvää vaikutelmaa siitä, että kuningas ei todella kuule yhtään mitään, eikä sen vuoksi välttämättä ole ollut edes tietoinen siitä, kuinka huono hänen hovilaulajansa on ollut. Todennäköisesti lisäystä ei kuitenkaan ole tehty pelkästään tarinankerronnallisista syistä, vaan

myös jotta nimi toimisi paremmin kohdekielellä: kaksi yksitavuista nimeä peräkkäin ei välttämättä saa oikeanlaista rytmiä, jolloin sen lukeminen ääneen jää vaisuksi.

Ilveshahmo *Åsa Nokkela* (Kunnas 2006a: 45) ratkaisee eräässä tarinassa riidan kekseliäällä tavalla. Hahmon nimi esiintyy jo tarinan nimessä, joten lukija osaa odottaa juuri tämän hahmon olevan se, joka lopulta keksii ratkaisun. Käännökset noudattelevat valittua linjaa: ruotsinkielisen kohdetekstin nimikäännös on *Kloka Åsa*, 'neuvokas Åsa', jossa on keskitytty lisänimen sisällön toistamiseen, ja koska etunimi sopii ruotsinkieliseen kontekstiin ongelmitta, se on jätetty ennalleen. Englanninkielinen käännös sisältää lisätyn alkusoinnun, joten hahmon etunimi on vaihdettu lisänimeen sointuvaksi: *Catla the Clever*, 'nokkela Catla'. *Catla* on eräs kirjoitusmuoto lähinnä islantilaisesta nimestä *Katla*, ja c-kirjaimella alkava muoto on varmasti valittu juuri sen vuoksi, että se alkaisi samalla kirjaimella lisänimen kanssa ja näin kokonaisuutena sointuisi yhteen. Nimi on merkitykseltään imarteleva ja tämä positiivinen merkitys säilyy myös kummassakin käännöksessä.

Åsan isän, *Torkel Viisaan* (Kunnas 2006a: 24) nimi on käännetty yksinkertaisesti englanninkielisessä versiossa muotoon *Torkel the Wise* ja ruotsinkielisessä muotoon *Torkel Kloke*. Molemmat käännökset noudattavat samaa linjaa: skandinaavinen etunimi on säilytetty lähtötekstin kirjoitusasussa sellaisenaan, ja lisänimi on muodostettu kääntämällä merkitys suoraan kohdekieleen. Kuten Åsankin lisänimen, myös Torkelin nimen imartelevuus säilyy käännöksissä. Ruotsinkielisessä käännöksessä hahmot on lisäksi yhdistetty toisiinsa käyttämällä samaa adjektiivia *klok*, mikä osaltaan vahvistaa karakterisaatiota.

Harald Homekorva (Kunnas 2006a: 30) on unettomuudesta kärsivä suurkuningas, joka on kuvituksessa esitetty isokokoisena, uneliaana karhuna. *Harald* tuo suomenkieliselle lukijalle helposti mieleen viikingit, mutta "homekorva" sisältää useita konnotaatioita. Sen voidaan katsoa tarkoittavan vanhanaikaista ihmistä tai henkilöä, jolla on huono kuulo. Ruotsinkielinen versio *Harald Mögelöra* on lisänimen osalta suora käännös lähtötekstin nimestä, vaikka ruotsin kielessä ei ilmaisulla samankaltaisia konnotaatioita olekaan. Englanninkielisessä käännöksessä nimi on *Bjorn the Weary*, mikä keskittyy lisänimen osalta enemmän hahmon kyllästyneeseen, väsyneeseen luonteeseen, ja toisin kuin ruotsinkielinen käännös, välittää lähtötekstin nimen kuvainnollisesti. Vaikka nimi *Björn* on jo esiintynyt toisaalla englanninkielisessä tekstissä vieraannuttavassa kirjoitusasussaan, on tässä *ö* vaihdettu *o*:ksi.

5.2.2 Kuvainnollinen merkitys

Toisin kuin lisänimen kääntäminen kirjaimellisesti, kuvainnollinen kääntäminen ottaa huomioon lisänimen konnotaatiot lähtötekstissä ja -kielessä ja kirjoittajan tarkoittaman merkityksen, ja käyttää näitä muodostamaan käänösnimen silloin, kun kirjaimellinen käänös ei ole mahdollinen. Syitä tämäntyyppiselle kääntämiselle on useita, mutta esimerkiksi nimen kokonaisuuden muotoon liittyvät pyrkimykset saattavat vaikuttaa tämän strategian valintaan. Jos kirjaimellisella käänöksellä ei voida saavuttaa vaikkapa lähtötekstin nimen kaltaista äänneasua tai allitteraatiota, voidaan sen sijaan tuoda esiin alkuperäisen nimen konnotatiiviset merkitykset, sen välittämät ideat epäsuorasti. Tämä lähestymistapa on luonnollisesti hyvin tavallista kääntämisessä yleensä eikä siinä ole sinänsä mitään erikoista: kuitenkin tässä yhteydessä katsoin tarpeelliseksi jakaa nimen merkityksen säilyttämisen kahteen eri kategoriaan kuvainnollisen ja kirjaimellisen kääntämisen mukaan, sillä se osoittaa hyvin sen, kuinka kääntäjät ovat näyttäneet mielellään valitsevan kirjaimellisen kääntämisen aina kun se on ollut mahdollista. Lähtötekstin nimen merkitys on säilynyt jokaisessa nimessä joko suoraan tai taustalla olevan merkityksen tai nimen konnotaation kautta.

Sigvald Suupaltti, skaldi eli runonlaulaja, joka esiintyy jokaisessa teoksen tarinassa ja tiivistää henkilöhahmojen tarinat lyhyiksi runonpätkiksi, on nimetty sekä puheliaan luonteensa että runonlaulajan ammattinsa mukaan. Ruotsinkielinen nimi *Sigvald Kackel* viittaa niin juoruiluun kuin kotkotukseenkin (MOT), ja englanninkielinen *Silvertongue* voi viitata joko kaunopuheisuuteen ja vakuuttavuuteen (Hurme 2001: 1167) tai lipeväkielisyyteen (MOT). Kumpikaan käänösnimistä ei siis suoraan ilmaise lähtötekstin nimen merkitystä, vaan kiertäen välittää samankaltaisen idean. Lähtötekstin nimessä voidaan havaita hienoista negatiivisuutta: suupalttiutta ei yleensä pidetä positiivisena seikkana, ja vaikka käänökset vievät ajatusta hieman eri suuntiin, kumpikin säilyttää vihjauksen siitä, että hahmo on äänessä ehkä liiankin paljon.

Myös *Torfinn Jollottajan* (Kunnas 2006a: 30) nimi on käännetty kummassakin kohdetekstissä lähtötekstin nimen kuvainnollisen merkityksen mukaan. Jollottaja on ammatiltaan runonlaulaja, mutta nimen viittaus 'jollotukseen' antaa lukijalle kuvan myös yksitoikkoisesta, pitkävetisestä laulutyylistä, joka ei todennäköisesti ole erityisen miellyttävää kuunneltavaa. Nimi sopii hyvin tarinaan, sillä unettomuudesta kärsivä kuningas valitsee lopulta Torfinn Jollottajan hovilaulajakseen juuri hänen

unettavan yksitoikkoisen laulutyylinsä ansiosta, sillä se auttaa häntä nukahtamaan. Sekä ruotsinkielisessä että englanninkielisessä käännöksessä henkilön nimen merkitys on hieman erilainen. Englanninkielinen nimi *Thorfinn Tuneless* viittaa joko laulukyvyn puutteeseen tai pitkästytävään, melodiattomaan lauluun, ja lisäksi tarinassa vaikutelma laulun yksitoikkoisuudesta vahvistuu myös adjektiivien *boring* ja *dull* avulla, kuten hahmon laulua käännöksessä kuvaillaan. Ruotsinkielisessä käännöksessä hahmon nimi on *Torfinn Trallare*. Tämä käännösnimi ei viittaa lainkaan laulun pitkäveteyteen, vaan enemmänkin luo mielikuvaa itseksensä lauleskelevasta hahmosta, jota lukija ei välttämättä miellä ammattilaulajaksi. Itse käännösnimessä ei varsinaista negatiivisuutta siis esiinny kuten lähtötekstin nimessä. Myös ruotsinkielinen teksti tuo kuitenkin yksitoikkoisuuden esiin kontekstin kautta käyttämällä adjektiiveja itse tekstissä. Hahmon lauluäänestä käytetään adjektiivia *gräslig*, 'hirveä', 'kamala', jota ei tosin helposti voi kuvitella unettavaksi, mutta myös *enformig*, joka taas kuvaa yksitotisuutta ja vivahteettomuutta. Kummassakaan käännöksessä henkilöhahmon nimi ei siis kirjaimellisesti vastaa lähtötekstin nimeä, mutta taustalla oleva merkitys välittyy lukijalle siitä huolimatta tarkasti. Lisäksi molemmat nimet liittyvät laulamiseen, joten nimen aihepiiri pysyy samana, eikä nimen ja tarinan välille synny konfliktia. Kummassakin käännöksessä etu- ja lisänimi alkavat samalla alkukirjaimella, mitä lähtötekstissä ei tämän nimen kohdalla esiinny.

Olavi Ovela (Kunnas 2006a: 11) on juonitteleva susihahmo, joka aikoo käyttää hyväkseen leppoisän berserki-Erkin heikkoutta: suututtamalla Erkin kutsumalla tätä mammanpojaksi hän saa tämän hyökkäämään rosvopäällikön kimppuun, keräten itse voitettut aarteet. Hahmon etunimi on muutettu kummassakin käännöksessä luontevampaan kohdekieliseen muotoon: englanninkielisessä käännöksessä *Olaf* ja ruotsinkielisessä *Olav*. Englannin *Olaf the Crafty* ja ruotsin *Olav Slug* viittaavat kumpikin lähtötekstin nimen merkitykseen, 'viekas', 'ovela'. Tarinassa Olavi puhuu kuitenkin ohi suunsa ja suututtaa Erkin paluumatkalla niin, että tämä hajottaa koko laivan ja koko ryöstösaalis vajooa meren pohjaan. Tästä syystä Olavi saa uuden lisänimen, *Hölösuu*. Ruotsinkielisessä käännöksessä tämä on ratkaistu minimaalisella muutoksella, lisäämällä vain negatio alkuperäiseen ruotsinkieliseen nimeen, jolloin tuloksena on *Oslug*, joka ei varsinaisesti ole olemassa oleva sana, mutta joka kuitenkin ilmaisee merkityksen tehokkaasti ja selkeästi ja lisää myös allitteraation pilkkanimeen, kun se alkuperäisestä ruotsinkielisestä nimestä puuttui. Ratkaisu myös rinnastaa uuden pilkkanimen hauskaasti alkuperäiseen nimeen kääntämällä merkityksen ylösalaisin. Toisaalta käännösnimestä ei välity sama "ohi suunsa puhumisen" idea kuten lähtötekstin nimestä. Englanninkielisessä käännöksessä uusi

lisänimi on *Foot-In-Mouth*, joka ei muodoltaan ole kovin elegantti ratkaisu, mutta tuo esille humoristisesti Olavin kohtalokkaan virheen käyttämällä värikästä ja hauskaa kielikuvaa. Tässä nimikäännöksessä oletetaan lapsilukijan ymmärtävän viittauksen arkikieliseen ilmaisuun *to put one's foot in one's mouth*, 'mokata puhumalla tahdittomasti' (MOT). *Olavi Ovela* -nimen sisältämää lähes "yksikseskös yskiskelet"-tyyppistä kielisolmun vaikutelmaa sen sijaan kumpikaan käänнос ei ole välittänyt.

Nimi *Asbjörn Säikky* (Kunnas 2006a: 22) antaa mielikuvan henkilöhahmosta, joka pelästyy helposti. Englanninkielisessä käänöksessä nimi on muodossa *Asbjorn the Alarm-Raiser*. On mahdollista, että lähtötekstin nimen *ö* on muutettu *o*:ksi jotta nimi olisi englanninkieliselle lukijalle helpompi ymmärtää tai lukea ääneen. Tässä tapauksessa lähtötekstin etunimi näyttää vaikuttaneen käännetyn lisänimen valintaan. Vaikka kohdetekstissä etunimi onkin osin kotoutettu, se on kuitenkin säilynyt pääosin samana, ja kääntäjä on hakenut etunimeen sopivaa lisänimeä, jolla on vastaava merkitys, ja *Alarm-raiser*, 'hälyyttävä' välittää mielikuvan hahmosta, joka säikky pienimmästäkin. Kääntäjä on myös päättänyt lisätä nimeen alkusoinnun, vaikka lähtötekstissä sitä ei olekaan. Henkilöhahmon ruotsinkielisen käänöksen nimi on *Asbjörn Skygg*, 'arka', 'säikky', joten se noudattaa samaa linjaa lähtötekstin kanssa sekä etunimen että käännetyn lisänimen suhteen.

Äärimmäisellä vastakkainasettelulla humoristiseksi tehty nimi *Otkel Kärpäsentappaja* (Kunnas 2006a: 8) on kohdeteksteissä käännetty lähes suoraan, mutta hieman alkuperäistä merkitystä liioitellen. Hahmon etunimi on molemmissa käänöksissä vaihdettu ilmeisesti helpommin ymmärrettäväksi, englanninkielisessä käänöksessä muotoon *Orm* ja ruotsinkielisessä vähemmän radikaalisti muutettuun muotoon *Odkel*. Henkilöhahmo osallistuu keskusteluun urotöistä, ja idea hahmosta itsestään "suuria" urotöitä tehneenä soturina, 'kärpäsentappajana', välittyy kirjallisesta ja vanhahtavasta ruotsinkielisestä käänöksestä *Flugubane*, 'kärpästen surma'. Epäjohdonmukaisuus nimen ja henkilöhahmon välillä voi olla keino ilmaista ironiaa (Lefevere 1992: 39), ja tässä ironinen nimi kertoo oman tarinansa hahmon väitetystä urheudesta. Englanninkielinen käänнос *Flyswatter* sen sijaan jää tästä merkityksestä hieman jälkeen, vaikka kärpästen tappaminen on siinäkin keskeisenä ideana, nimi ei vain ole yhtä tehokas, kun siinä ei yhdistetä liioitellun "urhoollisen" kuuloista sanaa pieniin ja vaarattomiin kärpäsiin.

5.2.3 Allitteraatio tai alkukirjain

Kuten lastenkirjallisuudessa yleensäkin, allitteraatiota on käytetty aineistossa runsaasti, sillä se on tehokas keino luoda värikkäitä hahmojen nimiä ja lisää usein tekstiin huumoria. Alkusoinnut saattavat myös helpottaa esimerkiksi nimien muistamista. Kääntäjille on aina haaste löytää toisiinsa sopivat etu- ja lisänimet, jos tavoitteena on säilyttää lähtötekstissä esiintyvät allitteraatiot, mutta niiden säilyttäminen vaikuttaa myös olevan käännökselle hyväksi. Allitteraation sisältävät käännösnimet vaikuttavat onnistuneemmilta ehkä juuri sen vuoksi, että niistä välittyy kirjan humoristinen henki.

Koheltaja Karrin (Kunnas 2006a: 4-6) nimi on säilyttänyt alkusointunsa molemmissa käännöksissä. Englanninkielinen nimi *Harald the Hasty* on selvästi määräisen artikkelin kanssa kuvaava lisänimi kuten suomen *Koheltaja*, ja nimi antaa samankaltaisen vaikutelman henkilöstä, joka toimii ennen kuin harkitsee. Nimi *Harald* sisältää vahvasti viikinkikulttuuriin ja nimistöön liittyviä konnotaatioita, joten etunimen vaihtaminen on perusteltua. Ruotsinkielisessä käännöksessä *Karre Klant* lisänimi toimii enemmän sukunimenomaisena nimen osana, ja merkitys 'typerys', 'tollo' viittaa enemmän typeryydestä kuin harkitsemattomasta toiminnasta johtuvaan käyttäytymiseen.

Örvin Öykkärin (Kunnas 2006a: 5) nimi on siitä poikkeuksellinen, että ö-äänne on varsinkin suomalaisissa etunimissä erittäin harvinainen, ja yhdessä 'öykkärimisen' kanssa alkusointuisena luo mielikuvaa ikävästä häiriköivästä henkilöstä. Englanninkielisessä versiossa nimi on *Björn the Barbarian*, ja kääntäjä on ilmeisesti valinnut tämän etunimen, jotta se sointuisi hahmon lisänimeen. 'Barbaari' antaa samankaltaisen mielikuvan häiriköstä kuin suomen puhekielinen 'öykkäri'. Ruotsin *Eyvind Storkäft* poikkeaa sekä suomen- että ruotsinkielisestä nimestä siinä, että alkusointu on jätetty nimestä kokonaan pois, ja lisänimen merkitystä on hieman muutettu. Toisaalta nimen *Eyvind* lausumistapa muistuttaa hieman suomen *Örviniä*, mikä on mahdollisesti ollut perusteluna etunimen valinnalle: koska *Örvin* ei ole varsinainen nimi, ei sille myöskään ole itsestään selviä vastineita vieraisissa kielissä. Lisänimi *Storkäft* sen sijaan muuttaa kuvauksen 'öykkäroivästä' häiriköstä hahmoon, joka puhuu ja uhkailee paljon, mutta toimii vähän. Toisaalta 'öykkärointi' voidaan toki ymmärtää myös pelkästään verbaaliseksi häiriköinniksi, vaikka tarinassa henkilöahmo kaataa kanalan, eli häiriköi konkreettisesti.

Torgeir Tumpelo on (Kunnas 2006a: 22) englanninkielisessä kohdetekstissä käännetty muotoon *Holmund the Ham-Fisted*, 'kömpelö (yl käsistään)' (MOT), missä on käytetty humoristista kielikuvaa sen sijaan, että olisi suoraan käytetty jotakin sanan *tumpelo* vastinetta. Jälleen englanninkielinen käännös on keskittynyt nimien alkukirjaimiin, mikä on suoraan vaikuttanut käännetyin etunimen valintaan. Kyseessä on hahmo, joka rikkoo Arnen kirveen, joten sekä lähtötekstin että englanninkielisen kohdetekstin nimet karakterisoivat hahmoa luomalla samankaltaisia mielikuvia. Ruotsinkielisessä käännöksessä hahmo on nimeltään *Torgeir Tapp*, joka myös säilyttää alkusoinnun.

5.2.4 Äänteet

Allitteraation tai saman alkukirjaimen lisäksi myös nimen sisältämät äänteet ovat vaikuttaneet kääntäjien ratkaisuihin. Äänteet luovat aina omanlaisiaan mielikuvia hahmoista, ja tämän vuoksi niiden säilyttäminen mahdollisuuksien mukaan pitää käännöstekstin nimet lähempänä lähtötekstiä.

Ruune Riimunpiirtäjän (Kunnas 2006a: 8) nimi on kokonaisuutena käännetty kummassakin kohdetekstissä niin, että terävät r-äänteet säilyvät. Lisänimi on molemmissa kohdeteksteissä suhteellisen suoraan käännetty: englanniksi *Runescratcher* ja ruotsiksi *Runristare*. Englanninkielisestä vastineesta ”riimunraaputtaja” tulee hieman vähemmän muodollinen vaikutelma kuin lähtötekstin asiallisemmasta *Riimunpiirtäjästä*. On jokseenkin yllättävää, ettei englanninkielisessä käännöksessä etunimestä ole tässäkään tapauksessa poistettu englannille vierasta kaksoisvokaalia, vaan etunimi on jätetty muotoon *Ruune* kuten lähtötekstissä. Ruotsinkielisessä käännöksessä nimi on muutettu kokonaan toiseksi nimeksi, *Ragnariksi*, tarkoituksena ehkä välttää saman äänten toistoa, sillä *Rune Runristare* saattaisi toistaa alkusointua hieman liiaksi, vaikka nimen rytmi olisikin tehokas ja mieleenpainuva.

Arnor Lainlukijan lisänimi on yksinkertainen, henkilöahmon ammatin sisältävä nimi. Toisaalta lisänimi on hieman vanhahtava: nykyaikaisempi muoto voisi olla esimerkiksi *lakimies*, ja vanhanaikaisen sanan käyttäminen hahmon nimenä voi viitata esimerkiksi siihen, että kyseessä on viikinkiajan lakimiehen vastine, tai ehkä hahmo, joka ei ole varsinainen lakimies, mutta joka asiantuntemuksensa vuoksi aina valitaan ratkaisemaan kiistoja ja toimimaan lain lukijana. Sekä englannin- että ruotsinkielisessä käännöksessä on käytetty samaa strategiaa nimen kääntämisessä:

etunimi on säilytetty sellaisenaan, ja lisänimi on käännetty kohdekielessä luontevaan muotoon: hahmon nimi on englanniksi *Arnor Lawspeaker* ja ruotsiksi *Arnor Lagman*. *Lagman* kääntyy suomeksi muotoon *laamanni*, joka olisi myös ollut lähtötekstiin hyvä hahmon nimi, mutta toisaalta termi saattaa olla vieras lapsilukijoille. Toisaalta muistakin lisänimistä löytyy mahdollisesti vieraita sanoja, kuten *berserkki*. Joka tapauksessa vanhahtava vaikutelma välittyy erinomaisesti ruotsinkielisestä käännöksestä. Hahmon lisänimen äänteiden säilyminen lähtötekstistä kumpaankin kohdetekstiin johtunee lähinnä sanojen *laki*, *law* ja *lag* yhteisestä etymologiasta (Meri 2004: 168), joten tietyllä tavalla yksinkertaisin käännösratkaisu myös automaattisesti säilyttää sanan äänneasun.

Berserkki Erkin (Kunnas 2006a: 10) nimen voidaan tulkita olevan joko kokonaisuudessaan hahmon nimi, tai vaihtoehtoisesti ”berserkki” on vain hahmoa määrittävä sana, joka otsikossa on kirjoitettu isolla vain siksi että se aloittaa otsikon. Kontekstista tätä ei pysty päättelemään, ja kääntäjät ovat ilmeisesti tehneet ratkaisunsa sen perusteella, mikä on kuulostanut luontevimmalta. Englanninkielisessä otsikossa nimi on *Berserk Erik*, jossa nimi on skandinaavisessa muodossaan eikä englanninkieleen mukautuneessa *Eric*-muodossa ehkä siksi, että nimen lopun k-kirjain sopii silloin paremmin yhteen k-loppuisen *berserk*-sanan kanssa. Sanan kirjoitusasulla on kuitenkin oma esteettinen funktionsa, jota kääntäjä on mahdollisesti pyrkinyt tällä ratkaisulla noudattamaan. Ruotsinkielisen käännöksen *Erik Bäsärk* on mukautettu ruotsiin sopivaan kirjoitusasuun, ja sanat on vaihdettu toisin päin, etunimi ensin ja lisänimi sen perään. Tämä tekee lisänimestä enemmän sukunimen omaisen, mikä on tuntunut olevan Huldénin strategiana muitakin nimiä kääntäessä. Mahdollisesti luontevampi englanninkielinen versio nimestä olisi saattanut olla esimerkiksi *Erk the Berserk*. Siitä huolimatta, että tämä olisi poikennut lähtötekstin nimen järjestyksestä, se olisi säilyttänyt alkuperäisen riimin paremmin ja luonut nimelle hauskan rytmin er-äänteen toistoineen. *Erk* on muinaisruotsalainen nimi, joka ei juuri enää ole käytössä, mutta se on silti helposti yhdistettävissä hyvin tyypilliseen skandinaaviseen nimeen *Erik*. Kummassakin käännöksessä nimen ääntäminen säilyy joka tapauksessa hyvin samankaltaisena kuin alkuperäisen.

Muita äänteisiiin liittyviä käännösratkaisuja ovat esimerkiksi *Torfinn Jollottajan* ruotsinkielinen nimi *Torfinn Trallare*, joka säilyttää laulamisen mieleen tuovan ll-kaksoiskonsonantin lisänimen keskellä, ja ruhtinas *Jaroslav*in englanninkielinen nimi *Yaroslav*, joka nimeen tehdyn foneettisen muutoksen myötä itse asiassa säilyttää ääntämyksensä.

5.2.5 Yleiset muutokset

Vaikka kaikki lisänimistä on käännetty muodon, merkityksen tai molemmat säilyttävän käännösstrategian mukaan, joissakin tapauksissa kääntäjät ovat katsoneet tarpeelliseksi tehdä lähtötekstin nimeen myös muita muutoksia. Osassa tapauksista erisnimi on esimerkiksi korvattu yleisnimellä. Nimiin on voitu lisätä myös esimerkiksi selitys itse tekstiin, ja joissakin tapauksissa lähtötekstin lisänimestä on tehty varsinaisen nimen sijaan epiteetti erityisesti englanninkielisessä käännöksessä, jossa usein lisänimi on muodostettu määräisestä artikkelista sekä adjektiivista. Myös lisänimen tai sen osien poistamista on käytetty käännösratkaisuna, kuten *Tooke Turskanaaman* (Kunnas 2006a: 5) ruotsinkielinen nimi *Toke Torsk*, joka välittää alkuperäisen merkityksen 'turskasta', muttei viittausta 'turskanaamaan'. Englanninkielisessä kohdetekstissä puolestaan *Arvind*-orjan lisänimi on poistettu kokonaan.

Kissahahmo *onnekas Arne* (Kunnas 2006a: 21) on virallisesti nimeltään vain Arne, ja tarkkaan ottaen hahmon voitaisiin todeta olevan lisänimetön. Onnekas isolla alkukirjaimella esiintyy hahmon nimessä vain otsikossa, mikä viittaa siihen, että määreen ei ole tarkoitus olla osa varsinaista nimeä. Tätä tukee myös se, että Arne mainitaan tekstissä vain etunimellä, ja yhden kerran muodossa *onnekas Arne*. Kuitenkin englanninkielisessä tekstissä hahmon nimeksi on käännetty *Leiknir the Lucky*, joten käännöksessä määre on tulkittu lisänimeksi, ja hahmon nimi jopa esiintyy tekstissä lisänimineen. Kuten useassa muussakin englanninkielisessä käännösratkaisussa, etunimen vaihtoon on vaikuttanut lisänimen alkusointu tilanteessa, jossa lisänimen muotoa on pidetty suhteellisen itsestään selvänä. *Leiknir* on lähinnä islantilainen nimi ja sopii siis kontekstiin hyvin. Toisin kuin englanninkielisessä käännöksessä, ruotsinkielisessä kohdetekstissä on valittu yksinkertainen lähestymistapa kääntämällä nimi muotoon *Arne den lyckosamme*. Kuten lähtötekstissä, 'onnekas' on katsottu vain hahmoa kuvaavaksi adjektiiviksi tietyssä kontekstissa, eikä varsinaiseksi lisänimeksi. Alkusointua ei tässä käännöksessä ole toistettu, eikä etunimeä ole ollut tarpeen muuttaa, sillä nimi sopii luontevasti ruotsinkieliseen kontekstiin sellaisenaan.

Unni Unennäkijän (Kunnas 2006a: 18) lisänimi on ruotsinkielisessä käännöksessä *Dröm-Unne*, missä ”näkiä”-osa on jätetty viestimättä. Ruotsinkielisessä käännöksessä ei ole toistettu lähtötekstissä

esiintyvää alkusointua, vaan pelkästään etunimi on muutettu kohdekieleen sopivammaksi. Nimen muodon vuoksi siihen on lisätty myös tavuviiva. Tämä muutos näyttää vaikuttavan nimen sujuvuuteen, sillä ruotsinkielinen nimi on hyvin ytimekäs ja tehokas, ja kuitenkin välittää uni-merkityksen kuten lähtötekstikin. Toisaalta pelkkä 'dröm' saattaa antaa vaikutelman hahmosta, joka ainoastaan nukkuu paljon, sillä hahmon unien näkeminen ja niihin uskominen ei välttämättä välity lukijalle.

Kotipaikan ilmaisevat lisänimet ovat yksinkertaisia ja niillä on selkeä funktio: ne kertovat lukijalle, mistä hahmo on kotoisin. Usein tätä lisänimityyppiä käytetään erottamaan samannimiset henkilöt toisistaan ilmoittamalla, mistä kukin on kotoisin. Suomeksi muoto on usein juuri aineistossa esiintyvien nimien kaltainen, jossa lisänimi tulee edellä ja etunimi sen jälkeen. Englannin- ja ruotsinkielisissä käännöksissä näitä nimiä on lähestytty eri tavoin, vaikka nimen tyyppi kotipaikan ilmaisevana lisänimenä pysyykin samana. Nimi *Pässivuonon Gunnar* sisältää skandinaavisen etunimen lisäksi maininnan hahmon kotipaikasta sen sijaan, että lisänimenä olisi ominaisuus tai ammatti. Kummassakin käännöksessä etunimi on säilytetty sellaisenaan, mutta lisänimeä on lähestytty eri tavoin. Kun suomeksi lisänimi tulee etunimen edellä kuten usein paikkanimen sisältävä lisänimi, on englanninkielisen käännöksen *Gunnar Goatfjord* lisänimi sukunimenomainen. Alkusointu on käännöksessä lisätty, mahdollisesti pelkästään siitä syystä että *pässin* käännös on joka tapauksessa *goat*, joten alkusointu on syntynyt joka tapauksessa itsestään selvimmän käännösratkaisun ohella. Ruotsinkielisessä käännöksessä sen sijaan on lisänimeä kohdeltu enemmänkin määreenä, sillä nimi on muodossa *Gunnar från Baggafjord*, vaikka itse tekstissä suoraan mainitaankin, että koko yhdistelmä on hahmon nimi:

Pässivuonon Gunnar oli soturin nimi. (Kunnas 2006a: 7.)

Gunnar från Baggafjord hette en krigare. (Kunnas 2006b: 7.)

Gunnar Goatfjord was his name. (Kunnas 2006c: 7.)

Toki tämä suora viittaus nimeen käännöksessä syntyy siitä, että lähtötekstissä viitataan suoraan hahmon nimeen. Tämä kuitenkin osoittaa, että kokonaisuutta pidetään myös käännöksessä hahmon nimenä, vaikka esimerkiksi takaisin suomeen käännettynä lisänimeä ei todennäköisesti pidettäisi enää osana hahmon nimeä. *Gunnar Pässivuonosta* on enemmänkin kaksi eri nimeä, hahmon nimi sekä paikkakunnan nimi, eikä suomenkielinen lukija sitä mieltäisi enää henkilöhahmon nimikokonaisuudeksi.

Laululaakson Ragnarin (Kunnas 2006a: 30) etunimi on molemmissa käännöksissä säilytetty samana, ja lisänimen, tässä tapauksessa kotipaikan, käännöksessä on käytetty suoran käännöksen strategiaa. Ruotsinkielisessä kohdetekstissä nimi on *Ragnar från Sångdalen*, 'Ragnar Laululaaksosta', ja englanninkielisessä kohdetekstissä *Ragnar of Songsdal*, joka melkein vastaa ruotsinkielistä käännöstä. Englannissa ei kuitenkaan ole sanaa *dal*: samalta kuulostava "laaksoa" tarkoittava sana olisi *dale*, jota käytetään lähinnä ylätyylisessä brittienglannissa (MOT). Lukija saattaa tässä tapauksessa ymmärtää sanan *dal* merkityksen, sillä se on lähellä sanaa *dale*. Myös lisänimen muoto on todennäköisesti lukijalle muista konteksteista tuttu: hän todennäköisesti pystyy päättämään, että kyseessä paikka, josta hahmo on kotoisin. Lukija voi kuitenkin myös jättää sisällön kokonaan tulkitsematta ja hyväksyä lisänimen puoliksi vieraskielisenä määritteenä. Nimen tarkoitus on kuitenkin vahvistaa henkilöhahmon karakterisaatiota hyvänä laulajana, ja lisänimen käännöksestä tämä käy ilmi joka tapauksessa, sillä sana *song* lisänimessä yksinään riittää antamaan lukijalle tämän mielikuvan.

5.2.6 Lisänimettömät hahmot

Lisänimettömiä hahmoja esiintyy aineistossa seitsemän, joista yksi on eläimen nimi. Hahmot, joilla ei ole lisänimeä, ovat sivuhahmoja, joilla ei ole merkittävää tarinankerronnallista roolia. Pelkällä etunimellä esiintyvät henkilöhahmot jäävät huonommin lukijan mieleen kuin värikkäin lisänimin nimetyt hahmot. Kun teos on täynnä hahmoja, joilla on kuvailevat lisänimet, lisänimettömät hahmot näyttävät siltä kuin kirjoittaja olisi tarkoituksella jättänyt ne taustalle, ja huomattavasti vähemmän kehittyneiksi hahmoiksi kuin lisänimelliset. Esimerkiksi Gunnarin ihastus *Helga* (Kunnas 2006a: 7-9) ei ole niin lähtötekstissä kuin käännöksissäkään saanut lisänimeä, ja nimi esiintyy kaikissa kolmessa sellaisenaan. Vaikka myös kääntämättä jättäminen on käännösratkaisu, kertonee johdonmukainen lisänimettömien hahmojen etunimien sellaisenaan säilyttäminen kuitenkin jotakin siitä, miten hahmojen nimillä ei välttämättä ole yhtä paljon tarinankerronnallista merkitystä eikä karakterisoivia piirteitä kuin niillä, joilla lisänimi on.

5.3 Nimet ja visuaalinen ilme

Kuten Mauri Kunnaksen kirjoissa yleensä, myös tässä teoksessa kuvituksella ja visuaalisella ilmeellä on suuri rooli sekä tarinankerronnan että kokonaisuuden kannalta. Kuvituksella näyttää olevan myös informatiivinen rooli: teos sisältää aukeamia, joilla esitellään viikinkielämää, esimerkiksi viikinkilaivaa, sen osia ja siihen liittyvää sanastoa. Tästä voitaneen päätellä, että eräs Kunnaksen pyrkimyksistä on ollut tehdä funktioltaan paitsi viihdyttävä, myös informatiivinen teos.

Kuvituksessa kaikki teoksen henkilöhahmot ovat eläimiä, ja kuvituksessa esiintyy esimerkiksi koiria, kissoja, porsaita, mäyriä, susia, rottia, käärmeitä, kukkoja, ilveksiä, karhuja ja jopa krokotiileja ja virtahepoja. Koirat ja sudet ovat Kunnaksen teoksissa hyvin yleisiä, ja pääosin hahmot jakaantuvat ”hyviksi” koirahahmoiksi ja ”pahoiksi” susihahmoiksi. Tähän on saattanut vaikuttaa erityisesti suden asema kansantaruissa ilkeänä ja pahana hahmona, joka lopussa saa opetuksen: niin myös tässä teoksessa. Teos hyödyntää myös muita eläimiin liittyviä uskomuksia, mielikuvia ja konnotaatioita. Esimerkiksi Harald Homekorva on karhuhahmo, joka unettomuudestaan huolimatta tahtoisikin kovasti nukkua. Karhut nähdään usein uneliaina niiden nukkumien talviunien vuoksi. ”Maan etevin laulaja”, *Laululaakson Ragnar* (Kunnas 2006a: 30) on puolestaan kuvattu pienenä kukkohahmona. Tämä sopii hyvin siihen konnotaatioon, joka lukijalla todennäköisesti kukosta eläimenä on: kukot laulavat aina auringon noustessa, ja voidaan kuvitella, että niin usein harjoittelemalla ne olisivat melko hyviä tehtävässään.

Käärmeahmo *Leif Luikertaja* (Kunnas 2006a: 12-13) kuuluu Olavi Ovelan miehistöön, ja hänen tehtävänä on saada Erkki suuttumaan rosvopäällikölle. Hahmo on kuvituksessa esitetty käärmeenä, mikä vahvistaa mielikuvaa epäluotettavasta, luikertelevasta lurjuksesta, sillä useimmiten ihmiset mieltävät käärmeet epämiellyttäväksi. Todennäköisesti etunimi on valittu siksi, että se sopii hyvin sekä skandinaaviseen kontekstiin että allitteraatioon ’luikertajan’ kanssa. Englanninkielisessä käännöksessä hahmon nimi on *Lizardtail*, ’liskon häntä’, ja sopii sekä lähtötekstin nimen ideaan että kuvitukseen: vaikka hahmo ei lisko olekaan, voi sekä liskolla että käärmeellä olla suomalainen, pitkä ”häntä”. Ruotsinkielinen käännös *Slingerbult*, ’kieroilija’, (MOT) ei toisaalta viittaa suoraan hahmon kuvalliseen ilmaisuun, vaan kirjaimellisemmin karakterisoi hahmoa. Nimi ilmaisee suoraan, minkä

luonteinen hahmo on sen sijaan, että vihjaisi eläimen konnotaation ja siitä lukijalle syntyvien mielikuvien kautta, kuten lähtökielinen nimi tai englanninkielinen käännös tekevät. Suomen- ja englanninkieliset nimet taas eivät suoraan kerro mitään hahmon luonteesta, lukijan vain oletetaan katsovan hahmoa esittävää kuvaa ja yhdistävän käärmeet ja liskot konnotaatioon epäluotettavasta ja kieroilevasta hahmosta.

Myös susiveljesten *Ottir Luihun* ja *Grettir Karvanaaman* visuaalinen ilme on valittu yleisten eläinuskomusten ja stereotyyppien perusteella. Sudet on usein perinteisissä kansansaduissakin mielletty vaarallisiksi ja pelottaviksi eläimiksi, ja verrattuna teoksen sympaattisiin kissa- ja koirahahmoihin veljekset erottuvat susina heti ”pahoiksi” henkilöahmoiksi. Englanninkielisessä versiossa *Karvanaama* on *Bristleface*, ’sänkinaama’, josta tulee mieleen paitsi kuvituksestakin näkyvä epäsiisti parransänki, myös sanan johdos *bristly*, ja sen merkitykset ’äreä’, ’riitaisa’ (Hurme 2001: 134). Tämä sopii henkilöahmon karakterisaatioon, sillä kyseessä on jatkuvasti veljensä kanssa riidoissa oleva hahmo. Ruotsinkielisen käännöksen *Krullskäg*, ’kiharaparta’ -nimestä tulee mieleen jokseenkin samankaltainen parta kuin suomenkielisen tekstin nimi antaa ymmärtää: karvainen, epäsiisti risuparta. *Ottir Luihun* englanninkielinen nimi on *Ottir Weasel*, ’näätä’. Näädällä on eläimenä ’luihu’, ’salakavala’, ’kiero’ konnotaatio, joka sopii lähtötekstin nimeen. Toisaalta henkilöahmo on nimenomaan susi, mikä näkyy myös kuvasta. Tästä syntyy ristiriita kuvan ja nimen välille, vaikka nimen voikin katsoa olevan lähinnä kuvainnollinen eikä kirjaimelliseksi tarkoitettu. Ruotsinkielisessä käännöksessä nimi on *Svek*, ’petos’, ’vilppi’. Tämä on suurempi viittaus hahmon luonteeseen kuin vihjaavampi ’luihu’. Nimi antaa kuitenkin hahmosta samankaltaisen kuvan kuin lähtöteksti. Sellaisia tapauksia, joissa kuvan ja sanan välillä olisi varsinainen ristiriita, ei kummassakaan käännöksessä esiinny.

5.4 Analyysin yhteenveto

Kaiken kaikkiaan kääntäjät ovat lähestyneet etunimien kääntämistä melko yhtenäisellä tavalla. Etunimet on jätetty kääntämättä tai niitä on muokattu kohdekieleen sopivammiksi, tai niitä on vaihdettu tarpeen mukaan sopimaan yhteen lisänimen kanssa. Nimistöt pysyvät käännöksissä suurimmaksi osaksi kontekstiin sopivina ja viikinkikulttuurin aihepiirissä.

Sekä englannin- että ruotsinkielisen teoksen kääntäjät näyttävät halunneen säilyttää etu- ja lisänimien allitteraatiota vaihtelevasti, mahdollisuuksien mukaan. Myös lähtötekstissä joissakin nimissä on alkusoinnut ja toisissa ei: tärkeämpää näyttää olevan nimien sisältö ja konnotaatiot, sekä erityisesti huumori. Englanninkielisessä käännöksessä jotkin etunimet on vaihdettu kokonaan toisiksi, jotta ne sointuisivat valittuihin lisänimiin, jotka taas välittävät lähtötekstin nimen merkityksen, esimerkiksi henkilöahmon luonteenpiirteen tai ammatin. Yleisesti voidaan sanoa, että englanninkielinen käännös näyttää nimikäännöksissä pyrkivän säilyttämään sekä lähtötekstin nimen merkityksen että muodon, kun taas ruotsinkielinen käännös keskittyy lähinnä nimen merkityksen välittämiseen. Allitteraatiota esiintyy kuitenkin molemmissa, ja pääosin kääntäjät ovat pyrkineet säilyttämään lähtötekstin nimien merkityksen.

Nimien funktioista tärkeimpiä säilytettäviä näyttävät olleen esteettinen funktio sekä viihdyttävä funktio, mutta myös informatiivinen funktio siinä mielessä, että nimien merkitys ja hahmosta nimessä annettava tieto on pyritty säilyttämään. Esteettisestä funktiosta nimien allitteraatio tai sama alkukirjain on säilytetty monissa nimikäännöksissä etenkin englanninkielisessä kohdetekstissä, kun taas nimien rytmi on jätetty toiselle sijalle. On kuitenkin huomattava, että myös rytmi toimii eri tavoin eri kielillä, ja varsinkin erisnimien pituuksista voidaan päätellä, että erityisesti ruotsinkielinen käännös suosii lyhyttä ja tehokasta ilmaisua kun taas lähtötekstin nimet ovat pidempiä ja toimivat siten rytmillisesti eri tavalla. Nimistä syntyvät positiiviset ja negatiiviset konnotaatiot säilyvät vaihtelevasti käännöksissä: positiivisista nimistä esimerkiksi *Åsa Nokkelan* nimen positiivisuus säilyy myös käännösnimissä, ja *Sigvald Suupaltin* nimen hienoinen negatiivinen vire välittyy käännöksissä, kun taas *Torfinn Jollottajan* alun perin hiukan negatiivinen sävy ei ruotsinkielisessä lisänimessä *Trallare* juuri näy. Nimien viihdyttävyyttä on pyritty säilyttämään toistamalla mahdollisimman paljon niissä esiintyvää huumoria. Tekstin ja kuvituksen yhteyttä ei ole välttämättä käännöksissä juuri pohdittu, vaan käännökset näyttävät syntyneen lähinnä lähtötekstin nimen perusteella, minkä voi huomata esimerkiksi *Leif Lizardtail* -nimestä. Hahmo ei kuvituksessa ole lisko vaan käärme, vaikka toki kyseessä on vain pieni yksityiskohta, eikä englanninkielinen nimi ole varsinaisesti ristiriidassa kuvallisen ilmaisun kanssa. Nimen käännös toimii kuitenkin hyvänä esimerkkinä siitä, että nimen merkitystä ja muotoa, esimerkiksi sitä, että etu- ja lisänimi alkavat samalla alkukirjaimella, on pidetty käännöksessä tärkeämpänä huomioida kuin kuvallista ilmaisua.

6. PÄÄTELMÄT

Tämän tutkielman tavoite oli tarkastella lastenkirjallisuudessa esiintyvien fiktiivisten nimien kääntämistä englanniksi ja ruotsiksi ja käyttää aineistona Mauri Kunnaksen kuvakirjaa *Viikingit tulevat!* ja sen käännöksiä. Oletin kääntäjien kohdanneen haasteita erityisesti visuaalisen ilmaisun ja ääneen lukeminen sekä menneen ja siten kaikenkielisille kohdeyleisöille vieraannuttavan viikinkikulttuurin asettavan suurimmat haasteet kääntäjille. Muita fiktiivisten nimien kääntämiseen vaikuttavia aineistoon liittyviä seikkoja ovat teoksen huumori ja lapset kohdeyleisönä.

Nimien lukuisat funktiot siirtyvät kohdekielten nimikäännöksiin. Nimet asettavat tarkoitteensa viikinkiaikaan, kuvailevat hahmojen ulkonäköä, ammattia, kotipaikkaa ja luonnetta joko positiivisessa tai negatiivisessa mielessä varsinaisena lisänimenä tai pilkkanimenä. Lisänimien sävy on otettu nimikäännöksissä huomioon ja esimerkiksi Kunnakselle tyypillinen huumori välittyy nimistä vahvasti. Nimien funktiot eivät juuri muutu lähtötekstin ja kohdetekstien välillä. Koska lähtötekstissä käytettyjen nimien ei voida keskimäärin katsoa olevan tavumäärältään kovin pitkiä, voidaan päätellä, että erisnimet on suunnattu lapsiyleisölle sopiviksi ja helposti ymmärrettäviksi. Nimien lyhyys toistuu myös kohdeteksteissä, joissa erityisesti ruotsinkielisessä käännöksessä hahmojen nimet olivat huomattavan lyhyitä lähtötekstiin verrattuna.

Aineistossa henkilöhahmojen karakterisaatioon vaikuttavat sekä nimet että hahmojen visuaalinen kuvaus. Tekstin osuus sivuista on pieni kuvitukseen verrattuna ja kirja onkin tarkoitettu luettavaksi yhdessä kuvituksen kanssa. Kuva kuljettaa tarinaa yhdessä tekstin kanssa ja tukee sekä tarinankerronnan sanomaa että tyyliä ja huumoria. Kuvitus antaa lukijalle lisätietoa hahmoista ja tapahtumista, ja kääntäjien nimikäännösratkaisut eivät juuri ole ristiriidassa visuaalisen ilmeen kanssa.

Kääntäjät ovat säilyttäneet tarkasti nimien skandinaavisen alkuperän ja viikinkiteeman kohdeteksteissä. Jotkin englanninkieliset lisänimet, kuten *Foot-In-Mouth*, joka välittää lähtötekstin sisältämää huumoria kohdetekstiin, vaikuttavat nykyaikaiselta puhemieheleltä mutta pääosin lisänimet on pidetty myös käännöksissä vanhahtavina ja viikinkiteeman aikakauteen sopivina. Viikinkikulttuuri välittyy siis käännösten nimissä, vaikka osittain kotouttaminen on ottanut etusijan nimikäännöksissä, ja kääntäjät ovat luottaneet tarinaan sekä kuvalliseen ilmaisuun kulttuurin välittämisen välineenä.

Etunimikäännösten strategioista aineistossa suosituin oli nimen säilyttäminen sellaisenaan sekä englannin- että ruotsinkielisessä käännöksessä. Kohdetekstien välillä ei siis ollut suuria eroja tältä kannalta. Kotouttaminen oli puolestaan huomattavasti suositumpi ruotsinkielisessä kohdetekstissä kuin englanninkielisessä: syynä tähän on mahdollisesti ruotsalaisen nimistön läheisyys aineiston viikinkinimistöön. Korvaamista oli käytetty etunimien kääntämisen strategiana kummassakin kohdetekstissä muutaman kerran, mutta huomattava ero oli vieraannuttavan korvaamisen strategiassa, jota englanninkielisessä käännöksessä oli käytetty yhdeksän kertaa mutta ruotsinkielisessä käännöksessä ei lainkaan. Etunimi- ja lisänimiyhdistelmistä on huomattava kuitenkin, että ruotsinkielisessä kohdetekstissä nimikäännökset olivat kokonaisuutena enemmän merkitysten mukaan, kun taas englanninkielisessä kohdetekstissä allitteraatiolle oli annettu paljon huomiota.

Englannin- ja ruotsinkielisen käännöksen nimikäännösstrategiat poikkesivat toisistaan, mutta eivät niin merkittävästi, että lukijalle muodostuisi mainittavan erilainen lukukokemus kahden kohdekielen välillä tai lähtökieleen verrattuna. Etunimikäännöksistä säilyttäminen oli suosituin strategia kummassakin käännöksessä. Erot käännösten välillä näkyivät etunimien kohdalla erityisesti vieraannuttavan korvaamisen kohdalla, sillä englanninkielisessä kohdetekstissä lähtötekstin etunimi oli useaan otteeseen korvattu jollakin toisella nimellä, joka kuitenkin oli kohdelukijan kannalta todennäköisesti vieraannuttava. Toisaalta ruotsinkielisessä käännöksessä etunimiä oli kotoutettu useammin kuin englanninkielisessä. Lisänimien kohdalla erot käännösten välillä liittyivät lähinnä nimissä säilytettyihin ominaisuuksiin: englanninkielisessä kohdetekstissä nimien alkukirjaimet tai allitteraatio oli säilytetty useammin kuin ruotsinkielisessä. Lisäksi englanninkielisiin käännösnimiin oli tehty enemmän yleisiä muutoksia. Erityisesti nimien sisältämä huumori näyttää säilyneen lähtötekstistä kohdeteksteihin. Ne erot, joita kohdeteksteissä nimikäännöksien välillä on, voivat selittyä paitsi kulttuuri- ja kielieroilla sekä kääntämiskäytännöillä, myös yksittäisten kääntäjien lapsikäisyyksillä sekä henkilökohtaisilla käännösmieltyyksillä.

Olen tässä tutkimuksessa keskittynyt omiin vaikutelmiini käännösratkaisuista tarkastelemani teoriapohjan, viitekehyksien sekä oman kokemustaustani perusteella. Tutkimusta voisi laajentaa esimerkiksi laadulliseen haastattelututkimukseen, jossa haastateltavina voisi olla teoksen varsinaista kohdeyleisöä eli lapsilukijoita sekä mahdollisesti lisäksi myös aikuislukijoita, jotka todennäköisesti

vähintään ääneen lukemisen kautta kuuluvat kirjan lukijoihin. *Viikingit tulevat!* on käännetty 13 eri kielelle (Mauri Kunnaksen kotisivut), ja mielenkiintoista olisi myös tarkastella, miten eri kulttuurit käsittelevät viikinkiteemaa ja siihen liittyvää nimistöä. Eroja voisi etsiä vaikkapa venäläisen ja kiinalaisen laitoksen sekä pohjoismaisten islantilaisen ja ruotsalaisen käännöksen välillä ja tarkastella, vaikuttavatko erot tai samankaltaisuudet lähtö- ja kohdekulttuurien ja kielten välillä käännösten eroihin. Tutkimusta voisi laajentaa myös fiktiivisistä erisnimistä esimerkiksi kulttuuriviittauksiin tai teoksessa esiintyviin todellisten henkilöiden nimiin, mytologiaan liittyviin nimiin tai paikannimiin.

LÄHTEET

Aineisto

Kunnas, Mauri. 2006a. *Viikingit tulevat!*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kunnas, Mauri. 2006b. *Vikingar!*. Ruotsinkielinen käännös Lars Huldén. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kunnas, Mauri. 2006c. *The Vikings Are Coming!*. Englanninkielinen käännös William Moore. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kirjallisuus

Ainiala, T., Saarelma, M. & Sjöblom, P. 2008. *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Bertills, Yvonne. 2003. *Beyond Identification. Proper Names in Children's Literature*. Turku: Åbo Akademi University Press.

Delesse, Catherine. 2008. Proper Names, Onomastic Puns and Spoonerisms. Some Aspects of the Translation of the Astérix and Tintin Comic Series, with Special Reference to English. Teoksessa Zanettin, F. (toim.). *Comics in Translation*. Manchester: St. Jerome. 251–253.

Dollerup, Cay. 2003. Translation for Reading Aloud. Teoksessa Oittinen, R. (toim.). *Translation for Children. Meta 48*, 1-2. 81–103.

Hermans, Theo. 1988. On Translating Proper Names with reference to De Witte and Max Havelaar. *Modern Dutch Studies: Essays in Honour of Peter King*. Viittaus teoksessa Bertills, Y. (2003). *Beyond Identification*.

Hurme, R., Pesonen, M. & Syväoja, O. 2001. *Englanti-Suomi Suursanakirja*. Juva: WSOY.

Hyypä, Saara. 2005. Kieltä kuviin, kuvia kieleen. Teoksessa Rikman, K. (toim.). *Suom. huom. Kirjoituksia kääntämisestä*. Vantaa: WSOY. 120–122.

Ingo, Rune. 1990 *Lähtökielestä kohdekieleen*. Juva: WSOY.

Kanerva, A., Lange, K. ja Laukka, M. 1989. *Mielikuvia : suomalaisia lastenkirjakuvittajia = Images : Finnish illustrators of children's books*. Helsinki: Lasten keskus.

Kapari, J., Kattelus, K. & Sivill, K. 2002. Erisnimet kirjoissa. *Kääntäjä* 7/2002. 1,4.

Kapari-Jatta, Jaana. 2008. *Pollomuhku ja Posityyhtynen*. Helsinki: Tammi.

Klingberg, Göte. 1978. The Different Aspects of Research into the Translation of Children's Books and Its Practical Application. Teoksessa Klingberg, G., Ørvig, M. & Amor, S. (toim.). *Children's Books in Translation. The Situation and Problems*. Uppsala: The Swedish Institute for Children's Books. 86–89.

Kunnas, Mauri. Kotisivut. <<http://www.maurikunnas.net>>. Luettu 20.10.2011.

Lefevere, André. 1992. *Translating Literature. Practice and Theory in a Comparative Literature Context*. New York: Modern Language Association of America.

Leppihalme, Ritva. 1997. Culture Bumps. An Empirical Approach to the Translation of Allusions. *Topics in Translation* 10. Clevedon: Multilingual Matters. 78–79.

Nida, Eugene A. & Taber, Charles R. 1969. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: Brill.

Nord, Christiane. 2003. Proper Names in Translations for Children: Alice in Wonderland as a Case in Point. Teoksessa Oittinen, R. (toim.). *Translation for Children. Meta* 48, 1-2. 182–196.

Manini, Luca. 1996. Meaningful Literary Names. Their Forms and Functions, and their Translation. *The Translator* 2:2. 161–178.

Meri, Veijo. 2004. *Sanojen synty*. Jyväskylä: Gummerus.

MOT Kielitoimiston sanakirja. <<http://helios.uta.fi:2074/mot/uta/netmot.exe?motportal=80>>. Luettu 22.10.2011.

Oittinen, Riitta. 1997. *Liisa, Liisa ja Alice*. Tampere: Tampere University Press.

- Oittinen, Riitta. 2000. *Translating for Children*. New York: Garland Publishing, Inc.
- Oittinen, Riitta. 2003. Where the Wild Things Are: Translating Picture Books. Teoksessa Oittinen, R. (toim.). *Translation for Children. Meta* 48, 1-2. 128–133.
- Otava. 2009. *Mauri Kunnakselle poikkeuksellinen brittisopimus*.
 <http://www.otava.fi/medialle/tiedotteet/kustannustoiminta/2009/fi_FI/kunnakselle_britisopimus/>. Luettu 20.11.2011.
- Otava: *Mauri Kunnas*. <http://www.otava.fi/kirjailijat/kotimaiset/j-l/kunnas_mauri/fi_FI/kunnas_mauri/>. Luettu 20.10.2011.
- Otava: *Teosten käännökset*. <http://www.otava.fi/kirjailijat/kotimaiset/j-l/kunnas_mauri/fi_FI/teosten_kaanнокset/>. Luettu 20.10.2011.
- Puurtinen, Tiina. 1994. Translating Children's Literature: Theoretical Approaches and Empirical Studies. Teoksessa Lathey, Gillian (toim.). 2006. *The Translation of Children's Literature. Topics in Translation* 31. Clevedon: Multilingual Matters Ltd. 54.
- Shavit, Zohar. 1986. Translation of Children's Literature. Teoksessa Lathey, Gillian (toim.). 2006. *The Translation of Children's Literature. Topics in Translation* 31. Clevedon: Multilingual Matters Ltd. 25–26.
- Stolt, Birgit. 1978. How Emil Becomes Michel: On the Translation of Children's Books. Teoksessa Klingberg, G., Ørving, M. & Amor, S. (toim.). *Children's Books in Translation. The Situation and Problems*. Uppsala: The Swedish Institute for Children's Books. 134–145.
- Van Coillie, Jan. 2006. Character Names in Translation. A Functional Approach. Teoksessa Van Coillie, J. & Verschueren, W. (toim.). *Children's Literature in Translation. Challenges and Strategies*. Manchester: St. Jerome Publishing. 123–131.

LIITE 1

Aineistossa esiintyvät fiktiiviset erisnimet

Sivu	Lähtöteksti	Kohdeteksti (englanti)	Kohdeteksti (ruotsi)
4	Koheltaja Karri	Harald the Hasty	Karre Klant
5	Örvin Öykkäri	Björn the Barbarian	Eyvind Storkäft
5	Tooke Turskanaama	Kaarle Codface	Toke Torsk
6	Sigvald Suupaltti	Sigvald Silvertongue	Sigvald Kackel
7	Pässivuonon Gunnar	Gunnar Goatfiord	Gunnar från Baggafjord
7	Torkel Viisas	Torkel the Wise	Torkel Kloke
7	Helga	Helga	Helga
7	Wursti Makkaravarvas	Porker Sausagefoot	Wurst Korvtå
8	Otkel Kärpäsentappaja	Orm Flyswatter	Odkel Flugubane
8	Ruune Riimunpiirtäjä	Ruune Runescratcher	Ragnar Runristare
10	Berserkki Erkki	Berserk Erik	Erik Bärsärk
11	Olavi Ovela	Olaf the Crafty	Olav Slug
13	Leif Luikertaja	Leif Lizardtail	Leif Slingerbult
15	Olavi Hölösuu	Olaf Foot-In-Mouth	Olav Oslug
17	Härkä-Balle	Bull Balle	Tjur-Balle
17	Thorleikr	Thorleikr	Thorleikr
17	Arvind-orja	Arvind	Arvind Träl
17	Ivar	Ivar	Ivar
18	Unni Unennäkijä	Dane the Dream-Seer	Dröm-Unne
21	onnekas Arne	Leiknir the Lucky	Arne den lyckosamme
21	isosetä Turri	great-uncle Thorgrim	sin farfars bror, Turre
22	ruhtinas Jaroslav	Prince Yaroslav	furst Jaroslav
22	Ingehilde	Ingehilde	Ingehilde
22	Torgeir Tumpelo	Holmund the Ham-Fisted	Torgeir Tapp
22	Asbjörn Säikky	Asbjorn the Alarm-Raiser	Asbjörn Skygg
30	Torfinn Jollottaja	Thorfinn Tuneless	Torfinn Trallare
30	Harald Homekorva	Bjorn the Weary	Harald Mögelöra
30	Knut Kuuro	Knut Stonedeaf	Knut den döve
30	Laululaakson Ragnar	Ragnar of Songsdal	Ragnar från Sångdalen
31	päällikkö Ulf	Ulf, chief of the hirdmen	hirdens ledare Rune
33	Bjarni	Bjarni	Bjarni
33	Leif	Leif	Leif
33	Mansikki	Buttercup	Smultron
34	Freydis-emäntä	Freydis	Mor Freydis
42	Snorri	Snorri	Snorre
43	Eskil	Eskil	Eskil
45	Åsa Nokkela	Catla the Clever	Kloka Åsa
45	Arnor Lainlukija	Arnor Lawspeaker	Arnor Lagman
45	Grettir Karvanaama	Grettir Bristleface	Grettir Krullskägg
45	Ottir Luihu	Ottir Weasel	Ottar Svek

LIITE 2

Etunimien käännösstrategiat: 1. Säilyttäminen, 2. kotouttaminen, 3. vieraannuttava korvaaminen, 4. kotouttava korvaaminen

Lähtöteksti	Kohdeteksti (englanti)		Kohdeteksti (ruotsi)	
Koheltaja Karri	Harald the Hasty	3	Karre Klant	2
Örvin Öykkäri	Björn the Barbarian	3	Eyvind Storkäft	2
Tooke Turskanaama	Kaarle Codface	3	Toke Torsk	2
Sigvald Suupaltti	Sigvald Silvertongue	1	Sigvald Kackel	1
Pässivuonon Gunnar	Gunnar Goatfiord	1	Gunnar från Baggafjord	1
Torkel Viisas	Torkel the Wise	1	Torkel Kloke	1
Helga	Helga	1	Helga	1
Wursti Makkaravarvas	Porker Sausagefoot	4	Wurst Korvtå	2
Otkel Kärpäsentappaja	Orm Flyswatter	3	Odkel Flugubane	2
Ruune Riimunpiirtäjä	Ruune Runescratcher	1	Ragnar Runristare	4
Berserkki Erkki	Berserk Erik	2	Erik Bärsärk	2
Olavi Ovela	Olaf the Crafty	2	Olav Slug	2
Leif Luikertaja	Leif Lizardtail	1	Leif Slingerbult	1
Olavi Hölösuu	Olaf Foot-In-Mouth	2	Olav Oslug	2
Härkä-Balle	Bull Balle	1	Tjur-Balle	1
Thorleikr	Thorleikr	1	Thorleikr	1
Arvind-orja	Arvind	1	Arvind Träl	1
Ivar	Ivar	1	Ivar	1
Unni Unennäkijä	Dane the Dream-Seer	4	Dröm-Unne	2
Onnekas Arne	Leiknir the Lucky	3	Arne den lyckosamme	1
isoseätä Turri	great-uncle Thorgrim	3	sin farfars bror, Turre	2
ruhtinas Jaroslav	Prince Yaroslav	2	furst Jaroslav	1
Ingehilde	Ingehilde	1	Ingehilde	1
Torgeir Tumpelo	Holmund the Ham-Fisted	3	Torgeir Tapp	1
Asbjörn Säikky	Asbjorn the Alarm-Raiser	2	Asbjörn Skygg	1
Torfinn Jollottaja	Thorfinn Tuneless	1	Torfinn Trallare	1
Harald Homekorva	Bjorn the Weary	3	Harald Mögelöra	1
Knut Kuuro	Knut Stonedeaf	1	Knut den döve	1
Laululaakson Ragnar	Ragnar of Songsdal	1	Ragnar från Sångdalen	1
pällikkö Ulf	Ulf, chief of the hirdmen	1	hirdens ledare Rune	4
Bjarni	Bjarni	1	Bjarni	1
Leif	Leif	1	Leif	1
Mansikki	Buttercup	4	Smultron	4
Freydis-emäntä	Freydis	1	Mor Freydis	1
Snorri	Snorri	1	Snorre	1
Eskil	Eskil	1	Eskil	1
Åsa Nokkela	Catla the Clever	3	Kloka Åsa	1
Arnor Lainlukija	Arnor Lawspeaker	1	Arnor Lagman	1
Grettir Karvanaama	Grettir Bristleface	1	Grettir Krullskägg	1
Ottir Luihu	Ottir Weasel	1	Ottar Svek	2

ENGLISH ABSTRACT

Translating Fictional Character Names in Mauri Kunnas' Picture Book *The Vikings Are Coming!*

Introduction

The aim of this thesis is to study the translation of fictional proper names in children's literature from several points of view, among others the cultural and the visual. As source material I am using the children's picture book *Viikingit tulevat! (The Vikings Are Coming!)* by the Finnish writer and artist Mauri Kunnas and its English and Swedish translations by William Moore and Lars Huldén, respectively. Children's books often have a visual element to them that is essential for the narrative and the overall reading experience, and this has an effect on how translators approach their task. Children's literature on its own poses some special requirements, especially from the point of view of reading aloud. All of these factors add to the challenges the translators of these books have faced, and my aim has been to analyse the translated names in the material while keeping these different aspects in mind.

Translating names

Names are culturally-bound elements that identify their owners. Translators use various ways to come to a solution when translating names, and take into consideration for example the source and target cultures, the functions of the names, the function of the text, and the target audience. As Luca Manini points out, fictional names are an important part of characterisation. Writers use fictional names to draw the reader's attention to a certain aspect of the character, which creates expectations in the reader's mind. The narrative can then go on to either prove these expectations or disprove them. (Manini 1996: 164-166.)

Two important factors in translating fictional names are form and meaning. Factors like sounds, spelling, and possible alliteration have to do with the form, while meaningful names are typical of especially children's literature. Rune Ingo's (1990) idea of the translatability and the impossibility of translating focuses on these two factors, as the need to preserve both can make translating a name impossible (1990: 18). In Ingo's point of view first priority should go to idiomatic target language usage, and transferring the meanings of the source text (1990: 24). For translating names this means that the most important criteria would be to produce a target language name that works best in the target language context.

Yvonne Bertills states that the name is one of a fictional character's most important labels, and it is brought to the reader's attention early on in the story (2003: 47). According to Bertills, fictional character names are not just linguistic or textual elements, because they also have a connection to the function of the narrative in general (2003: 190). The functions of names are what make them a special case in translating. What matters when translating fictional character names is that the readers of the target text have a similar impression of the character as the readers of the source text. Because of this, Bertills suggests that the phonetic features of a name are important to preserve in the translation. Where preserving both the form and the semantic meaning is not possible, the most important aspect is the function of the name as related to the narrative. (Bertills 2003: 194.) This differs slightly from Ingo's idea that idiomatic target language usage is of utmost importance together with transferring the original meaning, although preserving the function as a priority does not exclude idiomatic usage by any means.

According to Jan Van Coillie, the functions of fictional names can be identifying, entertaining, informative, emotional or creative. The function does not necessarily correspond with the actual effect on the reader but the possible effect. (Van Coillie 2006: 124.) Further functions of names are discussed by Ainiala et al. (2008: 339), and they include localising, social, associative, affective, ideological, classifying, narrative and humorous functions.

Name translation strategies

There are several strategies available for translators to employ while taking on the challenge of translating fictional names. A very basic set of strategies by Theo Hermans (1988) involves copying, transcribing, replacing, translating, non-translation, or replacing the source text name with a common noun. Furthermore, according to Bertills (2003: 207), combinations of these strategies are not only possible but necessary when translating names with semantic meanings.

Another set of name translation strategies by Jan Van Coillie resembles Hermans' strategies, but expands it by adding details such as explanations to a name. Van Coillie discusses name translating strategies in relation to the functions of the names, and asserts that changing fictional names in translations is usually motivated by the wish to preserve the functions of the name. (Van Coillie 2006: 125.)

Finally, while discussing cultural allusions Ritva Leppihalme (1997: 78) mentions a set of three proper name translation strategies, each with sub strategies. Using the name as it is, using the name but adding

an explanation, and using the name but adding a detailed explanation for example in a footnote are all part of the first strategy, preserving the name. Another strategy is to replace the name with another proper name, either from the source or the target language. The last of Leppihalme's strategies is to remove the name and convey the meaning some other way, for example by using a common noun. The strategies by Leppihalme mainly refer to translating real names, not fictional names, but they resemble the strategies used in translating fictional names and so can be used in analysing fictional names of fictional characters as well.

Translating children's literature

According to Göte Klingberg (1978), adaptation has to do with the ways that writers and translators take their target audience into consideration while writing texts, especially concerning children's literature (1978: 89). There are various different views on adaptation when translating children's literature. Birgit Stolt represents a view that equivalence in translation is important, and when adaptation is necessary, it is to be done in the gentlest manner possible (1978: 145). On the other hand, Zohar Shavit asserts that the nature of children's literature gives the translator more liberties to change, expand, shorten, remove or add parts to the text, provided that these changes make the text either more appropriate or useful for children, and that the plot, characterisation or language are changed according to how the society sees children's ability to read and understand (Shavit 2006: 26). Riitta Oittinen states that adaptation is part of all translating to some extent, and translation is about changes and domestication, which brings the story closer to the target language audience (2000: 5).

Because of the nature of its target audience, children's literature is strongly connected with reading aloud. Cay Dollerup (2003: 83) states that apart from small children's illiteracy, reasons for reading aloud can also include educational reasons or the continuation of the oral storytelling tradition.

Dollerup's idea is that there is a 'narrative contract' that forms between the person reading aloud and the audience, and the success, and consequently the possibility of future reading occurrences, is dependent on the feedback the audience gives the reader, and the response the reader gives the audience in turn. We can therefore say that a translation that fails to meet the requirements that reading aloud poses to a text, such as easy pronunciation, can result in fewer reading situations. (Dollerup 2003: 82.)

The visual aspect is often important in children's literature. Riitta Oittinen (2003: 130) has stated that the verbal and the visual aspects can help the reader to fill in the gaps in the narrative and thereby form the big picture of the story. The functions and the roles of the verbal and the visual can change, they

can take turns and support each other, or simply state the same thing with the visual showing what the verbal is describing in words. The verbal and the visual can even conflict and Oittinen points out that if the inconsistency with the picture and the text is too strong, it might confuse the reader who could then refuse to believe either side of the story. (2003: 130.) In any case, the visual aspect gives its own addition to the narrative and can add details about the time, the place, the setting or the culture of the story, as well as domesticate or foreignise the text. (Oittinen 2003: 131.)

The visual aspect of picture books affects their translation as well. As Oittinen (2003: 133) states, it can either make translating easier or harder. Details in the pictures could help the translator in describing the characters or the events better, although it is more common that the visual aspect is actually a challenge for the translator. Practical matters such as printing the picture books, which is commonly done with many languages at once, limits the translator's chances of affecting the text as a whole, because only the text printed in black can be changed. (Oittinen 2003: 133.)

Research question and method

Names contain a considerable amount of information with their denotative and connotative meanings. This study aims to look at the information that the translators have considered important to convey in their name translations. Which name elements, special features and functions are included in the translations and which have been left out? Have the translators used a consistent strategy in their work throughout the book, or have they considered each name in its own context? Do the names in the translations form a unified name system? And do the English and the Swedish translations differ from each other in terms of name translation strategy, and if so, what possible reasons could there be for this?

The research method used in this study is comparing the translated character names in the two target texts to each other as well as to the original source text names, and analysing them from the point of view of both content and form. In my analysis I have divided the first names into separate categories based on their translation strategies in order to best see the differences in the two translations. The by-names and their translations are analysed based on their characteristics. Apart from the meaning of the names, I take into consideration their sounds, because reading aloud is an important aspect of children's literature, so the sounds are likely to have been considered by the translators during the translation process. Another important aspect, the visual expression in picture books, is also a part of my analysis.

I attempt to look at the characters in the narrative and compare their verbal characterisation, part of which is their name, to their visual representation.

Analysis

The name translation solutions reveal among other things who the translators have aimed their translations for, whether it is the child audience or the adult readers. They also reveal whether the translators have considered the origin of the names important to convey to the readers, and whether conveying knowledge of the Viking culture setting has been considered an important function of the text. Additional consideration is given to whether the strategies are consistent within the translation, and whether the name translations form a unified name system.

For analysing the first name translation strategies I have used a modified set of strategies based on the strategies by Leppihalme, Hermans and Van Coillie: preserving, domesticating, and replacing either in a way that domesticates or foreignises the target text name. The most popular strategy for first name translations in both the English and Swedish edition was preserving: 23 in the English translation and 25 in the Swedish translation out of 40 first names were preserved as they were in the source text. Domesticating, which here means changing the name into the closest target language equivalent or otherwise modifying it to better fit into the target culture, was used in the English translation five times, and in the Swedish one twelve times. The domesticating replacement strategy was used equally in both translations, with three uses each. Where the most difference between the two target texts shows is the foreignising replacement strategy, where the original source text name has been removed and replaced with another name from the source culture. This strategy was used nine times in the English translation, but not at all in the Swedish one.

The popularity of the preservation strategy can partly be explained by the fact that the source text is by its nature foreignising, being set in a culture that does not exist in the modern world. Because of this the names used can be foreignising even to the source language audience, and therefore the reading experience might not differ much for source and target language readers. The names also have an informative function because the text is children's literature: they familiarise the reader with Viking names and Scandinavian names in general. Because the source text names have been chosen with a certain degree of foreignising in mind, this strategy has been a natural choice for the translators as well.

The domesticating strategy in this context is mostly changing the spelling of a fictional name to make it closer to the target language. This strategy was used a great deal in the Swedish translation: the original names fitting in a Finnish text have been changed to conform to Swedish naming conventions, often to names that are currently in common usage in Sweden. This seems like a natural approach for the Swedish translation, because it does not change the original name connotations or the pronunciation radically, but it makes the name more approachable and recognisable for the target language readers. The simple changes, like changing the last *i* of the name, or shortening the double consonant, seem like natural solutions when dealing with Finnish and Swedish. In the English translation this approach has not been used as much, and the names that have been changed do not become domesticated as such, rather than becoming merely easier to read due to for example removal of the Scandinavian letter ö, like in the original name Asbjörn and its English counterpart Asbjorn.

A clear difference in the translation strategies between the English and the Swedish translation can be seen in the foreignising replacement strategy. By foreignising replacement I mean changing the original name to another name that also originates in the source culture. Even though the source text is in Finnish, I consider historical Scandinavian setting, more specifically Viking culture as the source culture, because traditional Finnish names have only been used a handful of times. As a strategy, this approach has not been used in the Swedish translation. The reason for this is probably the fact that the original first names are more foreignising to the Finnish reader than to the Swedish one. In the English translation this strategy was used nine times, a lot of them appearing to stem from the translator's willingness to preserve the alliteration of the source text first and by-name rather than the exact same first name or meaning.

A little used strategy was the domesticating replacement. In the English translation it was used both to achieve alliteration (*Dane the Dream-Seer*) and to preserve the connotation of the source text (*Porker Sausagefoot*). The reasons for using this strategy in the Swedish edition are not quite as clear: changing chief *Ulf's* name to *Rune*, or *Ruune's* name to *Ragnar* (instead of simplifying it to *Rune*, for example) could just be due to the translator's own preference. In some cases, the domesticating replacement could also be seen as just translating: both in the English and the Swedish translation the name of *Mansikki* the cow has been changed, to *Buttercup* in the English and *Smultron*, 'wild strawberry' in the Swedish. Both of these can be considered standard translations: like *Mansikki* can be a recognisable cow's name to many Finns, the same could be the case with the translated names in the target cultures.

The purpose of by-names is to further characterise the fictional character. In a picture book the reader's first encounter with the character is visual, when the reader sees the character depicted on the page. Second is the name. The first name can either be just a label, or it can have some meaning, such as *Wursti*. The by-name takes the characterisation further: it expresses something that the writer has wanted to add the first impression of the character. It can reinforce the visual message, such as *Grettir Bristleface*, describing the look of the character, which is also in the visual representation of the character. The name can also conflict with the visual message, for example Erik the Berserk's name gives an image of a ferocious fighter, probably a large and scary-looking character, but the visual representation is a relatively harmless looking pig. As for the narrative, the reader will learn that the first impression the name gives of the character has some truth to it, as the character can be very ferocious when needed.

I have formed six categories based on the original proper name aspects that the translators have considered important to preserve in the target text name. These categories are 1. literal meaning, 2. figurative meaning, 3. alliteration, 4. sounds, with the fifth category including general changes made to the names, and the sixth listing the character names without by-names. Literal meaning refers to what the original name literally says, whereas the second category, figurative meaning, refers to what is meant by the name. The aspects concerned with the form of the names are their own categories, namely alliteration and sound.

Characters without a by-name are minor characters that do not have a significant narrative role. The reader will not remember characters that only have a first name as well as the ones with colourful by-names. With a book full of characters with descriptive by-names, the ones without appear to be intentionally left in the background, as much less developed characters as the ones with by-names.

Conclusions

The aim of this study was to look at the fictional names in the original Finnish edition of Mauri Kunnas' picture book *The Vikings Are Coming!* and its English and Swedish translations. My hypothesis was that challenges in translating the names were primarily due to the visual aspect of the books, reading aloud, and especially the setting of a past Viking culture which is foreignising to all target audiences. Other aspects affecting the translation of fictional names were the humour included in the narrative and the child audience.

The numerous functions of fictional names were conveyed in the name translations of the target texts. Fictional names place the characters in the Viking time, describe their looks, professions, place of origin and character either in the positive or the negative sense. The tone of the by-names seems to have been preserved in the name translations and the humour typical of Mauri Kunnas' books is conveyed in the source text names. The name functions do not change significantly between the source text and the target texts.

The visual aspect of picture books always has an effect on characterisation, and the pictures help the reader along in the text while supporting the narrative and its style and humour. The little details add to the reading experience and the picture gives the reader additional information on the characters and the events. The name translations do not conflict with the visual aspect of the book. The translators have also preserved the Scandinavian origin and the Viking theme in the target texts. Some English names, like *Foot-In-Mouth*, convey the humour included in the source text, while also seeming more modern and colloquial than the general theme of the Viking setting with its slightly dated names on occasion. While the Viking setting has been the primary concern while translating character names, at times the translators have relied on the narrative and the visual expression to convey the cultural setting.

In this study I have concentrated on my own impressions of the fictional name translations based on the theory discussion, framework and my own background and experience. However, it could be interesting to expand on the research of this material with a qualitative survey research. The target audience consisting of both child readers and adults who read aloud could describe their reactions to the name translations. *The Vikings Are Coming!* has been translated into 13 languages, so it might also be interesting to conduct an expanded study of different editions and see whether they differ from each other based on culture or language for example.